TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRK ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARINDA BİLGİ MERKEZİ SORUNSALI

Yüksek Lisans Tezi

H. Ekrem UZUNOSMANOĞLU

Ankara - 2007

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRK ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARINDA BİLGİ MERKEZİ SORUNSALI

Yüksek Lisans Tezi

H. Ekrem UZUNOSMANOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Tülay FENERCİ

Ankara – 2007

TC
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRK ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARINDA BİLGİ MERKEZİ SORUNSALI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jüri Üyeleri:

Adı ve Soyadı	İmzası
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınav Tarihi: .....

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz çağ, toplumsal yaşamın bütün alanlarıyla, bilgiye dayalı olarak şekillendiği bir dönemi ifade etmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca önemini ve değerini sürekli koruyan bilgi günümüzde ise giderek, geleneksel üretim araçlarının yerini almış, ekonomik bir değer haline dönüşmüştür.

Yaşadığımız çağda, uluslar arası rekabetin baş aktörlerinden biri olan bilgi, bilhassa gelişmiş ülkelerin ulusal politikalarının ana eksenini oluşturmaktadır.

Bilgi çağının vazgeçilmez unsurlarından ulusal bilgi politikalarının temel amacı, toplumda bilgi bilincini oluşturmak daha açık bir anlatımla bilginin toplumsallaşmasını sağlamaktır.

Bilginin toplumsallaştığı yegâne kurumlar ise hiç şüphesiz "bilgi merkezleri"dir.

Ülkemiz, bilginin bu denli hayati önem kazandığı günümüzde, halen, gerçek anlamıyla ulusal bilgi politikasını oluşturamamış, politika niteliğindeki kimi çalışmalarda ise 'bilgi merkezi' olgusunu sürekli ihmal etmiştir.

Bilgi toplumu, ulusal bilgi politikası, bilgi merkezi kavramları arasındaki ayrılmaz ilişki, ülkemizin bu konudaki eksikliğinin paradoksal nedenlerini açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırmamızda, sözü edilen olgular kavramsal ve kuramsal olarak tartışılmış, çalışmanın amacı doğrultusunda, ülkemizdeki ulusal bilgi politikası niteliğindeki belli başlı rapor, plan ve dokümanlarda bilgi merkezi sorunsalı irdelenmiştir.

Tezin hazırlanmasında değerli görüş ve önerileriyle beni yönlendiren ve destekleyen, tez danışmanım ve hocam Doç. Dr. Tülay FENERCİ' ye teşekkürlerimi sunarım.

H.Ekrem UZUNOSMANOĞLU

ŞEKİL VE TABLOLAR

Şekil 1. Ulusal Bilgi Politikası Oluşturulması Süreci……...59

Tablo 1. Genel Sosyal Değişme Şeması….....32

Tablo 2. Sanayi Toplumunu ve Bilgi Toplumunun Karşılaştırılması ……....40

Tablo 3. Dört Temel Toplumun Özellikleri……...41-42

Tablo 4. Güney Kore ve Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Göstergeleri Karşılaştırması……72

Tablo 5. Ulusal Enformasyon Politikasının Saptanmasında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arasındaki Farklılıklar……73

İÇİNDEKİLER

Önsöz I

Şekil ve Tablolar III

İçindekiler.....IV

I.BÖLÜM GİRİŞ 1

I.1.Konunun Önemi 1
I.2. Amaç 4
I.3. Kapsam ve Düzen 5
I.3.1. Hipotez 6
I.3.2. Yöntem 6
I.3.3. Düzen 7
I.3.4. Terminoloji 7
I.3.5. Kaynaklar 8

II. BÖLÜM KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR 9

II.1 Bilgi Kavramı ve İlişkili Kuramlar 9
II.1.1 Bilgi 14
II.1.2 Enformasyon.....17
II.1.3 Veri 20
II.1.4 Bilgi– Enformasyon – Veri Döngüsü 21
II.1.5 Bilginin Toplumsallığı 24

II.2 Bilgi Toplumu Kavramı 26
II.2.1 İlkel Toplum ve Tarım Toplumu Aşaması.....26
II.2.2 Sanayi Toplumu 29
II.2.3 Sanayi Toplumunun Özellikleri.....30
II.2.4 Bilgi Toplumu 33
II. 3 Bilgi Merkezi Kavramı ve Bilgi Toplumu İlişkisi 43

III. BÖLÜM BİLGİ POLİTİKALARI 48

III.1 Politika 48
III.2 Bilgi Politikası 50
III.3 Ulusal Bilgi Politikası 51
III.4 Bilgi Politikasının Önemi 52
III.5 Ulusal Bilgi Politikası Oluşturma Süreci 57
III.6 Bilgi Politikası ve Bilim Politikası 61
III.7 Ulusal Bilgi Politikalarına Dünyadan Yaklaşımlar 63
III.8 Ulusal Bilgi Politikalarına Dünyadan Deneyimler 67

IV. BÖLÜM TÜRKİYE'DE ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARI ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE İLGİLİ BELGELERDE BİLGİ MERKEZLERİ 74

IV.1 Bilgi Politikası Niteliğindeki İlk Çalışmalar 74
IV.2 Kalkınma Planları 81
IV.2.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 81
IV.2.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 81
IV.2.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 82
IV.2.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 82
IV.2.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 82
IV.2.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 83
IV.2.7 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 83
IV.2.8 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 84
IV.2.9 Dokuzuncu Kalkınma Planı 85
IV.3 Türk Bilim Politikası: 1983–2003 86
IV.4 Türk Bilim Politikası: 1993–2003 87

IV.5.Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı Projesi(TUENA.....89
IV.6 Vizyon 2023.....92
IV.7 Bilgi Toplumu Stratejisi (2006–2010.....95

V.BÖLÜM TÜRK ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARINDA BİLGİ MERKEZLERİNE BAKIŞ.....98

VI. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER 103

ÖZ.....109

ABSTRACT 110

KAYNAKÇA 111

I.BÖLÜM

GİRİŞ

I.1. KONUNUN ÖNEMİ

Tarihin ilk evrelerinden günümüze kadar toplumlar dört büyük gelişim aşamasına sahne olmuştur. Tarihsel bir kategori olarak verilen bu aşamalar, toplumların her dönemde yaşamış oldukları, farklı teknik, kültürel yapı, sınıflaşma biçimi ve üretim şekillerine, böylece de farklı sosyal yapı modellerine karşılık gelmektedir. İlkel toplum aşaması, tarım toplumu, sanayi toplumu, sanayi sonrası toplum / bilgi toplumu aşamalarını anlatan her toplumsal aşama, kendisinden önceki dönemde olgunlaşmasından dolayı geçmişin de izlerini taşımasına rağmen, yine de önceki dönemlerden kimi farklılıklar taşır. Bu farklılıklar ise yaşanılan sürece özgünlük kazandırmaktadır.

İnsanlık bugün, varlığını daha çok sanayileşme sürecine borçlu olan, sanayi sonrası toplum / bilgi toplumu evresini yaşamaktadır.

Bilgi toplumu evresinde en belirgin değişim veya başka bir ifadeyle dönüşüm bilimsel '*bilgi*'nin '*teknik*'e uygulanmasıyla doğmuş, bu da "*teknoloji"* yi getirmiştir.

Teknoloji, daha düşük maliyetle daha fazla mal üretme imkanını sağlamış, toplumların hayat standardını yükseltmiştir. Yani teknoloji; yeni ölçü ve değerler getirmiş, insanın doğa üzerindeki denetimini arttırmış, onun dünyaya bakışını, duygu, düşünce ve davranışlarını, sosyal ilişkilerini, dolayısıyla değerlerini etkileyerek değiştirmiştir. Böylece var olan toplumsal yapı yeni bir toplumsal yapıya evrilmektedir.

Oluşum sürecindeki bu yeni toplumsal yapının yegâne güç kaynağı '**bilgi**'dir.

Platon'un çağlar öncesinde vurguladığı 'bilgi erktir' prensibi bugün en temel görüş halini almıştır. Platon'un bu prensibi bize tarihi bir perspektifi göstermesi açısından ayrıca önemlidir. Zira tarih boyunca gelmiş geçmiş bütün devletler / imparatorluklar, bilgiyi, devletlerinin / imparatorluklarının devamı ve gelişmesi veya yeni sömürgeler elde etmek ya da elde ettiklerini daha iyi sömürmek için kullanmışlardır. Başka bir ifadeyle, aslında, geçmiş-teki bütün devletler bir bakıma "bilgi toplumu" olmuşlardır.

Bugün ise "teknoloji" aracılığıyla "bilginin toplumsallaşması" daha kolay ve hızlı hale gelmiştir. Yani "bilgi" eskiden olduğu gibi bugün de " değerli" dir. Ancak bu sefer; emeğin, toprağın, sermayenin getirisi azalmakta ,"bilgi" nin getirisi artmaktadır. Bir başka ifadeyle bilgi toplumu evresinde, "bilgi", insanlık tarihi boyunca en fazla "servet" kazandıran yegâne kaynak konumuna yükselmektedir.

Bilginin bu denli değer kazandığı günümüzde, temel amacı, her türden bilgi ve belgeyi sağlamak, organize etmek ve insanlığın bilgi gereksinimlerini karşılamak amacıyla, gerektiğinde kullanılmak üzere depolamak olan "**bilgi merkezleri**" nin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Tam da bu noktada "bilgi çağı" kavramından asla bağımsız olarak düşünülemeyecek bir başka kavram "bilgi politikası" ve onun ulusal bazda düzenlenmesi demek olan "ulusal bilgi politikası" kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Bilgi politikası kısaca, bilgi alanında bilgi kaynakları, hizmetleri ve sistemlerinin gelişimi ve kullanımı için, birbiri ile ilişkili, kanun, yönetmelik, yönerge, tüzük vb. strateji ve programların oluşturulmasına yönelik politikaları anlatır. (Yılmaz, 1997)

Ulusal bilgi politikası ise, birçok alana ilişkin politikaların (eğitim, bilim, teknoloji vb) bileşiminden oluşan "ana" / "temel" politikadır. (Yılmaz, 1997)

Bilginin günümüz dünyasındaki hayatı öneminin bilincine varmış olan gelişmiş-batılı ülkeler, ulusal düzeyde, bilgi akışını sağlayacak ulusal bilgi alt yapısını, yani mevcut bilgilerin işlemesine, depolamasına ve gerektiğinde kullanılmak üzere erişimin sağlanmasına yönelik teknik, standart ve kuralları; bilgi kaynakları, bilgi hizmetleri ve sistemleri ile desteklemekte, uygulamakta ve bu yönde geliştirdikleri ulusal bilgi politikalarını hayata geçirmektedir.

Bu çerçeveden bakıldığında ülkemizde ise hali hazırda geliştirilmiş bütünleşik bir "ulusal bilgi politikası" mevcut değildir.

Aslında, maalesef ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmişlik düzeyine erişememiş ülkelerdeki temel sorun bir bilgi politikasının olmaması değil, çoğu kez, var olan kimi bilgi politikası niteliğindeki çalışmaların tam bir ulusal kararlıkla ve bir bütün halinde hayata geçirilememesidir.

Söz konusu çalışmalardaki en önemli eksiklik ise bir bilinç ve düşünüş zaafiyetinin sonucu olarak karşımıza çıkan, "bilgi merkezi" olgusunun tüm bu çalışmalarda ihmal edilmiş oluşudur.

Zira bir "bilgi politikası" oluşturmada temel amaç, tüm topluma bilgiyi yaymak ve toplumda bilgi bilincinin yerleşmesini sağlamaktır. Başka bir ifadeyle bilginin toplumsallaştırılmasıdır. Bilgi politikaları ise bunun en rasyonel aracıdır.

Temel amacı; sahip olduğu kaynaklar ve sunduğu hizmetler aracılığıyla tüm toplum bireylerinin *serbest* ve *eşit* olarak bilgiye ulaşmasını sağlamak olan, bilgi merkezlerinin söz konusu politika çalışmalarında göz ardı edilişi, aslında ülkemizde neden bir bilgi politikasının oluşturulamadığının, var olan

kimi çalışmaların neden topluma yayılamadığının açık bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, araştırmamız, ülkemizde gerçek anlamda ulusal bilgi politikalarının oluşturulamamasında 'bilgi bilinci' ve 'bilgi merkezleri'ne karşı bakışın düzeyine dikkat çeker.

I.2. AMAÇ

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber, toplumsal yaşamın tüm alanları 'bilgi'ye dayalı bir gelişim göstermiştir. Bilginin hayati derecede önemli hale gelişi doğal olarak 'bilgi' tabanlı ulusal politikaların oluşturulmasını ve yaşama geçirilmesini zorunlu kılmıştır.

Bu durum ise her tür bilgiye olan toplumsal talebi arttırmış böylece 'bilgi merkezleri'ni her zamankinden daha çok toplumsal yaşamın merkezine yerleştirmiştir.

Daha çok 'gelişmişlik' kavramıyla ilintili bu bilincin ülkemizde tam anlamıyla oluştuğu ise maalesef söylenemez. Bu bağlamda araştırmamızda;

- Bilgi, Bilgi Toplumu, Bilgi Politikası ve Ulusal Bilgi Politikaları ile 'bilgi merkezi' kavramları arasındaki ayrılmaz bağa dikkat çekmek,

- Türk ulusal bilgi politikalarının tam anlamıyla oluşturulmamasında, 'bilgi merkezleri' sorunsalını irdelemek,

amaçlanmıştır.

I.3. KAPSAM VE DÜZEN

Araştırmamızın isminin 'Türk Ulusal Bilgi Politikalarında Bilgi Merkezi Sorunsalı' olması nedeniyle çalışmada öncelikle en temel kavram olarak görülen 'Bilgi' kavramı ve ilişkili kavramlar üzerinde durulmuş bu kavram açıklanmaya çalışılmıştır.

Her toplumsal aşamanın kendisinden önceki dönemde olgunlaştığı düşüncesinden hareketle içinde bulunduğumuz 'Bilgi Toplumu' kavramı da diğer toplumsal gelişim aşamaları ile birlikte ve tarihsel bir perspektif ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın temel kavramlarında olan Ulusal Bilgi Politikaları ve Bilgi Politikası ile ilgili temel kavramlar açıklanmaya ve değişkenler saptanmaya çalışılmış, konunun, günümüz dünyasındaki önemine, kimi evrensel örneklerle dikkat çekilmiştir.

Çalışmamızın bir anlamda ana eksenini 'Türk Ulusal Bilgi Politikaları' ile ' Bilgi Merkezi' kavramı oluşturmaktadır.

Bu anlamda 'Bilgi Merkezi' kavramı Bilgi Toplumu ve Ulusal Bilgi Politikaları ile organik bağına da dikkat çekilerek tanımlanmıştır.

Ülkemizde gerçek anlamıyla oluşturulmuş "Ulusal Bilgi Politikası" niteliğinde bir belge bulunmamaktadır. Buna karşılık, bu politika kapsamında sayılabilecek belli başlı; rapor, plan, doküman ve politika belgeleri çalışmamız kapsamında irdelenmiş ve araştırmamız amacı doğrultusunda bu politika belgelerinde 'bilgi merkezleri sorunsalı' irdelenmiştir.

I.3.1. HİPOTEZ

Ülkemizde, kapsamlı ve sistemli bir şekilde düşünülmüş, hazırlanmış ve ülkemizi 'gelişmişlik' düzeyine ulaştıracak bir ' Ulusal Bilgi Politikası' yoktur.

Bunun en temel nedeni, çağımızı yöneten 'bilgi bilinci'nin oluşturulamaması ve bunun doğal sonucu olarak bilginin gerektiğince 'toplumsallaşamaması' ve 'ulusal farkındalığın' uyandırılamamasıdır. Bu durumun tek sebebi ise 'bilgi merkezi' olgusunun, istisnasız toplumun bütün bireylerince kavranamamasıdır.

Paradoksal bir bakış açısıyla, ülkemizdeki 'bilgi merkezi ' olgusunun karşı karşıya kaldığı bu durum neden bir 'Ulusal Bilgi Politika' mızın olmadığının ve politika niteliğindeki kimi çalışmaların neden hedeflerine tam anlamıyla ulaşamadığının yanıtını kendiliğinden vermektedir. Ülkemizdeki bilgi politikası niteliğindeki çalışmalarda, 'bilgi merkezi' olgusuna yer verilmemesi, bu olgunun önemsenmemesi ve sürekli olarak ihmal ediliyor olması, düşüncesi çalışmamızı hipotezini oluşturmaktadır.

I.3.2. YÖNTEM

Araştırmamızda 'belgesel tarama' yöntemi kullanılmıştır. Belgesel tarama yöntemi: Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamak; belli bir amaca dönük olarak konuyla ilgili var olan kaynakları arama, bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemleri. (Karasar, 1998:12) olarak tanımlanmaktadır.

I.3.3. DÜZEN

Araştırmamız 6 bölümden oluşmaktadır. Buna göre I. Bölüm, çalışmamın, önemi, amacı, kapsamı, hipotezi, yöntemi, terminoloji ve kaynaklarını gösteren Giriş bölümü, II. ve III. Bölümler Bilgi ve Bilgi politikası kavramlarının ayrıntıları ile açıklanıp, tartışıldığı bölüm. IV. Bölüm. Türkiye'de Ulusal Bilgi Politikası niteliğindeki çalışmaların ve bu çalışmalarda bilgi merkezlerinin konumunun değerlendirdiği bölüm, V. Bölüm,bir önceki bölümde yapılan saptamalar doğrultusunda Türk Ulusal Bilgi Politikalarında Bilgi Merkezlerine Bakış Eleştirel bir bakış açısıyla tartışıldığı bölüm ve VI. Bölüm Sonuç ve Öneriler' in yer aldığı bölümdür.

I.3.4. TERMİNOLOJİ

Bilgiye dayalı olarak değişen ve dönüşen günümüz toplumsal yapısı terminolojide yeni ve daha kapsamlı açılımlar getirmiştir.

Çalışmamızda, bir anlam bütünlüğünün sağlanması amacıyla bilgi hizmeti veren kuruluşlar; tüm türleriyle kütüphaneler, arşivler, dokümantasyon ve enformasyon merkezleri, 'Bilgi merkezi' kavramıyla adlandırılmıştır.

Öte yandan halen yaşamakta olduğumuz ve kavramsallaştırılması konusunda çeşitli düzeydeki tartışmaların devam etmekte olduğu evre, 'bilgi toplumu / bilgi çağı' olarak nitelendirilmiş, başlı başına bir araştırma konusu olabilecek bu tartışmalara, çalışmamızın kapsamı düşünülerek, ayrıntı olarak değinilmemiştir.

I.3.5. KAYNAKLAR

Araştırmamızda kullanılan temel bibliyografik kaynaklar şu şekilde sıralanabilir;

- Türkiye Bibliyografyası (1935 -)
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1952 -)
- Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952–1986)
- Türk Kütüphaneciliği (1987-)
- Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni-Türk Kütüphaneciliği: Dizin (1952–1992)
- Türk Kütüphaneciliği: Dizin (1993–2000)
- Library of information Science Abstracts (LİSA) veri tabanı

Ayrıca;

- Milli Kütüphane Kütüphane Katalogları
- Ankara Üniversitesi Kütüphaneleri Katalogları
- Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Katalogları
- YÖK Dokümantasyon Merkezi Tez Birimi
- Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM)
- Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Merkezi Kütüphanesi
- Kalkınma Planları

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL YAKLAŞIMLAR

II.1 BİLGİ KAVRAMI VE İLİŞKİLİ KURAMLAR

Çağlar boyunca **bilgi** kavramı insanoğlunun zihnini sürekli meşgul ede gelmiştir. Bilginin ne olduğu, ne gibi bilgi türlerinden söz edilebileceği, doğruluğunun ne olduğu ile bilginin doğruluğunun neye dayandığı, ne tür bilgilerin kesin / açık olduğu ya da olabileceği soruları, ilkçağda Sokrates, Platon ve Aristoteles ile sorulmaya başlamış, her yüzyılda buna yeni sorular ya da bazen yeni sorunlar katılarak günümüze kadar gelinmiştir.

Bilginin ilk defa bir problem olarak görülmeye ve üzerinde durulmaya başlanması M.Ö IV. ve V. yüzyıllarda eski Yunan'da tarihi Attika yarımadasında olmuştur. (Çelik, 2004:40)

Platon, bilgi türleri (gündelik, bilimsel, teknik, sanat, dini, felsefi bilgi) arasına koyduğu ayrımlarla bilgiyi çeşitli sınıflar arasında ele alan ilk düşünce adamı olarak kabul edilmektedir. (Kuçuradi, 1981:103)

Genellikle bilen bir özne (suje) ile bilinen bir nesne (obje) arasındaki ilişki olarak incelenen bilginin bu iki ögesine farklı anlam ve ağırlıkların verilmesi tarih boyunca farklı bilgi felsefesi ekollerini doğurmuştur. Daha çok nesneye ağırlık veren anlayışlar, *Gerçekçi* (realist); özneye ağırlık veren anlayışlar ise *idealist* olarak nitelenir.

Öğretmeni Sokrates'in 'kendini bilmek', dolayısıyla 'ne bildiğini bilmek' ilkesinden yola çıkan; başka birçok felsefe dalı gibi, bilgi felsefesinin de kurucusu sayılan Platon, ilk sistemli bilgi kuramını ve ilk idealist bilgi görüşünü geliştirmiştir. Platon, bilginin, ruhun bedene girmeden önceki var

oluşunda tanıdığı ruhsal ideaların bedenli ruhun anımsamasıyla, ortaya çıktığını ileri sürmüştür.

Başka bir değişle bilgi ile ona çok yakın bir kavram olan kanıyı birbirinden ayırmaktadır. Ona göre bilgi var olanın bilgisidir. (Russel, 1972:209)

Aristotales ise, öğretmeni Platon'un aksine genel ve zorunlu bilgiye ancak akıl (us) aracılığıyla ulaşılabilineceğini savunmuştur.(Ana…..1987:149)

Eski Yunan'da Aristotales sonrası felsefe okulları, genel çizgilerinde bilginin kendi başına bir amaç değil, erdemli mutlu yaşamanın bir aracı olduğu görüşünü paylaşıyordu. *Stoacılar*; duyu verilerinin bilginin en son ölçütü olduğunu; *Şüpheciler* ise kesin bilginin olanaksızlığını savundular. Demokritos'un öncülüğünü yaptığı *Materyalist* kuram ise maddesel cisimlerin görünmez biçimde atomlar yaydıkları ve bunların bilme sürecine imge olarak yansıdığı görüşüne dayanır.(Hançerlioğlu, 1987:343)

Ortaçağlarda ise bilgi genel olarak Hıristiyan inancını akla dayandırma görevini üstlenmiştir.

Rönesans, Aydınlanma Çağı ile başlayan canlanma kendisini bilgi etkinliklerinde göstermiştir. Bilginin kaynağı konusunda 'Kıta' Avrupasındaki *Rasyonalist* (akılcı) ve Britanya'daki *Amprist* (Deneyci) gelenek bu dönemde de sürmüş, 'Ada'daki bilgi konusundaki 'deneyci' tutum çözümleyici bir dil felsefesi niteliğini taşırken; 'Kıta'da yani Almanya ve Fransa'da daha çok 'teoriye', 'tarihe' ve 'edebiyata' yönelerek farklı bir yol izlemiştir.

'Ada'nın deneyci geleneğini, Francis Bacon öncülüğünde; John Locke, George Berkeley ve David Hume, 'Kıta'nın Akılcı geleneğini ise Rene Derscartes öncülüğünde; Baruch (Benedictus) Spinoza, G. Wilhelm Leibniz sürdürmüştür.

Ünlü aydınlanmacı Bacon'un bilgi anlayışı; Doğanın düzenli ve yöntemli bir biçimde araştırılmasını, gözlem ve deneyler aracılığıyla kavranan olgulara dayalı bir bilim sisteminin kurulmasını amaçlıyordu. Ona göre, yapılması gereken "duyumlardan ve özelliklerden" başlamak, sonra da aşama aşama genel sonuçlara yükselmekti.(Ana…..:1987:49; Burke, 2001:17)

Bacon'cı gelenekten gelen John Locke ise, zihnin 'tabula rasa' olarak içerdiği bilgilerin deneyimden geldiğini söylemekte ve bilgiyi tamamıyla algıya ve deneyime dayandırmaktadır. (Russel, 1973:195)

Aydınlanma çağının ünlü filozoflarından ve 'Kıta' Avrupasının akılcı geleneğinin en önemli temsilcilerinden Descartes da bilgi ve doğruluk tartışmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Descartes, metodolojik şüphe yoluyla, sağlam bilgi temeline ulaşmayı ve felsefeyi bu temelden hareketle kurmayı kuramlamıştır. Doğruluğundan şüphe etmediği tek şey olan matematiğe dayanarak doğruluğu ve bilgiyi ölçmeye çalışmıştır. Ancak doğruluğu apaçık bilinen şeyler doğru olarak kabul edilebilir diyerek, 'şüpheciliği' temel felsefi yaklaşım olarak ele almıştır. Descartes 'Doğru olan kesin olandır, kesin olan ise açık seçik kavranmış olan, kendisinden şüphe edilemeyecek olandır.' demektedir. Başka bir değişle yalnızca akıl tarafından 'açık ve seçik' kavranan bilgilerin güvenilir olduğu ilkesinden yola çıkar Descartes. Her türlü bilgiden şüphe ederek doğru bilgiye ulaşmaya çalışan bir diğer anlatımla herhangi bir kuşkuya olanak veren her türlü yargının elenmesini öngören 'yöntemli kuşku' yoluyla en temel ve kuşku götürmez doğruya, 'cogito ergo sum', 'Düşünüyorum öyleyse varım' önermesine ulaşan Descartes, bu doğrunun sağladığı temel üzerinde öteki bilgileri adım adım yeniden kurar. Ona göre duyular / deneyler akıl için ancak malzeme sağlayabilir.(Descartes, 1974:24; Ana….,1987:149)

Ada'nın 'deneyci' ve Kıta'nın 'akılcı' geleneğini tek bir sistem içinde bütünleştiren Immanuel Kant olmuştur.

'Bütün bilgi deneyle başlar, ama bütünüyle deneyden çıkmaz' prensibinden yola çıkan Kant, insan bilgisinde nesneden gelen öğeler ile bilme yetisinin kattığı öğeleri ayırt etmeye yöneldi. Kant'a göre, bilgi kendisini nesnelere yöneltmez, uydurmaz; tam tersine nesneler kendilerini bilme yetisine, kategorilere uydururlar. Böylece bilgimizin doğruluğunun, 'anlama' yetisinden kaynaklandığı ortaya çıkar. (Kant, 1983; Leibniz, 1967:8; Ana….,1987:149)

Modern bilgi kuramının kurucusu olarak bilinen G. W. F Hegel'e göre 'Bilgi ussaldır, tarihseldir, kavramsaldır. Bilgi değişmez gerçekliğe ulaşır, bilginin süreci Tanrıda sona erer, bilgi zaman ve mekan içindedir, Us her şeyi bilmeye yetkindir. 'ussal olan her şey gerçektir, gerçek olan her şey de ussaldır.' Hegel'in doğruluk ve doğru bilgi görüşü, 'saf doğruluk', 'mutlak idealizm' olarak adlandırılmaktadır. Hegel, içinde hakikatin var olduğu, var olacağı, 'hakiki yapı' kurmaya çalışmıştır. Bu ise 'gerçek bilgi' dediği 'bilimsel sistem'dir. (Yenişehirlioğlu, 1992:278–280)

18. yüzyılın öncülerinden, 'bütün ideaların duyusal deneyimden gelen yalın idealara indirgenebileceği(Locke)', var olmanın algılanmış olmak anlamına geldiği (Berkeley)', 'İnsan deneyiminin yalnızca görgüsel olduğu ve görüngelerin ardında ne olduğunun bilinemeyeceği(Hume)' gibi ilkeleri miras alan *deneyci* gelenek, 19. yüzyılda, Fransız, Auguste Comte ve John Stuart Mill'in yapıtlarında '*Pozitivizm*' (olguculuk) aşamasına ulaştı. Comte, bilimlerdeki gelişme ve sanayi devrimiyle doğan yeni kültürün, soyut metafizikten ve ilahiyatın dogmacılığından kurtularak bütünüyle bilime dayanmasını öngörüyordu. Pozitivistlere göre, gerçek bilgi 'bilimsel bilgi'dir. Bu bilgi ise, denemeyle ve deneyime dayanan usavurma ile kazanılır. Denemeye gelmeyen tüm düşünceler ve kavramlar, bu arada metafizik, tanrı, ruh-dayanıksızdır, hayal ürünüdür. (Tanilli, 2003; 134; Ana….1987:149-150)

19. yüzyılın ortalarından itibaren iki Alman düşünür Karl Marx ve Friedrich Engels'in kurucuları olduğu '*Marksizm*' (Diyalektik Materyalizm) de bilgiyi madde ile açıklayarak, evrendeki tek özün 'madde' olduğunu ve bütün varlıkarın maddeden türediğini ileri sürer. Materyalizm, psişik olayların özgürlüğünü reddederek, insanların sahip olduğu bilgiyi, doğanın bilgisinin bir uzantısı olarak görmektedir. Materyalizme göre bilgi, gözlenebilen gerçek hakkındaki verilere dayanır. Başka bir anlatımla, maddenin türevlenerek bilinçte yer edinmesi sonucu bilgi oluşur. (Tanilli, 2003: 176–178; Armağan, 1974: 17–19)

Bilgi kuramına yönelik bir diğer yaklaşım da 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan '*Pragmatizm*' olmuştur. Pragmatizm'in ortaya çıkışında; mantıksal pozitivizm, konvensiyonalizm ve kuantum mekaniğinin ortaya çıkışının etkili olduğundan söz edilmektedir. Bu anlayışa göre bilgi, eyleyen insanın nesnelerle belirli türden ilişkilerinin bir ürünüdür. Doğruluk, bilgiden beklenen pragmatik (faydacı) amaca göre belirlenir. Pragmatizm, günümüzde bilginin sınıflandırılması, veri tabanlarının oluşturulması ve yapay zekâ teknolojilerinde kullanılmaktadır. Pragmatizm'de bilgi çeşitli modellerden oluşmuştur ve tüm ilgili bilgilerin sağlanmasında hiçbir modelin tek başına başarılı olamayacağını savunmaktadır.(Külcü, 2000:395)

II.1.1 BİLGİ

*BİLG*İ kelimesi Türkçe'de 'bil-mek' fiil kökünden gelmekte olup çok eski çağlardan beri kullanılmaktadır. Bilgi teriminin; tarihin ilk zamanlarından beri bütün medeniyetlerde kullanım alanı bulması, insanlığın ürettiği 'soyut' ve üzerinde çalışılması 'zor' temel kavramlardan biri olması, onu kolaylıkla tanımlamayı güçleştirmektedir. Bu nedenledir ki 'bilgi' ve 'bilgi anlayışı' konusunda, başlıcalarına önceki bölümde değindiğimiz ve eski Yunan'dan günümüze uzanan 'bilgi kuram / anlayış'larındaki çeşitlilik, bilginin 'tanım'lanmasında da (günümüzde dahi) sürmekte / görülmektedir.

BİLGİ, Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde (1983) 'öğrenme, gözlem ve araştırma yoluyla elde edilen gerçek; insan zekasının çalışması sonucu ortaya çıkan zihnî ürün' anlamlarında kullanılır. Bir başka Türkçe sözlükte ise, insan aklının alabileceği gerçek olgular, araştırma ve deney sonucunda elde edilen gerçek, haber, zihinsel kavram ve temel düşünceler. (Püsküllüoğlu, 1995) olarak tanımlanmaktadır.

Ansiklopedik tanımlarda ise Bilgi; doğruluğu, verili nesnel ve öznel koşullarda gerekli ve yeterli sayılan kanıtlarla temellendirilmiş, önermeler biçiminde dile getirilebilen bilinç içeriği. (Ana…., 1987:148) ve ya 'Bir iş veya konu hakkında bilinen şey, malumat, anlayış, idrak (Meydan..,1990:371) olarak açıklanmaktadır.

'Bilgi' konusundaki bu 'genel' tanımların haricinde de birçok bilgi tanımına rastlanmaktadır. Örneğin;

- "İnsanın davranışları ve eylemleri ile oluşmuş olup gerek yapay, gerekse doğal yolla elde edilen zihinsel birikimlerin tümü".(Tuna, 1993:157)

- “Seçim yapma zorunluluğu ile karşı karşıya kalındığında ihtiyaç duyulan şey. Bütüne veya ifadeye eklenen yeni kavramlar”. (McGarry, 1987: 117–118)

- “Olaylar ve kavramlar arasında oluşan ilişki” (Gürdağ, 1989:95)

- “Bilgi-işlemde kullanılan uzlaşımsal kurallardan yararlanarak kişinin veriye yönelttiği anlam”.(Köksal,1981:27)

- “Sistemli bir şekilde herhangi bir iletişim aracıyla başkalarına aktarılan, makul bir hükmü veya tecrübeye dayanan sonucu gösteren, olgu veya fikirlerle ilgili düzenli ve sistemli ifadeler bütünü.” (Bell,1973:175)

- “Bir ya da daha fazla toplumsal grup ya da insan topluluğu tarafından kabul edilen her türlü fikir ve edim biçimleri; onların kendileri ve ötekiler için gerçek kabul ettikleri olgulara ilişkin fikirler ve edimler”.(McCarthy, 2002:50)

- “İnsan aklının algıladığı, tüm olgu, gerçek ve ilkeler; nesneyi zihinde var kılan düşünce edimi. Bu edimle zihinde var kılınan nesne”(Hançerlioğlu, 1970)

- “Belirli bir düzen içindeki deneyimlerin, değerlerin amaca yönelik enformasyonun bir araya getirilip değerlendirilmesi için bir çerçeve oluşturan esnek bir bileşim.” (Davenport ve Prusak, 2001:27)

- “Söylemsel bir uygulama tarafından düzenli bir biçimde oluşturulmuş ve bilime yer vermekle zorunlu olarak yükümlü bulunmadıkları halde, bir bilimin kuruluşu için gerekli elemanların toplamı; kendisi yoluyla özelleşmiş bulunan bir söylemsel uygulamanın içinde kendisinden bahsedilen şey; kavramların ortaya çıktıkları, tanımlandıkları, uygulandıkları ve dönüştükleri alan”. (Foucault, 1999:232)

- “Bireyi veyahut kurumu değiştiren, servet kazandıran kaynak.” (Drucker:1997)

Bilgi olgusuna yönelik, kimi örneklerini yukarıda sıraladığımız ‘genel’, ‘sosyolojik’, ‘felsefi’ tanımlamaların haricinde, ‘*bilgi bilim*’e göre ise Bilgi;

- “Kâğıt veya başka bir ortam üzerine kayıt edilmiş, anlaşılabilen ve iletilebilen veriler topluluğu”. (Çapar, 1990:43)

- “Güncel ya da gelecekte bir karar veya aksiyonu etkileyecek, gerçek değeri ve değişim serbestîsi olan ve kullanıcı tarafından kolaylıkla algılanabilir bir halde işlenmiş ya da işlenecek, kâğıt veya başka türdeki malzeme ve ortamlar üzerine ‘kayıtlı hale’ getirilmiş veri”. (Çelik,2004:37) ve,

- “Bireyin zihninde tutulan ve yalnız bireyin sahip olduğu ve / veya bilgi kayıt ortamları aracılığıyla toplumun bütün bireylerince elde edilebilen, organize edilmiş, anlamlı ve ilişkili veriler bütünü.” (Gürdal, 2000:2)

Şeklinde tanımlanabilir.

II.1.2 ENFORMASYON

Özellikle günümüzde 'bilgi kavramı' ile çok sık karıştırılan zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan bir diğer terim de *ENFORMASYON*'dur.

Bilgi bilimleri ile uğraşanların 'bilgi' teriminin yanında çok sık kullandıkları ikinci terim olan enformasyon, etimolojik olarak Latince kökenli bir terim olup, 'İnformatio' / 'informare' kökünden gelmekte ve, latince 'şekil, plan ya da dizgeler' manasını içermektedir. Ayrıca bu terim eski Roma'da 'haber' anlamında da kullanılmştır. (McGarry, 1987:7–117)

Tarihsel açıdan baktığımızda, 'enformasyon' teriminin 1940'lı yıllarda kullanılmaya başladığını görmekteyiz. II. Dünya savaşı sonrasında, ABD'li elektrik mühendisi Claude E. Shannon'un ENFORMASYON KURAMI olarak da bilinen; "Matematiksel İletişim Kuramı" (The Mathematical Theory of Communication / 1948) 'bilginin iletilmesi ya da işlenmesini etkileyen koşulların ve parametrelerin matematiksel ifadesi ne dayanıyordu. Bu kurama göre; 'bir iletişim sisteminin öğeleri şöyle sıralanabilir: İletilen '*bilgi*' (mesaj),bilgiyi gönderen, mesajı ileten bir iletim '*yol*' u (kanal), mesajın hedeflenen '*alıc*ı'sı.

Enformasyon kuramında 'bilgi' olarak adlandırılan niceliğin, mesajın içerdiği anlamla hiçbir ilişkisi yoktur. Bu kuramda bilgi; düzenliliğin, yani rasgele olmayışın bir ölçüsüdür ve kütle, enerji ya da başka fiziksel nitelikler gibi ölçülebilen ve matematiksel işlemler uygulanabilen bir niceliktir. Bilginin iletişim açısından önemli özelliği, gönderici tarafta belirli bir mesajın olası mesajlar arasından seçilmekte oluşudur. Bu nedenle bilgi, olası mesajlar arasından birinin seçilmesiyle oluşur.

Enformasyon Kuramı'nın ortaya çıkışı, 1940'ların sonuna kadar olan dönemde daha çok sezgisel kalan ya da ne olduğu konusunda belirli bir

tanım yapılamayan, bir tür soyutlama niteliğindeki enformasyonun kavramsallaşması açısından tam bir dönüm noktası olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın ürünü olan ve iletişim teknolojilerine dayanan 'enformasyon' kavramı bu dönemeçte biçimlenmiş, enformasyon ölçülebilir yani nesnel bir simge niteliği kazanmıştır. (Ana….,1987:164; Mattelart, 1998:4 6)

İlk önce İngilizce yayınlarda information şekli ile benimsenerek kullanım alanı bulmuş, daha sonra ise, önce 1948'de Royal Society'de ardından da 1958'de Washington'da yapılan bir konferansın adı olmuştur. Bu gelişmelerden sonra da kullanımı tüm ülkelerde yaygınlık kazanarak, ilgili ülkelerin dillerine girmiştir. (Baysal, 1987:47)

Enformasyon kavramına ilişkin tanımlamalar içerisinde ağırlık, Matematiksel İletişim Kuramı'nın da etkisiyle, teknolojik yanına vurguyu öne çıkaracak biçimde enformasyonu 'veri-data-byte' v.b ölçülebilir, nesnel bir birim olarak adlandırma yönüne kaymıştır.

Enformasyon kavramı ile ilgili kimi tanımlar ise şöyle sıralanabilir;

- "Bir sistemin durumunu ve buna bağlı olarak bu sistemin başka bir sisteme ilettiği durumu anlatan nitel faktör". (Meydan…, 1990:268)
- "Düzenlenmiş ve iletişime konu olmuş veri (data)" (Castells,1996:17)

- "İnsanların veya elektronik işlemcilerin doğrudan ya da teknolojik araçlar yardımı ile algılayabildiği her türlü sinyal" (Geray, 1994:9)

- "Genellikle belge şeklinde (yazılı), ya da görsel veya işitsel bir mesaj" (Davenport ve Prusak, 2001:24)

- “Zihnin, herhangi bir biçimde resmi veya gayri resmi olarak iletilen, kaydedilen, yayınlanan ve/veya yayımlanmayan bütün fikirleri, gerçek ve hayali ürünleri “(The Ala….,1980)
- “Anlaşılabilir organize bilginin iletimi”. (Gürdal, 1991:117)

- “Veri ya da gerçeklerin sistematik olarak toplanması, bir araya getirilmesi, yapılanması ya da düzenlenmesi eyleminin ürünüdür. Gereksinim duyulan anlamlı veridir.”

- “Alıcıda şüpheyi indirgeyen ve onun üzerinde etki bırakan bilgi ve bu nitelikleri taşıyan bilginin uygun bir kanal aracılığıyla iletimi eylem”i. (Gürdal 2000: 2–4)

Yukarıda verdiğimiz kimi tanımlar ışığında iletilen mesajın enformasyon değeri taşıyabilmesi için ; ‘organize’ edilmiş olması ‘anlamlı’ olması kullanıcı tarafından daha önce ‘bilinmiyor’ olması, ‘anlaşılabilir’ düzeyde olması ve bu nitelikteki bilginin / mesajın,‘iletimi / kullanırlığı’ gerekmektedir. (Gürdal 2000: 2–4) sonucunu çıkarabiliriz.

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra modern enformasyon bilimi, kantitatif bir nitelik kazandı ve hem bilimsel yöntemin, hem de veri sağlama yöntemlerinin gelişmesinden kaynaklanan bir güçle bugünkü kimliğini buldu.(Karakaş,1991:4)

Sonuçta, enformasyonun, teknolojiden ekonomiye, bilgi bilimden sosyolojiye, iletişimden biyolojiye kadar uzanan çok geniş bir yelpazede gördüğü kabul, sonuçta ‘toplum’ gibi karmaşık sistemleri anlamakta ve dönüştürmekte bir araç olarak değerlendirimini, kabullenimini de beraberinde getirmiştir.

II.1.3 VERİ

Bilgi kavramı ile ilgili diğer bir terim de *VERİ* dir. İngilizce' de 'data' şeklinde yazılan bu terim etimolojik açıdan Latince kökenli olup, 'olgu' anlamına gelen 'datum' sözcüğünün çoğuludur. Terim dilimizde 'veri' olarak kullanılmaktadır. (Ülgen, 1980:5)

Veri çeşitli kaynaklarda şöyle tanımlanmaktadır.

- "İşlenmemiş ya da ham bilgi". (Gürdal, 2000:2).
- "Olaylar hakkındaki birbirinden ayrı, nesnel gerçekler."
- "Yapılan işlemlerin belli biçimlerde tutulmuş kayıtları". (Davenport ve Prusak, 2001:22).
- "Elle veya otomatik olarak işlenmeye, yorumlanmaya veya iletilmeye uygun bir biçimde ifade edilmiş olgular veya talimatlar." (Arşivcilik…, 1995: 111-112)

Veri, bilgiye ulaşmada ilk basamağı oluşturur. Veriler kendi başlarına anlamsız olduklarından çoklukla bir arada bulunurlar. Fiziksel olarak bakıldıklarında bilginin parçalanamaz, en ufak aksamıdırlar. Veriler hamdırlar ve çoğaldıklarında olgunlaşmaya hazır hale gelirler. Veriler olup bitenlerin sadece bir bölümünü açıklar, içinde değerlendirme, yorum yoktur ve karar vermek açısından güvenilir bir temel oluşturmaz, kendisinin önemi ya da işe yarayıp yaramayacağı hakkında bir fikir de vermez. Veriler sadece bir olay ya da gerçeğin kaydıdırlar. Bu kayıt, bir kâğıt, disk v.b gibi birçok farklı ortamda bulunabilir. (Çelik, 2004: 31 ; Davenport ve Prusak, 2001: 23-24; Gürdal, 2000; Köksal, 1981:82).

II.1.4 BİLGİ – ENFORMASYON – VERİ DÖNGÜSÜ

Daha önce de değinildiği üzere *'**VERİ**'* bilginin en küçük yapıtaşıdır. Ve bilgiye ulaşmada ilk basamağı oluşturur. Tek başına anlamsızdır. Veriler karar vermede güvenilir değildirler. Sadece birçok farklı ortamda bulunabilecek herhangi bir olgu, olay ya da gerçekliğin 'kayıtlı' halidir.

Bunun yanında, veriler bu halleriyle enformasyonun 'ham maddesi'ni oluştururlar. Yaratıcısı veri'ye 'anlam' ve 'değer' ekleyerek / katarak onu enformasyona dönüştürür.

Verilere**;**

- Hangi 'amaç' için toplandığını bilmek,

- Analize uygun birimlerinin ya da temel bileşenlerinin neler olduğunu 'kategorize' etmek,

- Matematiksel ya da istatiksel olarak analiz edip 'hesaplamak'
- Hatalardan arındırıp 'düzeltmek'
- Kısa ve öz görünecek şekilde 'özetlemek' v.b gibi metotlarla 'anlam ve değer' katılıp, veri ENFORMASYON' a dönüştürülür.

ENFORMASYON, veriden farklı olarak artık 'anlam' a sahiptir. Bir 'amaç' a yönelik olarak 'organize' edilmiştir. Ve bir 'biçim'e sahiptir. Bunun yanında enformasyon, bilginin en ön safhasını oluşturur. Bilginin oluşturulmasında meydana gelen 'yarı işlenmiş' bir üründür. Yani Bilgi aslında enformasyondan doğar.

Enformasyon**;**

- Bir duruma ilişkin enformasyonla, bildiğimiz diğer duruma ilişkin enformasyon arasında ne gibi fark ve benzerlikler olduğunu 'karşılaştırmak',

- Enformasyonun kararlar ve hareketler üzerindeki 'etki' ve 'sonuç'larını gözlemek,

- Bir enformasyon parçası ile diğerleri arasında 'ilişki'leri/ 'bağlantı'ları incelemek

- Diğer insanların bu enformasyon hakkındaki 'düşünceleri' 'konuşmaları' nı gözlemlemek… v.b gibi 'süreçler' sonunda BİLGİ' ye dönüşür.

Enformasyonun, Bilgiye dönüşümü faaliyeti; insanlıkla başlayan, gelişen ve insanlar arasında yürüyen başlayan, gelişen ve insanlar arasında yürüyen, yüzyılları kapsayan bir süreçtir.

Bu yönüyle '***BİLGİ***' aslında 'SOYUT' bir anlam kazanmıştır. Bilhassa günümüzde, teknolojik ilerlemelere de bağlı olarak bilgi üretimindeki hızlı artış ve bilginin her ortamda bulunabildiği ise bilgiyi daha da 'karmaşık' ve 'denetimsiz' bir biçime sokmuştur.

Bundan dolayı, üretilen milyonlarca bilgi yığınının onu kullanacak bireylerin ihtiyaçları yönünde;

- 'organize' edilmiş olması,

- 'anlamalı' olması,

- Birey / kullanıcı tarafından daha önce ‘bilinmiyor’ olması (Yeniliği),

- ‘anlaşılabilir’ düzeyde olması,

- ‘zamanında’ iletimi

- ‘yeterliliği’

- Bireyde / kullanıcıda ‘etki’ bırakması,

- ‘Kullanılabilir’ nitelikte v.b düzenlenmesi ile

‘soyut’ / ‘karmaşık’ / ‘denetimsiz’ BİLGİ tekrar ENFORMASYON’ a dönüşür.

Bilginin enformasyona dönüşümü ‘olumlu’ bir dönüşümdür. Bilginin aşırı miktarlarda olması hali de, Bilgiyi VERİ haline getirebilir, bu ise ‘Bilgisizleşme’ durumuna yol açar. Bilginin veriye dönüşümü bu anlamda ‘olumsuz’ bir dönüşümdür. (Davenport and Prusak,2001; Gürdal, 2000)

Görüldüğü gibi, *bilgi, enformasyon* ve *veri*’nin sınırları gerçek anlamda belirginleşmemiştir. Bu üç kavram bir ‘döngü’ dâhilinde olumlu ya da olumsuz anlamda birbirlerine dönüşebilmekte, birbirlerinin sınırlarını daraltmakta veya genişletebilmektedirler. Bilgi yaratmaya yönelik tüm bu faaliyetlerin ve süreçlerin, son çözümlemede insanlar içinde ve insanlarla beraber yürüdüğü açıktır. O halde bilgi toplumsal olarak belirlenir.

II.1.5 BİLGİNİN TOPLUMSALLIĞI

Bilgi olgusu üzerine bir kuram, 'Yansı Kuramı', bilgiyi nesnel gerçekliğin insan beyninde yansıması olarak değerlendirir. Buna göre Bilgi iki basamaklı bir sürecin sonucu olarak ortaya çıkar;

1. Nesnel gerçekliğin algılandığı *duyum* basamağı.

2. Nesnel gerçekliğin dönüşüme uğratılıp yeniden üretildiği *düşünce* basamağı.

Bilgi de bu iki basamaktan geçerek oluşmaktadır. Ancak insan (süje) ile nesne (obje)' nin karşılıklı etkileşimi ile bilgi üretimi 'kendiliğinden' gerçekleşmez. Bu aşamada toplumsal çevrenin rolü büyüktür. Toplumsal çevreden soyut bir süje'nin, obje'ye bakışı ile, toplumsal çevreye bağlı süje'nin obje'ye bakışındaki farklılıklar doğrudan toplumsal kaynaklıdır. Bu durum bizi bilginin toplumsal pratikten soyutlanarak düşünülemeyeceği sonucuna götürmektedir. Toplumsal pratikten yansıyan bilgi, nesnel gerçekliği dönüştürme ve doğayı toplum ihtiyaçlarına uyumlandırmak amacıyla yine toplumsal pratikte kullanılmaktadır. Çünkü bilgiler, toplumsal bir düzenin basit bir çıktısı olmadıkları gibi, toplumsal bir düzenin yaratılması ve paylaşımında anahtar güçlerdir. Bir başka değişle bilgi, insanların yaşadıkları toplumsal dünyalarla ilişkili olarak tanımlanırlar bu sebeple bilgiler, bu dünyaları eksiksiz anlattığını iddia eden fikir veya olgulardır. Yani bilgiler 'toplumsal olarak üretilirler' ve çok çeşitli kanallar aracılığıyla (ki en önemlisi bilgi merkezleridir.) yine 'toplumsal olarak dağıtılırlar'.

Ancak bilginin toplumsal temelleri bilhassa bu yarım yüzyılda giderek değişmekte, bilgiler ekonomik ve teknolojik gelişmeleri tek başlarına belirleyici güçler haline gelmektedir. (Hançerlioğlu, 1987; McCarthy,2002)

Drucker'ın deyimiyle (1997:256) geleneksel kaynakların, yani emeğin, toprağın ve sermayenin (para) getirisi azalmakta, enformasyon ve bilgi "servet" kazandıran kaynak konumuna yükselmektedir.

Dolayısıyla, bilgi(ler) tarafından yeni bir gerçekliğin toplumsal inşası söz konusudur. Bu toplumsal gerçeklik kendi başına toplumsal bir olay değil; üretilen ve iletilen, anlamı bu iletişim sistemleri içinde ve aracılığıyla oluşturulan bir gerçekliktir. Bu gerçekliğe nasıl ulaşıldığı bir sonraki bölümde toplumsal aşamalarıyla irdelenecektir.

II.2 BİLGİ TOPLUMU KAVRAMI

II.2.1 İLKEL TOPLUM VE TARIM TOPLUMU AŞAMASI

Tarihin ilk evrenlerinden günümüze kadar toplumlar, dört büyük gelişme aşamasına sahne olmuştur. Tarihsel bir kategori olarak verilen bu aşamalar, toplumların her döneminde yaşamış oldukları farklı teknik, yönetim anlayışı, değerler bütünü, ilişkiler sistemi, sınıflaşma veya tabakalaşma şekli ve üretim biçimine, kısaca farklı sosyal yapı modellerine karşılık gelmektedir. Her bir toplumsal aşama, kendinden önceki dönemde olgunlaşmasından dolayı, geçmişin izlerini taşımasına rağmen, yine de geçmişten her anlamda nitel ve nicel farklılıklar taşımaktadır. Nitekim bu farklılıklar, yaşanılan sürece özgünlük kazandırmaktadır.

Sözü edilen aşamalarda ilki '**ilkel toplum**' aşamasıdır. İnsanoğlu bu evrede avcılık ve toplayıcılık ile uğraşmış yerleşik bir düzene geçilememiştir.

İkinci gelişim aşaması '**tarım toplum**' u aşamasıdır. M.Ö 8000'li yıllarda oluşmaya başladığı tahmin edilen bu aşamada avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik hayata geçilmiştir. Tarım toplumunda hayatın kaynağı ve toplumsal devinimin gücü olan enerji; ya insan veya hayvan gücüne dayalı kas kuvveti, ya da güneş, su, rüzgâr gibi doğal, doğayı tahrip etmeyen, doğayla uyumlu, dönüşebilir ve yenilenebilir kaynaklardan elde edilmiştir.

İnsan enerjisinin kaldıraç ve vinç, doğal enerjilerin yelken, su ve yel değirmenleri, hayvansal enerjilerin ise üzengi gibi araçlarla kullanılabilir / işe yarar hale getirilmesi, çeşitli madenlerin ev ve savaş araç gereçlerinde kullanılması, toprağın işlenmeye başlaması ile ilkel toplumda doğanın verdiğiyle yetinen insanoğlu, tarım toplumunda daha çok üretmeyi başarmıştır. (Dura ve Atik; 2002; Çelik, 2004 :55-58)

İnsanoğlunun doğayı kontrolü altına alabilmek mücadelesi bilgi'sini aletlere, süreçlere uygulamasını; yapabilmek yeteneği / beceri'sini, Yunanca kökeni itibarıyla 'Téchné' / teknik' ini geliştirmesiyle paralel süregelmiştir.

İşe yarar bilgi, beceri veya teknik, sözle ya da yazı ile anlatmaya olanak olmayan, çıraklık ve tecrübe ile öğrenilebilen bir kavramdı.

1700'lerden itibaren ise, **téchné** ile organize, sistematik, amaçlı bilgi (**loji**)'nin birlikte düşünülmesiyle '**téchnéloji**' / '**teknoloji**' kavramı ortaya çıktı.

Beceriden teknolojiye geçişin en önemli belgelerinden birisi olan, Diderot ve d'Alembert tarafından redaksiyonu yapılan '***Encyclopédie***' ; tüm beceri bilgilerini düzenli ve sistematik bir biçimde bir araya getirmeye çalışmış, böylelikle çıraklık etme gerekliliği önem kaybetmişti (Drucker, 1997). Tarımdaki gelişmeler de bu kitabın başlıca temalarından biriydi, Diderot yazdığı tarım maddesinde, örneğin İngiliz çiftçi (Jetro Tull) nin yaptığı kimi yenilikleri anlatmış ve böylece bunları daha geniş kitlelere ulaştırmıştı. (Burke, 2001:151-152). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Teknik gelişmelerin tarım üzerinde yarattığı etki (üretim artışı, tarım bilgisinin yayılımı, piyasaların oluşumu… v.b) ve teknik / teknolojik değişikliklerin (başlıcaları coğrafi ve askeri alanda olmak üzere; pusula, top, matbaa v.b) hızı sanayi devrimi sürecinin ana unsurlarını oluşturdu.

18.yüzyılın sonlarında, sanayi devrimi teknik / teknolojik yeniliğin üretim alanında kullanılmasının, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlara yansımasını kapsayan bir süreç olarak gerçekleşti. Bununla birlikte ilkin, Denis Papin'in tasarlayıp Severy'nin geliştirdiği ve 1712 yılında Newcomen'in imal ettiği ancak bazı eksikliklerini 1765 yılında James Watt'ın gidererek üretimde kullanılabilecek hale getirdiği ve patentini aldığı buhar makinesi (Kıavlehn, 1971: 148–177) ve bunun enerji kaynağı olarak kullanılması, '***teknolojik***' açıdan; iktisatçı Adam Smith'in üretimi baz alan iktisat teorisini geliştirdiği 1776 tarihi 'An Ingury Into The Nature Courer of the Wealth of

Nation" (Milletlerin Serveti) adlı eseri, ***'ekonomi bilimi'*** açısından; 1789 Fransız Devrimi ise, '***Politik gelişmeler***' açısından belirleyici dönüm noktaları ve tarihler oldu.

Böylece Sanayi Devrimi, ilkin İngiltere'de başlayan '*teknolojik-ekonomik*' devrimle, Fransa'da gerçekleşen '*politik*' devrimin ortak ürünü olarak gerçekleşti. Başka bir deyimle sanayi devrimi, bir ayağı, '*teknolojik-ekonomik*' temele; diğer ayağı, '*politik-ideolojik*' temele dayalı çifte devrim sonucunda tüm sosyal ve kültürel yapıyı sararak ve yeniden şekillendirerek gerçekleşti. (Erkan,1998)

Sanayi devrimini yaratan teknolojilerin, üretimde; bir başka ifadeyle ekonomik alanda, artan ölçüde kullanılması toplumsal yapıda büyük değişmelere yol açtı, oluşan yeni toplumsal yapı, üçüncü gelişim aşaması olan 'Sanayi Toplumu' aşamasıdır.

II. 2.2 SANAYİ TOPLUMU

Daha önce de değinildiği üzere İngiltere başta olmak üzere ilkin Batı Avrupa'da ortaya çıkan ve insanlık tarihi açısından çok kısa sayılabilecek bir zaman diliminde (Toffler'e göre 100 yıl) özellikle Batılı toplumların yaşamında köklü değişikliklere yol açmış olan sanayi devrimi ve oluşturduğu '**Sanayi Toplumu**' hakkında, aynı zamanda sanayi toplumunun inceleyen ilk yazarlardan olan Saint-Simon, sanayi toplumunun; askeri toplumun yerini aldığını ve mal üretimi etrafında örgütlendiğini belirtmiştir.

A. Comte, sanayi toplumunu bilim adamlarının ve sanayicilerin egemen olduğu toplum olarak değerlendirirken, E. Durkheim, sanayi toplumunun organik dayanışma ekseni etrafında örgütlendiğini belirtir.

Bir iktisatçı olan Colin Clark ve takipçisi Jean Fourastié ise Sanayi toplumunu ve bu toplumun başka bir topluma dönüşümünü; aktif nüfusun tarımdan sanayiye, sonra her ikisinden hizmet sektörüne akışını esas alarak açıklar. (Dura ve Atik, 2002)

Max Weber ise sanayi toplumunun oluşumunu rasyonelleşme ve evrensellik çerçevesinde ele alır. Ona göre sanayi toplumunda tek bir ahlak ve üslup (Protestan ahlakı) ve düşüncesi esastır. (Sanayi Devriminin İngiltere'de ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi de ada'da Vatikan'a başkaldırmış özerk bir kilisenin, Anglikan Kilisesi ve Anglikan mezhebinin gerek halk, gerekse soylular arasında yayılmış bulunmasıdır) (Çelik, 2004:69).

Karl Marx ise, sanayi toplumunu henüz oluşum halinde bulunduğu bir dönemde ele almıştır. O'na göre toplumların dolayısıyla insanların beklenti ve yaşayış şekillerinin değişmesinin en büyük nedeni teknik / teknolojik gelişmelerdir ve bu gelişmeler esnasında toplumu oluşturan kurumlar da bu gelişmelerden etkilenir.

Zira, ancak böylelikle sahip olunan yapı değişip, yerine yeni tarz bir üretime dayalı örgütlenme gelebilir. Toplum ve üretim çerçevesi içinde görülebilecek herhangi bir değişim, siyasette ve ekonomide de farklılaşmalara neden olur. Marx'a göre bu değişim dizisi içerisinde sanayi toplumu bir aşamayı temsil eder. (Dura ve Atik, 2002; Çelik, 2004:68)

II.2.3 SANAYİ TOPLUMUNUN ÖZELLİKLERİ

Sanayi Devriminin en başta gelen özelliği, zincirleme birçok buluşlara yol açmasıdır. Bu buluşlar insanların üretim için harcadıkları çabayı derece derece azaltmıştır.

Sanayi Devrimi ile, sermaye ve el emeğinin merkezileşmesi, makineleşme ve makinelerin gitgide karmaşıklaşması ile bunların enerji kaynaklarına yakın bir yerde toplanması zorunluluğu, büyük '*Fabrikaları'* gerekli kılmıştır. Böylece, tarıma dayalı geleneksel toplumda, evlerde, el tezgâhlarında ve dağınık olarak yürütülen üretim, sanayi toplumunda fabrikalarda yapılır hale gelmiştir. Bu durum ise fabrikaların sahipleri büyük kapitalistlerle, işçiler arasından, eskiden olduğundan çok daha farklı '*sosyal ilişkiler*' in kurulmasını gerekli kılmıştır.

Konut ve işyerlerinin birbirinden ayrılması ise evden işe, işten eve '*insan trafiği*'nin doğmasına neden olmuştur. Fabrikalara dayalı kitlevi üretim kentleşmeyi ve kent yapısını değiştirmiştir. Sanayicilerin kentlerde yaşıyor olmaları ya da yeni kentler kurmaları köy-kent-kasaba ayrımını / farkını daha da belirgin hale getirmiştir. Artık *kentler* sanayi ve ticaret faaliyetlerinin merkezidir, köy ve kasabalar ise tarımsal üretime dayalı kalmışlardır bu durum da köy ve kasabalardan kentlere '*göç*' ile sonuçlanmıştır.

Sanayi Toplumunda aile, geniş aileden *çekirdek aile*ye dönüşmüştür.

Tarım toplumda toprak sahipleri olan aristokratlar yerine, sermaye sahipleri olan *kapitalist* / *burjuvazi* sınıfı toplumunun üst ve saygın sosyal kesimi olarak ön plana çıkmıştır.

Sanayi toplumda, toplumun kurum ve yapıları değişirken, bunlara paralel olarak, toplumun değer, norm ve davranış kalıpları da değişmiştir. Geleneksel davranışlar, yerine giderek rasyonel davranışlara bırakmıştır.

Sanayi toplumunda ekonomik yaşamın en önemli özelliklerinden birisi, artan '*işbölümü*' dür. Bu sayede üretim sürecinde verimlilikte büyük artış yaşanmıştır. Yeni teknolojilerin üretim sürecine aktarılması, 'Fabrika tipi' bir örgütlenme yapısı içinde gerçekleştiği için yeni sermayeyi harekete geçirmek ve yatırım yapmak önem kazanmıştır. Üretim ihtiyaç duygusu hammaddeler ile yeni pazarlar sanayi devrimini yaratan ülkeleri dış pazar arayışına itmiştir. Bu yöndeki gelişmeler de ülke dışında '*Sömürgeler*' edinmeye yol açmıştır. Bu konuda ilk olma avantajını da, Avrupa ülkeleri arasında 'en geniş sömürge imparatorluğu'na sahip olan İngiltere kullanmıştır. Bu durum İngiltere'ye hem sanayisini kurmak için gerekli kapital kaynaklarını biriktirme imkanını vermiş, hem de imal ettiği malları satabileceği geniş pazarlar sağlamıştır. Sanayi devriminin ilkin İngiltere'de görülmesinin en önemli sebeplerinden birisi de bu durumdur. (Tanilli, 2003: 117-119; Erkan,1998 : 4-5 ; Aybay, 1970:23-25)

TABLO 1. Genel Sosyal Değişme Şeması

	Sanayi Öncesi	Sanayi	Sanayi sonrası
Bölgeler	Asya, Afrika,Latin Amerika	Batı Avrupa,Sovyetler Birliği, Japonya	ABD
Ekonomik Sektörler	İlk sektör (istihraç) • Tarım • Madencilik • Balıkçılık • Ormancılık	Orta sektör (mal Üretimi) • İmalat	Üçüncü sektör • Ulaştırma • Enerji Dördüncü Sektör • Ticaret • Maliyet • Sigorta • Gayrimenkul Beşinci Sektör • Sağlık • Eğitim • Araştırma • Hükümet • Turizm,eğlence
Meslek Eğilimi	Çiftçi,madenci balıkçı, vasıfsız işçi	Yarı vasıflı işçi, mühendis	Mesleki ve teknik bilim adamları
Teknoloji	Hammaddeler	Enerji	Bilgi
Hedef	Doğaya karşı oyun	"Mamul" Doğay karşı oyun	Kişilerarası oyun
Metodoloji	• Sağduyu tecrübeler	• Ampirizm deneyler	Soyut teori: modeller Simülasyon,karar teorisi,sistem analizi
Zaman Perspektifi	• Geçmişe yöneliş • "Ad hoc" tepkiler	• " Ad hoc" intibak gücü • Projeksiyonlar	• Geleceğe yöneliş • Geleceğe tahmin
Eksen Prensip	Geleneksel: toprak/kaynak sınırlılığı	Ekonomik gelişme:yatırım kararları üzerinde devlet veya özel sektör kontrolü	Teorik bilginin merkeziliği ve kodlanması

KAYNAK: Cihan Dura, Bilgi Toplumu, Ankara: Kültür bakanlığı yayını, 1990, s.50.

II. 2.4 BİLGİ TOPLUMU

Tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından sanayi toplumuna dönüşüm uzun yıllar almıştır. Toflller (1981)'a göre 1000 yıl süren bu dönemin ardından gelen sanayi devriminin yapısı ise 300 yıl gibi bir sürede kurumlaşıp oluşmuştu. Sanayi toplumundan **bilgi toplumuna** dönüşüm ise çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bunun temel nedeni yeni teknolojilerin gelişim hızıdır. (Erkan, 1998:11)

Teknoloji daha düşük maliyetle daha fazla mal üretme imkânlarını sağlar, böylece toplumların hayat standardını yükseltir. Ulaştırma ve haberleşmede getirdiği devrim sayılabilecek gelişmeler; başta zaman ve mekânla ilgili olanlar olmak üzere, estetik algıları kökünden değiştirmiş, yeni sosyal ilişki ağları, yeni meslekler ortaya çıkarmıştır.

Başka bir anlatımla teknoloji, yeni ölçü ve kriterler getirerek, insanın doğa üzerindeki denetimini arttırarak, onun dünyaya bakışını, duygu, düşünce ve davranışlarını sosyal ilişkilerini, dolayısıyla değerlerini (Sanat, edebiyat, müzik, örf, estetik, ahlâk, dil… vb) etkileyerek değiştirmektedir. Böylece var olan toplumsal yapı, yeni bir toplumsal yapıya evrilecektir. (Dura ve Atik, 2002 : 166-167)

Teknolojiye ve teknolojideki gelişmelere dayalı olarak şekillenmeye başlayan bilgi toplumu pek doğaldır ki bu teknolojileri bünyesinde bulunduran sanayileşmiş bir başka ifadeyle sanayi devrimi gerçekleştiren sanayi toplumları ile ilgilidir.

İlkin sanayileşmiş toplumlarda beliren bilgi toplumu kavramı tartışmaların başlaması daha çok teorik olmaktan ziyade pratik gelişmelerle şekillenmiştir.

Kimi görüşlere göre, bilgi toplumunun başlangıcı; en belirgin şekilde, uzay çalışmalarının başlangıcını oluşturan bir uydunun dünya yörüngesine oturtulmasıdır. '*Sputnik*' adlı uydunun 4 Ekim 1957 de SSCB tarafından uzaya fırlatılmasıyla yeni bir çağın başlangıcı artık tescillenmiştir.

Başka bir görüşe göre ise bilgi toplumunun başlangıç tarihi, toplam istihdam oranlarındaki beyaz yakalı çalışan sayısının, mavi yakalı işçi sayısını geçtiği; yani 'bilgi'li insanın üretimde ön plana ilk defa çıktığı, 1956/57 yıllarını kabul etmektedirler. (Avcı, 1990 ; Alakuş, 1991)

Bilgi toplumunun başlangıç tarihi konusunda bir başka görüş ise, bilgisayar teknolojisinin çoklukla kullanılmaya başlanması, bilginin de o oranda daha geniş kitleler tarafından elde edilebilir ve üretilebilir olmasının sağlanmasına yol açan *MARK-1* ardından da Manchley ve Eckert'in *ENİAC*'ının 1940'larda geliştirilmesiyle başlar. (Tekeli, 1994: 28) Zira insan zekâsını uyaran bilgisayarların, insanlığı düşünmeye yöneltici bir 'kaldıraç' görevi olduğu kabul edilmektedir. (Erkan, 1998:75)

Toplumsal dönüşümü 'iletişim' bakış açısıyla yorumlamaya çalışanlar ise, 'bilgi'nin ilgili-ilgisiz birçok insana yayılmasında önemli bir rol oynayan, iletişim araçlarının yayılmasına sebep olan '*transistör*'ün 1947'de William Shocley tarafından Bell laboratuarlarında icadı'nı bilgi toplumunun başlangıcı kabul ederler. Transistor gerçekten de; radyo, televizyon, telekomünikasyon v.b araçların insan hayatına birçok yoldan bir 'bilgi' trafiğinin akmasına yol açmıştır. (Reinecke, 1992: 42)

Bu teorilerinin yanı sıra, bir bilgi toplumunun ya da yeni bir tür toplum yapısının oluşmaya başladığının işaretleri kimi bilimsel çalışmalarda ve kimi hükümetlerin yaptığı araştırmalarda açıkça görülmektedir.

İlk önce, 1948'de bilginin belirsizliği giderdiği ve bilginin değerinin ve miktarının ölçülebileceğini, dolayısıyla matematiksel olarak hesaplanacağını, Shannon (Matematiksel İletişim Kuramı / The Mathematical Theory of Communication) bulmuş ve bilginin gücü hakkında ilk önermeleri ortaya atmıştır. (Köksal, 1987 :38)

Yine aynı yıllarda Wiener, (Güdümbilim ya da Hayvanda ve Makinede Denetim ve İletişim/ Cybernetics or Control and Communication in the Animal and Machine) adlı kitabında bilginin; üretim süreçlerini ve üretim ilişkilerini, buradan hareketle de toplumsal ilişkilerin tümünü etkileme gücüne sahip olduğunu, toplumsal düzeni dönüştürücü bir güç olduğunu belirtir ve geleceğin toplumunun yeni hammaddesinin bilgi olduğunu, bu toplumun bilgiyi temel alarak örgütleneceğini savunur (Törenli, 2004: 24)

McLuhan ise bilgi toplumunu, iletişim ağlarından ve veri bankalarından oluşan, bilgi hizmetlerinin artacağı, bilgi endüstrisinin başat endüstri haline geleceği bir toplum olduğunu savunur. (McLuhan, 1964:8)

Daniel Bell; yeni yeni oluşmakta olan toplum modelinde, bilhassa ekonomik büyümenin bilgiye egemen olmaktan geçtiğini belirterek, 'sanayileşmenin ardından yeni bir toplum modeli ortaya çıkmaktadır ki bu toplum bilginin çevresinde örgütlenmiş, toplumsal kontrolü amaçlayan, yeniliklerin ya da değişimin yönetiminde ve yönlendirmesinde etkin olan bir toplumdur' diyerek yeni toplumun kimi niteliklerini sıralamıştır. (Bell, 1974: 20)

Masuda ise (Managing in the İnformation Society / Enformasyon Toplumunda Yönetim) adlı kitabında, bilgi toplumunu, toplumsal bir dönüşüm olarak görür ve sanayi toplumundan tamamen farklı yeni bir toplumsal yapı olarak değerlendirir. Ona göre sanayi toplumunda temel dinamik maddi üretim iken, bilgi toplumunda temel dinamik enformatik üretimdir. (Masuda,1990 :4)

Avusturalyalı bir ekonomist olan Fritz Machlup ise 1962 tarihli çalışması (The Production and Distribution of Knowledge in the USA / ABD'de Bilginin Üretimi ve Dağılımı)'nda; bilginin üretilip dağıtımının yapılabileceğini, bu yüzden büyük bir ekonomik değer taşıdığını, teknik bilgi ve buna bağlı olarak üretkenlikteki artışın ekonomik büyüme için çok önemli bir sektör olduğunu savunmuştur. (Machlup, 1962; Özdemiroğlu, 1989)

Bilgi Toplumu kavramını ilk kez kullananlar ise Joponlardır. (Japonca Johoka Shakai). Çünkü bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşayan devrimin toplumsal sonuçları hakkında Japonya'da önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri, bu ülkede bilginin sosyo – ekonomik konumunu belirlemeye yönelik bir komitenin 1966'da hükümetçe kurulmasıdır. (Dura,1990 :44)

Sanayileşme sürecinin, işlevselliğini ve sürdürülebilirliğini yitirmesine neden olan, 1971 dolar krizi ile 1974 ve 1979 petrol şoklarıdır. (Tekeli ve İlkin, 2000: 119) OPEC'in 1973 Arap – İsrail savaşları nedeniyle petrol fiyatlarını yükseltme kararları ve batı ülkelerine karşı başlatılan petrol ambargosu, batılı ülkelerin ekonomik darboğaza girmeleri yanında, enerji fiyatlarını çarpıcı bir biçimde değiştirerek, ekonominin bütün kesimlerini teknoloji ve örgütlenme alanlarında değişim yapıp enerji tasarrufu arayışına zorlamıştır.(Harvey, 1999 : 168)

Japonya, petrol şoklarının yaşandığı bu yıllarda daha az enerji tüketimi gerektirdiği gerekçesiyle elektronik enformasyon hizmetlerinin kullanımını ülkedeki potansiyel enerji krizinin aşılmasında bir çözüm olarak görmüştür. (Oğuz, 2005 : 208) Nitekim 1971 de Masuda 'Enformasyon Toplumu İçin Plan'ı hazırlamıştır. (Enformasyon toplumu ve… , 34)

1977'de ABD Ticaret Bakanlığı, petrol krizlerinden çıkış için Marc U. Porat'a 'Bilgi Toplumu, Tanım ve Ölçümü' adlı bir rapor hazırlatarak mevcut durumun sağlam verilerle incelenmesini sağlamıştır. (Dura, 1990 : 43)

Yukarıda anılan, kimi entellektüel boyutta, kimi pratikte yaşanan gelişmelerin ardından yavaş yavaş değişen ve dönüşen bu yeni toplumsal yapıyı; Amittai Etzioni 'Modernlik Sonrası / Post Modern Çağ', George Lichtheim ' Burjuva Sonrası Toplum', Herman Kahn 'Ekonomi Sonrası Toplum', Murray Bookchin 'Kıtlık Sonrası Toplum', Kenneth Boulding 'Uygarlık Sonrası Toplum', Daniel Bell 'Endüstri Sonrası Toplum', Peter F.Drucker, 'Kapitalist Ötesi / Post Business Toplum', Paul Holmes 'Kişisel Hizmet Toplumu' Ralf Dahrendorf 'Hizmet Sınıfı / Post Kapitalist Toplum' Zbingniew Brzezinski 'Tetnokratik Çağ', Yoneji Masuda 'Enformasyon / Bilgi Toplumu', Fritz Machlup 'Bilgi Ekonomisi' ile adlandırmayı / kavramsallaştırmayı tercih etmişlerdir. (Erkan, 1998 : 72; Çelik, 2004 : 127-128)

Bu adlandırmalardan / kavramsallaştırmalardan sonra Bilgi Toplumu:

- "En temel meta konumundaki bilginin, yaşamın her alanında, her geçen gün artan bir hızla ve küresel ölçekte, sürekli akıp arttığı, esneklik, çeşitlilik, yaratıcılık, yenilik gibi kavramların belirleyici olduğu, eğitimli bireyin ön plana çıktığı etkileşimi son derece yüksek şebeke yapısında bir toplum" (Gültan, 2003:47)

- "Daha üretken hâle gelme arayışı içinde ortaya çıkan toplumsal yeniden biçimlenişin, içinden geçtiğimiz tarihsel kesitteki adı". (Göker, 2001 :8)

- "Bilginin sermaye, hammadde, enerji ve insangücü gibi üretim unsurlarından biri haline dönüştüğü, ekonomide ham madde ve ürün olarak kullanıldığı, herkes tarafından paylaşıldığı ve toplum içerisinde kültürel bir değer olarak kabul edildiği ve bilgi iletişim teknolojisinin her alanda kullanılmaya başladığı toplum". (Erkan, 1998; Çoban, 1997; Tekeli, 1994; Alakuş, 1991)

- “Ekonomik ve Sosyal yaşamda enformasyonun / bilginin kilit unsur olduğu toplum”. (Oğuz, 2005 : 216)

- “İnsan bilgisinin; ‘bildiği ile değil, erişebildiği ile’ sınırlı olduğu toplum”. (Herbert Simon)

- “Sosyo – ekonomik faaliyetlerin giderek etkileşimli sayısal iletişim ağlarının katılımıyla veya bu iletişim ağlarının yoğun kullanımıyla gerçekleştirilmesi yanında, bu amaçla kullanılan her türlü teknolojinin ve uygulamanın üretildiği toplum”. (Bilgi toplumu politikaları…, 2002 : 4)

- “Bilginin, her alanda yetkinlik ve gelişmişlik için vazgeçilmez değer’de, önemli bir kaynak olduğunun ayırdında olan, bundan dolayı o’na, zorlama ya da başkalarının isteği ile değil, organik olarak gereksinin duyan, gereksinim duyduğu bilgiyi hangi bilgi kaynakları ve/veya kanallarından alabileceğini bilen, bilinçli bir şekilde bilgi erişim sürecini yaşayan, bilgi erişim sürecindeki tıkanıklıkları aşabilen, eriştiği bilgiyi eleştirel düşünme yoluyla değerlendirebilen ve değerlendirdiği bilgiyi özümseyerek, -kendi gerek ve gerçeklerine uygun biçimde- yaşamına kanalize eden, ‘değer’ yaratan ve üreten birey ve toplum; bilgiyi, bilinçli bir biçimde kullanan ve üreten toplum” (Gürdal, 2005 :52)

- “Daha önce görülmemiş bir hızla; bilginin toplanması, işlenmesi ve dağıtılmasıyla ilgili faaliyetlerinin arttığı toplum”. (Dura ve Atik, 2002 : 272) gibi çeşitli şekillerde tanımlanabilir.

Bilişim teknolojisine dayalı olarak şekillenmekte olan ***bilgi toplumu***; bilgi üretiminin önem kazandığı, kurulan iletişim ağlarıyla bilginin taşınabildiği, bölünüp paylaşılabildiği, bilgiye ulaşımın aşırı boyutlarda hızlanıp kolaylaştığı, 'bilgi yoğun' üretimin gelişip, kas ve makine gücünün yerini akıl ve düşünce gücünün aldığı, demografik yapının öncelikle nitelikli ve bilgili insana duyulan ihtiyaçlara göre şekillendiği sürekli / yaşam boyu eğitim ön plana çıktığı, temel ekonomik kaynağın 'bilgi' olduğu, zaman ve mekân sınırlılıklarının ortadan kalktığı, ortak üretimi öne çıkaran paylaşımın esas olduğu, yeniliğin (innovation) ön plana çıktığı, entellektüel sermaye birikimine önem verildiği, bilgiye sahip olmaktan çok, bilgiye erişimin, her türlü bilgi kaynağının ve bilgi merkezinin önem kazandığı yepyeni bir toplumsal yapıyı ifade eder. (Erkan, 1998; Drucker, 1993; Çoban 1997)

Özetle söylemek gerekirse ortaya çıkan bu yeni toplumun en temel ve en büyük özelliği; artık ekonomik bir değer, bir meta, haline gelmiş olan bilgi'nin üretilmesi, toplanması, işlenmesi, değiştirilmesi, paylaşılması ve iletimi / dağıtılması işlemlerinin toplumun tüm birimlerinin katılımı ile gerçekleşmesidir.

Bilgiye dayalı bir dönüşümün gerçekleştiği bu dönemin en önemli ve kilit kurumları ise şüphesiz 'Bilgi merkezleri'dir.

Bilgi orijininde değişen ve dönüşen bu yeni toplumun bir önceki toplum yapısı ile arasındaki kimi karşılaştırmalar için Tablo. 2'ye; dört toplum yapısının temel özellikleri için ise Tablo.3 'e bakılabilir.

TABLO 2. Sanayi Toplumunu ve Bilgi Toplumunun Karşılaştırılması

Temel Özellikler	Sanayi Toplumu	Bilgi Toplumu
Yenileyici Teknoloj		
• Öz	• Buhar makinesi	• Bilgisayar (bellek,hesaplama,kontol
• Temel fonksiyon	• Fiziksel emeğin ikamesi	• Zihinsel emeğin ikamesi
• Üretim gücü	• Maddi üretim gücü (kişi Başına sermaye artışı)	• Bilgi üretme gücü (optimum hareket-seçim kapasitesinde artış)
Sosyoekonomik Yapı		
• Ürünler	• Faydalı mallar ve hizmetler	• Sıradan bilgi, bilimsel bilgi
• Üretim merkezi	• Modern fabrika (makine Ekipman)	• Bilgi kullanımı (bilgi ağları veri bankaları)
• Piyasa	• Yeni dünya, koloniler, tüketici satın alma gücü	• Bilimsel bilgi sınırlarını, bilgi alanının genişlemesi
• Öncü endüstriyel	• İmalat sanayi (makine Sanayi, kimya sanayi)	• Entelektüel endüstriler (sıradan bilgi ve ilmi bilgi endüstrileri)
• Endüstriyel yapı	• Birincil, ikincil ve üçüncül Endüstriler	• Matris endüstriyel yapı (birincil, ikincil, üçüncül ve dördüncül endüstri sitemleri)
• Ekonomik yapı	• Mal ekonomisi (işbölümü, Üretim ve tüketimin Birbirinden ayrılması)	• Ortak ekonomi (ortak üretim ve ortak kullanım)
• Sosyoekonomik ilke	• Fiyat ilkesi (arz ve talebin Dengesi)	• Amaç ilkesi (ortak ileri besleme prensibi)
• Sosyoekonomik özne	• Girişim (özel sektör,kamu sektörü, üçüncü sektör)	• Gönüllü topluluklar (yerel ve bilgi toplulukları)
• Sosyoekonomik sistem	• Sermayenin özel mülkiyeti, serbest rekabet, kâr maksimizasyonu	• Altyapı, ortaklık prensibi, sosyal önemi
• Toplum biçimi	• Sınırlı toplum (merkezi güç, Sınırlı kontrol)	• Fonksiyonel toplum (çok merkezi, fonksiyon, otonomi)
• Ulusal hedef	• Gayrisafi ulusal refah	• Gayrisafi ulusal tatmin
• Hükümet biçimi	• Parlamenter demokrasi	• Katılımcı demokrasi
• Sosyal değişim itici gücü	• İşçi hareketleri, grevler	• Sivil hareketler ve sorunlar
• Sosyal problemler	• İşsizlik, savaş,faşizm	• Gelecek şokları,terör,kişisel dokunulmazlığın ihlali
• En ileri aşama	• Yüksek kitlesel tüketim	• Yüksek kitlesel bilgi üretimi
Değerler		
• **Değer standartları**	• **Maddi değerler (psikolojik İhtiyaçların tatmini)**	• **Zaman değeri (hedefe yönelik başarı ihtiyaçlarının tatmini)**
• **Etik standartlar**	• **Temel insan hakları,insanlık**	• **Kişisel disiplin,sosyal katılım**
• **Zamanın ruhu**	• **Rönesans (insan özgürlüğü)**	• **Globalizm (insan ve doğanın ortak yaşayışı)**

KAYNAK: Masuda'dan (1990) aktaran Dura ve Atik (2002,50)

TABLO 3. Dört Temel Toplumun Özellikleri

Kriterler	İlkel Toplum	Tarım Toplumu	Sanayi Toplumu	Bilgi Toplumu
Teknoloji				
Enerji	İnsan enerjisi	Doğal enerji(insan, Hayvan, rüzgâr)	Fosil yakıtlar(petrol, kömür)	Doğal enerji (güneş rüzgâr ve nükleer enerji
Malzemeler	Hayvan postu ve Taşlar	Yenilebilir kaynaklar (ağaç,pamuk,yün)	Yenilemez kaynaklar (metal vb.)	Yenilenebilir kaynaklar (bioteknoloji) seramik
Araçlar	Taştan yapılmış, kesme ve dövmeye yarayan araçlar	İnsan kasının kullanılmasını sağlayan (kaldıraç ve vinçler) yada doğal güçleri çalışır duruma getiren (yelken ve su değirmeni)araçlar	Emeğin yerine makineler	Aklı geliştirici makineler (bilgisayarlar ve ilgili elektronik araçlar)
Üretim yöntemi	sınırlı	El sanatlarına dayanan üretim	Kurmak-monte etmek	Robotlar
Ulaşım sistemi	Yürüme	At,yelkenli gemi	Kara,hava,deniz	Uzay gemisi
Haberleşme sistemi	Konuşma	El yazımı	Basın, TV	Elektronik araçlarla bireysel iletişimin sınırsız gelişmesi
Ekonomi	• Toplayıcılık, avcılık balıkçılık	• Kendi kendine yeterli yerel bir ekonomi. Temel yiyecek maddelerinin üretimine dayalı ekonomik faaliyet	• Ulusal düzeyde kitlesel Pazar ekonomisi**.** Temel ekonomik faaliyet, standart malların üretimidir.	• Bütünleşmiş küresel ekonomi: Temel ekonomik faaliyet, üretici ve tüketicileri daha çok birleştiren bilgi hizmetlerinin üretimidir.
		• Köy ekonomisi düzeyinde Basit işbölümü.Düzeyleri açıkça belirlenmiş sınırlı sayıda otorite (soylular, rahipler,askerler,köleler ve serfler)	• Sınırlı uzmanlık yeteneğine bağlı olarak karmaşık işbölümü.	• Çıkarlarını korumaya yönelik üyelerden oluşan küçük girişimciliğin örgütlenmesi.
		• Birincil kaynak:Toprak	• Standart iş kalıpları: Büyük hiyerarşik Kurumlarda çok sayıda otorite • Birincil Kaynak:Maddi sermaye	• Birincil kaynak: Beşeri sermaye

TABLO 3. Dört Temel Toplumun Özellikleri (devam)

Kriter	ilkel Toplum	tarım Toplumu	Sanayi Toplumu	Bilgi Toplumu
Sosyal Sistem	Küçük gruplar veya aşiretler	• Büyük aile ve ailenin birincil dayanak olması • Seçkinlerle sınırlı kalan Eğitim	• Çekirdek aile • Sosyal değerler: Uygunluk, seçkinlik ve sosyal sınıf yapısı Ön plandadır. • Yetişkinlikte tamamlanan kitlesel eğitim	• Bireyin merkezi konumunda olduğu değişik aile tipleri • Sosyal değerler: Çeşitlilik eşitlik ve bireysellik • Eğitim: Bireysel bir nitelik kazanmıştır. Sürekli eğitim, gündendedir.
Politik Sistem	**Aşiret yaşlıların ve** Şefin kuralları çerçeve sinde aşiretlerin temel politik birim olması	**Feodalizm: Hukuk,din.** sosyal sınıf ve politika doğumla kazanılan otoriteye bağlıdır. Aristokrasi kuralları geçerlidir. Temel politik birim yerel topluluktur.	• **Kapitalizm ve Markizim:** hukuk,din,sosyal sınıf ve politikayı sermayenin mülkiyetine sahip olanlar şekillendirmektedir. • Milliyetçilik: Temsili hükümet veya diktatörlük şeklinde güçlü merkezi ulusal hükümet	•**Küresel işbirliği** Bilginin kontrolü ve sahipliği için uluslar üstü örgütlerin Kurumsallaşması. •Katılımcı demokrasi: Temsili demokrasinin yerini almaktadır.
Bilim Temeli Ve Düşünce Sistemi	Dünyanın tamamen doğal haliyle gözlenmesi	• Bilim temeli: Matematik (cebir,geometri), astronomi • Merkezi Düşünce: İnsanların üstün Güçleri(örneğin Tanrı), Mistik görüş (astroloji) tarafından kontrol edildiğine inanılması • Değer sistemi: Doğa ile uyum	• Bilim temeli: Fizik,kimya • Merkezi düşünce: İnsanların rekabetçi bir dünyaya ödül ve ceza sistemiyle kontrol edildiğine inanılmaktadır.	• Bilim temeli: Kuantum elektroniği,moleküler biyoloji,biyoloji, çevresel bilimler • Merkezi düşünce: İnsan yeteneklerinin Sürekli olarak artırılması (beynin bütünüyle düşünmesi.

KAYNAK: Crawford'dan (1991) aktaran Dura ve Atik (2002:56,57)

II. 3 BİLGİ MERKEZİ KAVRAMI VE BİLGİ TOPLUMU İLİŞKİSİ

Bilgi toplumu'nu oluşturan belki de hayata geçiren temel olgu, bilginin '*toplumsallaşması*' dır. Bir başka ifadeyle, bilgi toplumu; 'bilgi'nin yaşamın her alanında, toplumsal düzeyde ve yaygın olarak kullanıldığı toplumu ifade eder. Bilgi toplumunun özü '*bilgi kullanımı*'dır. Bilgi kullanımın temel şartı ise kullanılacak '*bilgiye erişim*'dir.

İnsanoğlu, en temel gereksinimlerinden olan bilginin kaybolmasını önlemek için; kaydedilmesi, arandığında bulunmak üzere bir yerlerde muhafaza edilmesi zorunluluğuyla karşılaşmış bu durum da '*KÜTÜPHANE*' lerin doğmasına yol açmıştır.

Bilgiyi '***dil***' yardımıyla birbirine aktaran ilkel toplumun bireyleri, kendileri için hayati öneme sahip olan bilgileri birbirlerine anlatarak (sözlü) ,mağara duvarlarına kimi sembollerle işleyerek korumuş ve iletmiştir

'***Yazı***'nın bulunması bu durumu kolaylaştırmış, bilgi iletimini ve korunmasını sorun olmaktan çıkarmıştır. Ancak bu defa bilginin kaydedileceği ortam bir başka sorun olarak ortaya çıkmıştır. Çevre koşularına uyma zorunluluğu: 'kil tabletleriyle' 'Ninova Kütüphanesi'ni, 'Papirüs tomarlarıyla', Nil vadisinde 'İskenderiye Kütüphanesi'ni 'deri kodeksleriyle, Anadolu da 'Bergama Kütüphanesi'ni dönemlerinin saygın bilgi hazineleri konumuna getirmiştir.

'***Kâğıt***' ın bulunuşu işte bu tablet / tomar / kodeks / karmaşasına son vermiş, farklı coğrafyalarda, farklı ortamlardaki kayıtlı bilgiler tek ortamda *'KÂĞIT'* ve tek formda ' *KİTAP*' olarak, kullanılır hale gelmiştir.

Gerek okuma - yazma bilenlerin azlığı, gerekse kâğıdın pahalı oluşu, 'kitap'ın da azlığı ve bir bilgi taşıyıcısı olarak önemliliği sonucunu doğurmuş, terminoloji de bu bağlamda gelişmiştir. Örneğin yunanca 'Biblion= kitap' ile

‘theke= sandık’ kelimeleri bir araya getirilmiş ve ‘Bibliyotek’ terimi oluşturulmuştur. Buna karşılık Latince’de ‘Liber=ağaç kabuğu’ kelimesinin kitap anlamında kullanılmasıyla ‘Library’ terimi kullanılmaya başlamıştır. Biz de ise Arapça kitabın çoğulu olan ‘kütüp’ ile Farsca ev anlamındaki ‘hane’ birleştirilerek ‘kütüphane’ terimi elde edilmiştir. Bu kuruluşlarda çalışanlar da ‘conservateurdes livres’, ‘keeper of the books’, ‘hafız-ıl kütüp’ gibi isimlerle nitelendirilmiştir. Terminolojiden de kolayca anlaşılacağı üzere bu dönem ‘kitabın korunması’ nın ön planda olduğu bir dönemdir.

‘***Matbaa***’nın bulunuşu ise bu düşüncenin değişmesine yol açmıştır. Matbaa ile kitaplar daha büyük bir hızla ve çok miktarda çoğaltılabilmiş ve böylece dikkatler kitabın “saklanmasından”, okuyucuya “hizmet“verilmesine yoğunlaşmıştır. Bu kurumda çalışanlar da: ‘bibliothecaire’, ‘librarian’, ‘kütüphaneci’ gibi adlarla tanımlanmıştır.

İkinci dünya savaşı ve bu savaşın bitimini izleyen dönemlerde önce bilgi üretiminde ve ardından bilgi yayımında görülen büyük patlama bilhassa araştırmacı kesimi zor durumda bırakmış, bunun sonucunda da belge / bilgi kökenli yeni kuruluşlar ortaya çıkmıştır. ‘dokümantasyon merkezi’, ‘enformasyon merkezi’ olarak adlandırılan bu kuruluşlarda çalışanlar ise ‘dokümantalist’,’enformasyon uzmanı’ gibi isimlerle adlandırılmıştır.

Yine bu dönemlerde bilgi kayıt ortamlarında da çeşitlenmeler görülmüş kitabın yanına dergi, broşür, görsel – işitsel materyaller gibi kimi ürünler de katılmıştır

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren şekillenmeye başlayan ve bilgisayar teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak dönüşen; bilgi’nin ekonomik bir değer, bir çeşit üretim aracı olarak ortaya çıktığı ve bilgi toplumu olarak lanse edilen yeni dönemden; toplumsal bir varlık, canlı bir organizma olan kütüphaneler de etkilenmiştir.

'Transistör'ün bulunuşuyla hantal yapılardan kurtulan ve giderek küçülen, hızla yaygınlaşan ve sürekli yenilenen bilgisayar ve teknolojisi ile gerek bilgi kayıt ortamlarında gerekse her türlü bilgi hizmetlerinin (sağlama, yayın, erişim… v.b.) verilmesinde çarpıcı yenilikler ve değişimler yaşanmıştır. Artık bilgi taşıyıcıları; geleneksel olanların yanında; disket,disk,cd, cd-rom, vcd, dvd.. vb gibi ürünler halinde ya da çoklu ortam ile metin yanında grafik, hareketli / hareketsiz görüntü ve ses kaydı biçiminde de var olmaktadır.

w.w.w'in 1993'te ortaya çıkışı bilgi merkezlerinin evrimleşmesinin de miladı olmuştur. Artık literatüre çok çeşitli kütüphane / bilgi merkezi tanımlamaları da girmiştir. Kısaca açıklamak gerekirse bunlar;

- **Polymedia kütüphaneleri**; Farklı bilgi kayıt ortamlarının çok geniş olarak kullanıldığı kurumlardır. Geleneksel kütüphane / bilgi merkezleri ile benzerlik gösteren bu kütüphaneler geleneksel anlamda basılı kitaplar yanında CD, mikrofilm, videodisk gibi kıtapdışı materyalleri de dermesinde bulundurur.

- **Elektronik kütüphaneler;** hizmetlerini (on line dizinler, tam metin tarama ve erişim oalnakları v.s.) bilgisayar aracılığıyla sunan kütüphanelerdir. Bu kütüphanelerde basılı anlamda kitaplar da yer almaktadır. Elektronik kütüphaneler; kolay metin tarama imkânı, kolay güncelleme ve değiştirme, aynı anda birçok kullanıcıya hizmet verebilme, erişimin kısıtlayıcılıklardan (mekân, zaman) bağımsız olması gibi özellikleri ile dikkat çekmektedirler.

- **Dijital kütüphaneler:** Tüm bilgilerin yalnızca dijital bir formatta yer aldığı kütüphanelerdir. Bu özelliği ile yukarıdaki iki kütüphane türünden farklılık gösterirler. Dijital kütüphaneler basılı kitapları dermesinde içermezler. Dijital kütüphaneler tamamen teknolojiye dayalı, evrensel erişimi amaçlayan, paylaşımın kolay olduğu kütüphanelerdir.

- **Sanal kütüphaneler:** Genellikle elektronik ortama sahip kütüphaneleri ve internet üzerinden erişilebilir bilgiyi içermektedir. Kütüphanelerin fiziksel olarak var olmadığı ancak gerçek bir kütüphane gibi düşünüldüğü kütüphanelerdir.
  (Subaşıoğlu, 2000: 45-54)

Böylece tek bir gerçek kütüphaneye bağlı kalmaktan çok bir 'ağ'ın bir araya getirdiği hizmetler ve kaynakların bileşimi olan bu tür kütüphaneler, bilgi kaynaklarının nerede ve hangi formatta olduğuna bakılmaksızın, söz konusu kaynakların tanımlanması, yerinin belirlenmesi ve kullanılmasını sağlar olmuşlardır. (Yurdadoğ, 1999: 131-138; Karakaş, 1996;339-349)

Bilgi toplumunda, bilimsel ve teknolojik gelişmenin yarattığı yeni ortamda, yukarıdaki paragraflarda da değinildiği üzere, 'geleneksel' kütüphane anlayışında köklü değişiklikler meydana gelmektedir ve bu değişim hızla devam etmektedir. Artık kütüphaneler sınırlı formatlardaki bilgiyi belirli kalıplar ve kurallar dâhilinde saklayan / koruyan / sunan kurumlar olmaktan sıyrılıp daha karmaşık ama her zamankinden daha fazla önemli bir konuma gelmiştir. Terminolojiye de bu gelişmeler karşısında daha kapsayıcı olmaları sebebiyle; 'bilgi merkezi' 'bilgi kuruluşları' 'bilgi-belge merkezleri' vb. kavramlar girmiş, bu kuruluşlarda çalışanlar da; 'bilgi uzamanı', 'bilgi profesyoneli' gibi isimlerle nitelendirilmeye başlanmıştır.

Ayrıca, sadece bilgiyi üreten ve kullanan değil tüm disiplinlerde var olan bilginin seçimi, sağlanması, düzenlenmesi, iletilmesi ve kullanımını en etkin biçimde sağlamayı amaçlayan (Uçak, 2000: 157), bir başka ifadeyle, toplumun bütününün bilgi ihtiyacını karşılamaya yönelik bir hizmet alanı ve bu hizmeti en etkili ve verimli biçimde gerçekleştirmeye yönelik ilkeler, kuramlar, araçlar (entelektüel ve diğer) yöntem ve teknikler geliştirmeye çalışan, yani toplumdaki 'bilgi' sorunuyla ilgilenen (Fenerci, 2003: 283–293) bir bilimin kurumları olan **'bilgi merkezleri':**

- “Bilgi akışının kesintisiz oluşumunu sağlamak üzere; ihtiyaç duyan kişilere, ihtiyaç duyduğu her türlü bilgi hizmetini, ihtiyaç duyduğu anda, ihtiyaç duyduğu kapsamda, ihtiyaç duyulan formatta, istenilen ortamlarda, mümkün olduğunca ucuza sunan, daha açık bir ifadeyle; bilgiyi toplayan, organize eden ve hizmete sunan “
- böylece bilgiyi toplumsallaştıran, paylaştıran, toplumsal kurumları oluşturmaktadır. (Gürdal, 1993: 181; Yurdadoğ, 1997: 112; 1999: 135)

Çünkü bilgi, toplumsal ortam tarafından belirlenir ve ondan etkilenir (Burke, 2000: 2–3) paradoksal bir yaklaşımla; bilginin bir toplumda kazandığı önem, toplumdaki rolü ve işlevi, o toplumdaki ‘bilgi merkezlerinin / kurumlarının’ önemini, rolünü, işlevini de tanımlar, belirler.

Bir toplumda ‘bilgi merkezleri’nin işlevlerini bizlere en iyi tanımlayacak olan belge ise o toplumun ‘ulusal bilgi politikası’nda ‘bilgi merkezleri’nin konumudur.

III. BÖLÜM

BİLGİ POLİTİKALARI

Onbeşinci ve onyedinci yüzyıllar arasında gerçekleştirilen *bilimsel* ve *teknik*, onsekizinci ve yirminci yüzyıllar arasında gerçekleştirilen *endüstriyel* devrim, yirmibirinci yüzyılda '*bilg*i' paradigmasına dayanan yepyeni bir devrimin ve toplum yapısının oluşmasına yol açmıştır.

Oluşmakta olan bu yeni toplum, önceki bölümde ayrıntılı olarak tartıştığımız üzere, bilgiyi toplumsal yaşamın bütün katmanlarında, bilinçli bir biçimde üreten ve kullanan bilgi toplumlarıdır.

Toplumları 'bilgi toplumu' düzeyine çıkaran parametrelerden en önemlisi, belki de en başta geleni bu toplumların kendi 'Ulusal Bilgi Politikaları'nı oluşturmaları ve onu bir "devlet politikası" olarak benimsemeleridir. Zira bilgi politikası, bilgi toplumu'ndan bağımsız olarak düşünülemez.

III.1 POLİTİKA

Çalışmalara yön verici genel prensipleri içeren **politika** ile ilgili kimi tanımları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- "Herhangi bir amaca ulaşabilmek, o amacı sonuçlandırabilmek, ilgili sorumlulukları yerine getirebilmek ve bunları uygulamak için gerekli yasa, tüzük ve yönetmelikleri oluşturabilmek için yapılan faaliyetler ve bunların planlanması".(Hill, 1989:3)

- "Yeterli ölçüde tanımlanmış ve gerekli bilgilerle donatılmış belirlilik ortamında alınan, devamlılığı olan kararlar bütünü". (Eren, 1990:3)

- “Herhangi bir eylem, durum veya olgunun gerçekleştirilmesi ile ilgili hedefleri belirleyen ve bunlara ulaşmak için yol gösteren araç”. (Çapar, 1997:17)

- “Belirlenen amaca ulaşmada gerçekleştirilecek eylem için rehberlik eden ilke ve stratejiler bütünü, yol, yöntem”.(Yılmaz, 1997:22)

Hangi tür amaca yönelik olursa olsun sağlıklı politikaların oluşturulabilmesi ve hayata geçirilebilmesi için kapsamlı bir biçimde *‘planlama’* gerekmektedir.

Planlama: Geleceği değerlendirmeyi, amaçları gerçekleştirebilmek için alternatif eylem yollarını geliştirmeyi ve bu yollar arasından seçim yapmayı kapsayan analitik bir süreçtir. (Stueart and Moran, 1987:19). Plan ve Politika arsındaki farkları şöyle açıklayabiliriz;

Politika:

- Hedefleri belirleyen
- İşin özü, niteliği üzerinde duran
- ‘niçin’ ve ‘ne’ sorularına yanıt arayan bir yapı gösterirken;

Plan ise;

- Hedeflere ulaşmak için nelerin yapılması gerektiğini gösteren,
- Çalışmanın, işin üzerinde duran
- ‘nasıl’ sorusunu yanıtlayan bir süreçtir. (Menou, 1991: 49)

Politika oluşturma sürecinin ilk basamağını '*hedef*'ler oluşturur. Çünkü politika, bir hedefe ulaşmayı amaçlar. Saptanacak politikaların etkin bir sonuç verebilmesi için;

- Süreklilik taşıması,
- Tutarlı olması,
- Amaçların açıkça belirtilmesi/Gerekli stratejilerin belirlenmesi,
- Amaçların gerçekleşebilmesi için yararlanılacak araçların saptanması,
- Bu araçların temini için gerekli sorumlulukların sağlanması,
- Araçların düzene sokulması için resmi (anayasa, kanun, yönetmelik… vb) ve resmi olmayan (standartlar, normlar… vb) politikaların hazırlanması,
- Politikanın uygulanması,
- Politikaların dönemsel olarak değerlendirilmesi, …vb

Gereklidir. (Menou, 1991:50; Sağsan,2001:36-38)

III.2 BİLGİ POLİTİKASI

Günümüzde bilgi toplumu olabilmenin en başta gelen koşulu ülkelerin ulusal bilgi politikalarını oluşturmaları ve hayata geçirmeleridir.

Bilgi Politikası;

- Bilgi kaynakları, hizmetleri ve sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanımı için oluşturulacak strateji programlarının düzenlenmesine rehberlik sağlayan. (Yılmaz, 1997:22)

- Bilginin üretilmesine, yönetilmesine, işlenmesine erişilmesine ve kullanılmasına öncülük eden, birbiri ile ilişkili kanun, yönetmelik, yönerge, iç tüzük, kural ve yargı kararları ile ilgili uygulamaları düzenleyen politikalardır.(McClure and Dugan, 1996:2)

III.3 ULUSAL BİLGİ POLİTİKASI

Bilgi politikalarının ulusal düzeyde geliştirilmesini ifade eden 'ulusal bilgi politikası' ile ilgili kimi tanımlar şöyledir:

- "Bir ülkedeki bilgi yayımını sağlayacak kaynaklar , hizmetler ve sistemlerin geliştirilme ve kullanılmasının amaç ve hedeflerini;prensipler, stratejiler ve programlar açısından belirleyen bir araçtır". (Çapar, 1998:83)

- "Toplumdaki çeşitli sektörlerde bilgiye ihtiyaç duyan kişilere, ihtiyaç duydukları türden bilgilerin nasıl ve ne şekilde verilebileceği ve bu konudaki yolların neler olabileceği konusunda bilgi veren; ayrıca toplumsal ve bilimsel yaşamın tüm alanlarında bilginin ekonomik mal olarak ihtiyaç duyduğu strateji programlarından oluşan ve her türden bilginin (özel, güncel, teknik, politik, ekonomik, mesleki ve bilimsel) gerek yerel, gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde sağlandığı, yorumlandığı ve hizmete sunulduğu devlet tarafından oluşturulan; iletişim, teknoloji, bilim, eğitim, kültür politikaları ve ayrıca düşünce özgürlüğü, telif hakları gibi konuları da kapsayan temel bir hizmet politikasıdır". (Sağsan, 2003; 2001: 43)

- "Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası: Bilimsel ve teknolojik çalışmaların bir ülkenin ekonomik, politik ve askeri alanlardaki güncel ihtiyaçlarına ve gelecekteki hedeflerine göre geliştirilmesi ve yönlendirilmesidir. Bu politikaları geliştirmek isteyen her ulus politikalarını;

- ✓ Ülkenin hedef ve gelişme stratejilerini, küresel çerçevede düşünerek ve tespit ederek,

- ✓ Beşeri ve maddi kaynaklarını mevcut imkânlara göre; fakat bir plan dâhilinde harekete geçirerek oluşturmalıdır."(Özdaş,2000:9)

III.4 BİLGİ POLİTİKASININ ÖNEMİ

Günümüzde bilgi politikası kavramını, bilgi toplumu kavramından bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Gelişmiş ülkeler, bilgi ve bilgi hizmetlerini makro politik düzeyde ele almakta, planlamakta, örgütlemekte ve uygulamakta ve bunu devlet mekanizması bünyesinde etkin bir biçimde benimsemektedir.

Bilgi politikalarının hazırlanması ve uygulanmasında temel ilkeler şunlar olmalıdır;

- Politikayı hazırlamak devletin sorumluluğundadır. Çünkü bilgi politikası geleceğin inşası ile ilgili hayati bir fonksiyondur. Detaylı bir planlamaya ilaveten hukuki ve idari tedbirleri de içerir.

- Bilgi politikası, hükümet, üniversiteler ve sanayi kuruluşlarının geniş katılımı ile ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

- Bilgi politikalarının kalkınma stratejilerine destek sağlayabilmesi için, acil ve kısa vadeli ihtiyaçlar olsa dahi, uzun vadeli hedeflerin seçilmesi ve dinamik yapıdaki bir politikanın uzun bir süre uygulanması gerekmektedir. Diğer bir anlatımla bilgi politikaları "**ulusal**" olmalıdır.

- Bilgi politikalarının başarıya ulaşması için, toplumun en üst düzeyinden başlamak kaydıyla her kesiminde bir "***politik iradenin oluşması***" ve uygulamada "***kuvvetli bir kararlılığın***" sağlanması şarttır.

- Bilgi politikası, kapsamlı bir planlama gerektirir, ülkede yapılan ve yapılacak araştırmaların uygulamaya dönüştürülmesi, yenilikçi ürün üretilmesi ve pazara sunulması sürecini destekleyecek tedbirleri içermelidir. (Özdaş, 2000:9)

- Ulusal bilgi politikasının oluşturulmasını üstlenen kuruluş ayrıca bilgi kaynakları ve hizmetlerinin gelişimine rehberlik etmeli, bu gelişimi canlı tutacak koordinasyonu da sağlamalıdır. (Nwoye, 1985,28'den aktaran; Alkan, 1997:242)

Günümüzün hızla değişen koşullarında ulusal bilgi politikasının "değiştirilemez" bir politika olduğunu düşünmek yanlış olur. Bilgi teknolojileri, toplumsal yapı, kullanıcı ihtiyaçları gibi olgularda değişme ve gelişmeler baş gösterdikçe, yeni bilim adamları, yeni konular, yeni eğilimler gündeme geldikçe ulusal bilgi politikaları da bunlara uyum sağlayacak duruma getirilmelidir. (Gray,1988;7' den aktaran, Alkan,1997:241)

Günümüzde Bilgi politikası;

- Temel yol ve yöntemleri belirlediği,

- Gelişme için her türlü bilgiyi sağlamak üzere bir çerçeve oluşturduğu,

- Değişimin getirdiği belirsizliği en aza indirgediği,

- Ülke kaynaklarının daha iyi, yerinde, yaygınlıkla ve adil biçim kullanılmasını sağladığı,

- Ve böylece ülkenin ekonomik, sosyal, politik, bilimsel ve kültürel sistemlerinin daha yeterli, verimli ve üretken çalışmasını mümkün kıldığı için vazgeçilmezdir. (Çapar, 1997:17)

Bilgi politikalarının temel amacı 'bilgi'nin toplumun tüm bireylerince bilinçli bir şekilde üretimi ve kullanımını gerçekleştirmek, bilgiyi toplumsallaştırmaktır. Diğer bir değişle ülkenin ,dolayısıyla toplumun bilgi, bilim-teknoloji yeteneğini yükseltmek, mesleki, bilimsel, sosyal, kültürel, ekonomik.. vb her türden bilginin akılcı bir biçimde kullanımını, toplumsal yaşamın her alanında sorun çözme ve gelişim kaynağı olarak istifadesini, üretilen bilginin topluma adil ve dengeli biçimde paylaşımını sağlamaktır.

Ayrıca ihtiyaç duyulan bilginin ülke içinden ve/veya ülke dışından elde edilmesini de sağlar.(Yılmaz, 1997)

Bir ulusal bilgi politikası için temel gereklilikleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- *Eğitimsel Gereklilikler*: Bilgi üretimini / kullanımını organik olarak içeren, ezberci olmayan eğitim sistemi.

- *Ekonomik Gereklilikler*: Bilgi kaynak, hizmet ve sistemlerinin geliştirilmesine ayrılacak sağlam ve yeterli mali ve altyapısal kaynaklar

- *Politik Gereklilikler*: Bilgi etkinliklerini ülkenin gelişmesinde öncelikler arasına yerleştiren yasalar ve politik irade (kararlılık)

- *Yönetimsel Gereklilikler*: Ulusal bilgi politikasının belirlenip, oluşturulmasında yeterince güçlü, liderlik özellikleri taşıyan kişi ve kurumların bulunması.

- *Mesleki Gereklilikler*: Bilgi meslekleri ve bu mesleklerin, kendilerini, ulusal bilgi politikalarının gerekliliğine inandırmaları, mesleki ahlak kuralları ve standartlarını oluşturmaları. (Yılmaz, 1997:25)

Ulusal bilgi politikasının kapsamı içerisinde yer alması gereken başlıca konuları ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Ekonomik, kültürel, bilimsel, teknolojik ve sosyal hayatın bütün sektörlerinde hem ülke içi hem de ülke dışı bilgiye erişimi sağlamakla ilgili tedbirlerin alınması.

- Bilgi kullanıcıları, bilgi kullanmayan 'potansiyel' kullanıcılar, kullanıcı incelemeleri, kullanıcı ihtiyaçları, kullanıcı eğitimi..vb çalışmaları.

- Yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi.

- Standartların oluşturulması.

- İletişim ve bilgi teknolojisine ilişkin politikaların belirlenmesi ve standardizasyonu.

- Bilgi hizmetleri alanındaki insan gücünün planlanması ve yetiştirilmesi.

- Bilgi ile ilgili kuruluşların mali açıdan desteklenmesi,.

- Araştırma-Geliştirme faaliyetleri.

- Ulusal bibliyografik denetime yön verilmesi.

- Ulusal ve uluslar arası bilgi ağlarına katılım.

- Bilgi ve belge hizmetleri alanındaki çalışmaların desteklenmesi ve teşviki.(Çapar, 1997)

Başlıcalarını yukarıda saydığımız hususlar dikkate alınarak hazırlanacak bir bilgi politikası ancak bu sayede ülkeye fayda getirecektir. Bu sebepledir ki bilgi politikasının oluşturulması işinin öncesinde bu tip unsurlar dikkate alınmalıdır.

Ulusal bilgi politikasının oluşturulması basamaklarından belki de en önemlisi '*ulusal enformasyon çevresi*' faktörlerinin belirlenmesidir. Bu faktörler ekonomik, siyasal, teknolojik ve toplumsal faktörlerdir ve hepsi ayrı ayrı öneme sahiptir. Ancak toplumla ilgili göstergeler bilgi politikasının temelini oluşturur. Zira temel amaç toplumda bilgi bilincini oluşturmak ve bunu topluma yaymaktır.

Bu sebepledir ki Ulusal Bilgi Politikası oluşturma çalışmalarının ilk ayağı kendisine bilgiyi yaymak amaçlanan toplumun niceliksel (gerçek veya potansiyel kullanıcı olup olmadığı) ve niteliksel (kullanıcının eğitim, yaş, meslek… vb özellikleri) açıdan analizinin yapılması gerekliliğidir. Çünkü bilgi politikasının en temel öğesi toplumdur. (Çapar,1998)

Ulusal bilgi politikasının oluşturulmasında toplumun bir başka ifadeyle kullanıcının niteliksel ve niceliksel çözümlemesinin yanında, kullanıcının türü (akademik, öğrenci, halk… vb) kullanıcının yoğunluğu ve ülke çapında dağılımı (Ne tür kullanıcının, hangi coğrafi bölgede odaklandığı…vb) , kullanıcının bilgi kullanım eğilimleri ve bilgi, bilgi merkezleri, bilgi hizmetleri ve

ortamlara bakış açısının belirlenmesi ile bilgi politikası içerisinde yer alması gerekli olan, bilgi merkezi türleri, bilgi yayım araçları ve türleri, bilgiye erişim uçları ve türleri, bilgi personelinin niteliği ülke çapında bilgi yayımının maliyeti kullanıcı eğitim programlarının niteliği .. vb öğeler de açığa kavuşacaktır. (Çapar, 1998:84-85)

III.5 ULUSAL BİLGİ POLİTİKASI OLUŞTURMA SÜRECİ

Ulusal bilgi politikasının oluşturulmasında sistematik bir sürecin izlenmesi gerekmektedir. Bu süreç 3 aşamadan oluşmaktadır.

I.Aşama

Araştırma

Bu aşama ulusal bilgi politikasının oluşturulması konusunda araştırma yapacak kurumların tespiti yoksa organize edilmesi, bir çalışma planının yapılması, bilgi politikalarına ilişkin var olan durumun değerlendirilmesi, bunun için ise gerekli yasa, yönetmelik..vb ile kalkınma planları, parti tüzükleri …vb irdelenmesi, bu saptamalar ışığında bir '*ön öneri*'nin hazırlanması ve bu önerinin oluşturulacak ulusal danışma komitesine sunulması süreçlerini kapsar.

II. Aşama

İçerik

İçerik aşaması ilk aşamada oluşturulan ve ilk öneri niteliği kazanan politikaların '*son öneri*' haline getirdiği aşamadır. Ayrıca içerik aşaması:

- Giriş
- Tanımlar
- Ulusal bilgi politikası gerekliliğinin nedeni
- Ulusal bilgi kaynakları ve hizmetlerinin bugünkü durumu

- Ulusal bilgi politikasının uygulanması için strateji önerisi
- Ekler
- Önerilerin sunulması
- Resmi politikanın belirlenmesi

Süreçlerini de barındırır.

III. Aşama

İşlevler

'İçerik' aşamasında resmi olarak oluşturulan politikanın işlerlik kazanmasına yönelik süreci kapsayan bu aşama;

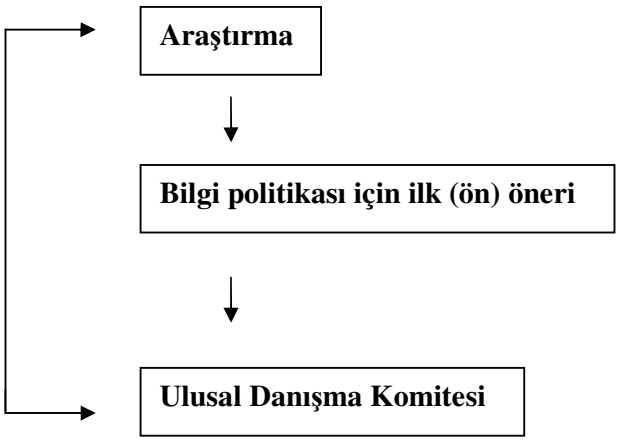
- Politika oluşturma
- Karar verme, uygulama ve denetim
- Yönetim
- Danışma işleri

İle,

- Yürütme kurulunun seçimi
- Danışma kurulunun seçimi

gibi çalışmaları kapsar. (Yılmaz,1997)

I. Aşama

II. Aşama

III. Aşama

Şekil 1. Ulusal Bilgi Politikası Oluşturulması Süreci (Yılmaz,1997:26)

Ulusal bir bilgi politikası oluşturmak için, o toplumun yapısına ve gerekliliklerine göre farklı yollar denenebilir ancak, politika oluşturma aşamasının en önemli basamağı bu politikayı kimin nasıl oluşturacağıdır. Bu nedenle;

- Bilgi hizmetleri ile ilgili her kuruluşun kendi politikasını oluşturması ve daha sonra kuruluşlar arası bir koordinasyon sağlanarak politikanın tüm ülkeye yaygın hale getirilmesi,

- Politika hazırlama işinin ülkenin 'ulusal bilgi merkezi' tarafından yürütülmesi,

- Politika oluşturma işini ülkenin ulusal bilim ve teknoloji kurumlarının üstlenmesi

- Yalnızca politika oluşturma ve geliştirme işi ile görevli 'ulusal' bir kuruluşa bu işlevi gerçekleştirme görevinin verilmesi.(Çapar, 1997:17) gibi yöntemler dikkatle irdelenmelidir.

Elbette, ulusal bilgi politikasının oluşturulmasında o ülkedeki kültür, eğitim ve bilim kurumları çok önemli bir rolü üstlenmektedir. Ancak şurası ihmal edilmemelidir ki bu kurumlar arasında, ulusal bilgi politikasının tasarlanması, oluşturulması ve hayata geçirilmesinde temel kurumlar 'Bilgi Merkezleri'dir.

Ulusal bilgi politikalarının temel hedefleri; evrensel düzeyde erişilebilir, etken, yüksek kapasiteli bir bilgi iletişim sistemi kurmak ve var olan sistemlere dâhil olmak, özel ve kamu sektörlerinde yer alan tüm kuruluşların verimlilik düzeyini ve rekabet güçlerini arttırmakta 'bilginin' kaynak olarak kullanıldığı bir ekonomi geliştirmek, bir başka ifadeyle ekonomik hayatı bilgi-yoğun düzeye getirmek, yaşam boyu öğrenim kültürünü topluma kazandırmak, demokrasi kültürünü geliştirmek ve güçlendirmek olarak sayılabilir. (Moore,2000:63)

Bilimsel çalışmalar ve bilgi / enformasyon birbirini tamamlayan süreçlerdir. Bir ülkede bilgi üretimi arttıkça üretilen bilginin organizasyonu ve kullanıma sunulması yönündeki çalışmalar da etkinlik kazanır. Bilimsel çalışmalarda söz sahibi olup da, bilgi hizmetlerinde geri kalmış bir ülke olmayacağı gibi, bunun tam tersi de söz konusu değildir.

III.6 BİLGİ POLİTİKASI VE BİLİM POLİTİKASI

Bilim politikası kısaca; bilimin kendi içindeki dinamizmini, kalkınma planları hedefleri doğrultusunda omuzlayacak nitelikli insan gücünün sayısal durumu ile ulaşılmak istenen teknolojik düzey arasında ilintiler kurmak suretiyle, bunlarla kat edilecek mesafelerin planlanması (Doğan, 1985:38)nı amaçlarken, ***Bilgi Politikası***; bu bilgilerin toplumun bütün katmanlarındaki kullanıcılara, en uygun, güvenli ve istenilen zaman ve mekanda ulaştırılması için gereken yöntem ve hedefleri saptamayı ve hayata geçirmeyi amaçlar.

Bilgi ve bilim politikaları arasındaki önemli ilişkilerden bir diğeri de bilginin üretim ve kullanım boyutunda ortaya çıkar. Bilgi merkezleri, sistemleri ve ağları tarafından hizmete sunulan bilginin büyük çoğunluğu bilimsel çalışmalar sonucunda elde edilirken, yine bu bilgilerin önemli bir kısmı bilimsel araştırma yapan kişi kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılmaktadır.

Bilgi politikası ve bilim politikası arasındaki dikkate değer bir başka ilişki de ihtiyaç duyulan bilginin nereden ve hangi kaynaklardan sağlanabileceğidir.

Bilimsel çalışmalar başta olmak üzere toplumsal yaşamın tüm yönlerinde karşılaşılabilecek sorunların çözümü için evrensel düzeydeki bilgiye erişim çok önemli ve gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Tam da bu noktada ihtiyaç duyulan bilginin ne kadarının ulusal düzeyde üretilen bilgi birikiminden sağlanabileceği sorunsalı önem kazanmaktadır. Zira ülkenin bilgi üretim boyutu başka bir ifadeyle, ihtiyaç duyulan bilginin ne kadarının ulusal kaynaklardan sağlanabileceği ve bilimsel alanın bilgi ihtiyacı boyutunun ne olabileceğinin bilinmesi, sağlıklı bir ulusal bilgi politikasının planlanıp, geliştirilmesi ve hayata geçirilebilmesi için zorunludur.

Öte yandan, bilimsel ve teknik bilginin; karar alma sürecinde, ekonomik ve sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesinde, teknolojik gelişimin sağlanmasında oynadığı rol de bilgi ve bilim politikaları arasındaki ilişkiyi belirleyen bir başka faktördür. Çünkü bir ülkenin ekonomi, üretim, teknoloji, eğitim, kültür.. vb alanlarındaki sorunları ve bu sorunlara verdiği öncelik bilim politikasının hedeflerini belirler. (Toplu,1999:338-339)

Görüldüğü üzere, ülkelerin bilim politikalarını bilgi politikalarından soyutlamak veya ondan bağımsız olarak düşünmek imkânsızdır. Zira bilimsel çalışmalar ve bilgi (üretimi, hizmetleri, yayımı, sunumu,… vb) birbirlerini tamamlayan ve etkileyen / değiştiren / dönüştüren süreçlerdir.

III.7 ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARINA DÜNYADAN YAKLAŞIMLAR

Bilgi politikası / Ulusal bilgi politikası ya da Bilim ve Teknoloji Politikası, bugünkü anladığımız çerçeve ve boyutuyla II. Dünya Savaşı'nın bir ürünüdür.

Gerçekten de bilgi politikalarının askeri alandaki etkinliği, hatta savaşı sona erdirmedeki rolü; savaş sonrasında da ulusal ekonomik gelişmeye o zamana kadar görülmemiş boyutta katkı sağlaması, devletlerin bilgi politikası alanındaki sorumluluğunda bir dönüm noktası olmuştur.

Bilgi Politikaları, bir politika olarak, dünyadaki politik konjonktüre, ülke için benimsenecek hedeflere ve tahsis edilebilecek maddi, stratejik ve beşeri kaynaklara bağlı olarak saptanır ve şekillenir hale gelmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD dışında, savaşta yer alan tüm olan ülkeler bu uzun savaştan bitkin ve harap çıkmıştır. Bu açıdan bu dönemde dünya GSYİH'nin %40' ına sahip olan bir ülke olarak ABD bilgi ve teknolojiye en büyük yatırımı yapmış ve Batı Dünyası'nda bilgi politikası modellerini ve gelişme temposunu belirlemeye başlamıştır.

ABD'nin ve onu takip etmeye çalışan Avrupa Ülkelerinin savaş sonrası uyguladıkları "bilgi- teknoloji politikaları" dört dönemde incelenebilir. (Özdaş, 2000:12)

Birinci Dönem:

1946–1965 yıllarını kapsayan II. Dünya Savaşı sonrası bu dönemde bilgi ve teknolojiye yatırımı yapabilecek tek ülke ABD'dir. Soğuk savaş dönemi olan bu dönemde ABD'nin bilgi politikasının itici gücü Sovyet Rusya ile sürdürülen askeri-teknolojik rekabettir. Bu dönemde fizik gibi temel bilimler ve mühendislik alanları desteklenmiş, savunma ve uzayla ilgili büyük çaplı sanayi projeleri bizzat devlet eliyle projelendirilmiştir. Ayrıca savaş süresince

otomatik kontrol alanında geliştirilen teknolojilerin, üretim sistemlerinde kullanılması ile bir otomasyon devrimi gerçekleştirilmiştir.

İkinci Dönem:

1965–1980 yıllarını kapsayan bu dönemin ana hatları sosyal öncelikler dönemidir. ABD'ye ilaveten kendilerini toplayan Batı Sanayi Ülkeleri'nde de bir kültürel devrim olarak yaygın bir öğretim seferberliği ortaya çıkmış; temel bilimlerde ve mühendislik alanlarında lisansüstü öğretim ve doktora yapanların sayısı arttırılmıştır. Diğer taraftan çevre, sağlık, güvenlik sorunları yanında, yeşiller hareketi ile ekoloji ön plana çıkmıştır.

Üçüncü Dönem:

1980 sonrası bu dönem, ileri teknolojiler dönemi, yeni bir *Sanayi Çağı* dönemidir. Bu dönem bilgi politikalarında benimsenen temel amaç sınaî rekabet gücünü geliştirmek olmuştur. Bu dönemde

- Ekonomi için kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamak üzere Esnek Üretim Sistemi,
- Bilgisayar Bağımlı Üretim Sistemi gibi yeni bir üretim teknolojisi ve felsefesi oluşmaya başlamış,

- Yeni sanayi ve hizmetlerin yaratılması yanında eski sektörlerin de rekabet gücünün arttırılması yoluna gidilmiş,

- Ülkelerin rekabet gücünde uluslar arası ticarette dengeleri ve öncelikleri **"bilgi"** temelinde değiştirme stratejileri geliştirilmiştir.

80'li yıllar boyunca, yeni teknolojileri geliştirmek ve bunlardan ekonomik olarak yararlanmak için İleri Sanayi Ülkeleri hükümetleri, Devlet-Sanayi-Üniversite işbirliğine dayalı Ulusal Araştırma ve Geliştirme Programları yürütmüşlerdir. Bunlar arasında;

- ✓ İngiltere'de Devlet-Sanayi-Üniversite işbirliği ile Enformasyon Teknolojisi alanında ALYEV programı,

- ✓ Japonya'da Uluslar arası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ve 15 Japon firmasının işbirliği ile yürütülen 5. Jenerasyon Bilgisayar Programı,

- ✓ Almanya, Fransa ve Hollanda'da Enformasyon Teknolojisi Ulusal Programları sayılabilir.

Dördüncü Dönem:

1990 Körfez Savaşı ve Sovyet Rusya'nın dağılmasının ortaya çıkardığı ekonomik, askeri ve politik yeni durumun dönemidir. Bu dönemde askeri amaçlı projelerde ve araştırmalarda bir azalma görülmesine karşın, ekonomik alandaki rekabetin daha da hızlanarak arttığı görülmektedir. Böylece bu dönemde sınaî ve ekonomik rekabet gücü bilgi politikalarının temel amaçlarından biri olarak kalmış ve sanayi kuruluşları yoğun rekabetten ötürü inovasyona öncelik ve gittikçe artan bir önem vermeye devam etmişlerdir. (Özdaş, 2000:12–18)

Böylece;

- Yerel ve küresel bilginin ekonominin tüm sektörlerinde yaygın ve etkili kullanımını özendiren, girişimciliği teşvik eden, bilgi devriminin yarattığı ekonomik ve sosyal dönüşümlere izin veren ve onları destekleyen uygun bir ekonomik dürtünün ve kurumsal rejimin

yaratılması ve bilgi toplumunun hukuksal altyapısının oluşturulmasını sağlayan,

- Kaliteli eğitim ve yaşam boyu öğrenimin herkesin erişimine açık olduğu, yetenekli, esnek ve yaratıcı insanlardan oluşan bir toplumun yaratılmasını sağlayacak olan,

- Toplumun tüm kesimlerinin erişimine açık, etkili ve rekabetçi bilgi ve iletişim hizmet ve araçlarının oluşturulmasını sağlayan dinamik bir bilişim altyapısının, tam rekabete açık ve yenilikçi bir bilişim sektörünün oluşumunu sağlayan,

- Hızla büyüyen küresel bilgi stokuna katkıda bulunan, bu stoku yerel ihtiyaçlara uyarlayan, yeni ürünler, hizmetler ve yeni iş yapış tarzlarının yaratılmasında kullanan şirketleri, bilim ve araştırma merkezlerini, üniversiteleri, düşünsel üretim odaklarını ve toplumun tüm örgütlü kesimlerini kapsayacak bir biçimde yenilikçilik ve girişimciliğin desteklendiği etkili bir ulusal yenilikçilik sisteminin ve iş ortamının yaratılmasını sağlayan "bilgi ekonomisi" halen yaşamakta olduğumuz dönemin karakteristiğini de ortaya koymaktadır. (Uçkan, 2006: 27)

Bu nedenledir ki günümüzde dünyada rekabet üstünlüğü kazanmak, ekonomik ve toplumsal gelişimini sürdürmek ve yarının dünyasında söz sahibi olmak anlayışındaki her ülke, verimliliği arttırmak, nitelikli istihdam yaratmak, istikrarlı büyümeyi sağlamak, ulusal rekabet avantajı elde etmek ve kalkınmayı sürdürülebilir kılmak, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak ve bilgi ekonomilerini bünyelerine yerleştirmek zorundadır. Bunun için de köklü bir **"ulusal bilgi politikası"**nı kurmak ve kararlılıkla uygulamak gerekmektedir. (Göker, 2004:10;Uçkan,2006:23)

Bilgi toplumlarının ortaya çıkışı 20. yüzyılın son çeyreğinin belirleyici karakteristiklerinden biridir. Özellikle gelişmiş ülkeler bilgi çağının yarattığı imkânlardan yararlanmak için mevcut durumlarını gözden geçirmekte ve bilgi toplumu aşamasına geçişi hızlandırabilmek, her gün hızla değişen ve gelişen ancak temeli 'bilgi'ye dayalı olan ilerlemelere yön verebilmek üzere kendi bilgi politikalarını belirlemiş ve ödün vermeden hayata geçirmeye başlamışlardır.

III.8.ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARINA DÜNYADAN DENEYİMLER

19. yüzyıl başlarında ***Almanya*** tarımsal üretimin egemen olduğu bir ekonomiye sahipti. Sanayi ve Teknoloji alanında B.Britanya ve Fransa'nın çok gerisindeydi. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Almanya; kendisini geride bırakan, bir başka anlatımla kendisinde olmayan yeni teknolojiyi / bilgiyi öğrenip özümsemeyi ve ekonominin ilgili etkinlik alanlarına yayarak bunu kullanır hale getirmeyi ayrıca edindiği teknoloji ve bilgiyi bir üst düzeyde yeniden üretme yeteneğini kazanmayı öngören bir teknolojiyi benimsedi. 19. yüzyılın önemli Alman iktisatçısı Friedrich List'in, İngiliz Sanayi Devrimi'nin Britanya imparatorluğu lehinde büyük bir üstünlük yarattığını bundaki en önemli etkinin ise bu ülkenin bilgi ve teknolojide kazandığı yetkinlik olduğunu söyleyen ve Almanya'nın koşulları ile Britanya ve Fransa'nın koşullarını kararlaştırdığı kuramına bu anlayışı temel alan List'in formulasyonu çerçevesinde Almanya ilk olarak, bu süreci, bir bütün olarak, düzenli ve sistemli bir temel üzerine oturtabilmeyi mümkün kılacak bir öğretim-eğitim sistemiyle; sanayi, devlet mekanizmasını ve üniversiteleri içine alan, ulusal araştırma-geliştirme ağını tüm ülkeye yerleştirdi ve gerçekten de Almanya teknolojide Britanya'ya yetişti, hatta onu geçti. Almanya'nın bu başarısında, yeni teknolojiyi edinme süreciyle birlikte, bunun gerektirdiği kurumsal yenilenmeyi de başarması ve uyguladığı ulusal politikanın gereklerine sıkı sıkıya ve kararlılıkla bağlı kalması önemli rol oynamaktadır. (Göker,2004: 5-6)

II. Dünya Savaşı sonrasında, içinde bulunduğu somut sorunlara çare arayışı içindeki ***Japonya***, dünya teknolojisine yetişme ve teknolojide yetkinlik kazanma stratejisini benimsedi.

Dünya teknolojisinde yeni olanı edinmek, özümsemek bunu, ilgili ekonomik etkinlik alanlarına yaymak ve bir üst düzeyde yeniden üretebilme / tasarımlama yeteneğini kazanmak için, her şeyden önce ulusal çapta bir eğitim ve öğretim sistemi geliştirilebilmeliydi. Bunun için ulusal ar-ge ağı, oluşturulmalı, ulusal innovasyon sistemi kurulabilmeliydi, belirlenen stratejiye başarıyla ulaşabilmek için kamu ve özel sektörün elindeki tüm olanaklar **"devletin"** kontrolünde, uzun vadeli ve ulusal düzeyde ısrarla uygulandı. Ve Japonya günümüz dünyasındaki yerini aldı.

Japonya'nın başarısındaki kilit nokta ise stratejik atılım politikasında *devletin koordine edici rolü ve işlevini başarıyla kavramaları ve uygulamalarıdır*. (Göker,2004: 10–12)

Brezilya 2004 yılında kendi parlamentosundan geçirdiği ve Latin Amerika'da bir ilk olan ve Devlet Başkanı Lula Da Silva'nın imzasıyla yürürlüğe giren Yenilik (innovasyon) Kanunu ile Latin Amerika için birçok açıdan yenilikler getirmiştir.

Bu kanun ile daha çok elit bir kamuoyunun etkinliği olarak algılanan bilim-bilgi ve teknoloji konuları *halkın* ya da *halkın daha geniş kesimlerini temsil eden örgütlerin katılımıyla, halka açık toplantılarla tartışılmış ve şekillenmiştir.*

Üniversite, özel sektör ve araştırma kurumları arasında işbirliğini, üniversite ve araştırma kurumlarının bilimsel bilgi üretimini ve özel sektörde teknolojik yenilik üretimini teşvik eden düzenlemeler kanunun ana hatlarını oluşturmaktadır. (Kuban,2006)

Dünya teknolojisine yetişmeyi özellikle de jenerik teknolojilere egemen olmayı odak noktasına alan, uzun vadeli **ulusal** bir stratejiye sahip olan ***Güney Kore***, sanayi, eğitim ve ar-ge konusunda bu stratejinin gereklerine göre belirlenmiş, bir politika belgesine sahiptir.

Çağın teknolojisini edinmek, edinilen teknolojiye dayalı olarak yeni ya da daha gelişkin ürünler, üretim yöntemleri sistemler geliştirebilmek ve giderek edinilen teknolojiyi bir üst düzeyde yeniden üretebilme ve kendi üretim sistemini yeni teknolojiler tabanında sürekli yenileyebilme yetkinliğine kavuşmak, G.Kore'nin izlediği stratejinin ana hatlarını oluşturmaktadır. *Devlet*, G.Kore Ulusal İnovasyon politikasının kilit taşı olarak görülmektedir. Devlet ar-ge açığını kapatmak görevini, kurduğu araştırma enstitüleriyle üstlenmiştir. Bunlardan bazıları Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü, Kore Bilim Teknoloji ve Enformasyon Enstitüsü, Kore Elektro Teknoloji ve Telekomünikasyon Araştırma Enstitüsü, Kore Elektro Teknoloji Enstitüsü, Kore Biyobilim ve Biyoteknoloji Enstitüsü, Kore Gıda Araştırmaları Enstitüsü, Kore Enerji Araştırmaları Enstitüsü v.b. sayılabilir.

Bazılarını saydığımız kamu araştırma enstitüleri ayrıca giderek gelişen bir üniversite sistemi ile de desteklenmektedir.

G.Kore'de hükümetler ulusal Inovasyon sistemini kurup geliştirme yönünde uzun vadeli ve kararlı bir politika izlemişler ve bu politika hükümet değişikliklerinde hiçbir biçimde ana hedeflerinden sapmamış ve kesintiye uğramamıştır. Ar-ge'ye ayrılan para ekonomik krizin söz konusu olduğu yıllarda dahi düşürülmemiştir.

Sonuçta; Devletin öncülüğünü yapıp eşgüdümünü sağladığı ama bütün bir üretim ve araştırma sistemini de sürece dahil ettiği, halen de sürmekte olan bu atılım sonucunda, G.Kore bilim ve teknoloji göstergeleri açısından dünyanın önde gelen ülkeleri arasına yükselmiştir. (Göker, 2004:

12–29) (Güney Kore ve Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Göstergeleri Karşılaştırması için bkz.Tablo.4 s.72)

Portekiz yoğun bir biçimde kamuoyunun görüşünü alarak bilgi politikasını oluşturmuştur. ***Fransa* ve *İngiltere*** merkezi olmayan bir örgüt yapısına sahip olsalar da, pek çok durumda bu ülkelerin politikaları başbakanlıkça üretilmiş ve yayınlanmış, üst düzeyce desteklenmiştir. ve *Belçika* gibi kimi ülkelerde federal devletle, eyaletler arasındaki kimi uyuşmazlıklara rağmen eyaletler düzeyinde iyi belirlenmiş ulusal politikalar mevcuttur. ***Danimarka, İsveç, Hollanda, Finlandiya*** gibi kuzey ülkelerinin her biri ülke meselelerinin dikkatli bir analizine dayanan politikalar çizmişlerdir. Her birinde bu analizler, hükümet yetkilileri, endüstriyel ve akademik dünyadan uzmanların oluşturduğu yüksek düzeyde gruplar tarafından yapılmıştır. Bu gruplar, sorunların analizini yapmış, bilgi toplumu vizyonunu oluşturmuş ve hükümetin özel sektörle birlikte çalışarak izleyeceği bir politika belirlemişlerdir. Her bir ülkede de bu politikaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesinde politik destek en üst düzeydedir.

ABD'de ulusal bilgi politikası gelişimi iki kanaldan ilerler. Bunlardan Enformasyon Altyapısı Görev gücü başkana bağlı çalışır ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda üst düzey temsilcilerden oluşur. Ulusal Enformasyon Altyapısı Danışma Kurulu ise teknik ve benzeri konularda ticaret bakanına danışmanlık veren bir yapılanmadır. Bu iki oluşumun çalışmaları ABD ulusal bilgi politikalarını oluşturur ve uygulamalarına yön verir. ***Kanada***'da bilgi politikaları oluşturma görevi pek çok kuruluşun temsilcilerinden oluşan bir kurula verilmiştir.

Singapur ise bilgi politikaları geliştirme sorumluluğunu Ulusal Bilgisayar Kurulu'na vermiştir. Yasayla kurulmuş olan bu kurul Singapur'un 'akıllı ada'ya dönüştürülmesinde denetim sorumluluğunu yüklenmiş, yürütücü konumda bir kuruldur.

İspanya ise Bilimsel Araştırmalar Kurumu tarafından oluşturulan politikaları uygulamaktadır. (Moore, 2000; Türk…1983:81-82)

Görülmektedir ki bilgi toplumu vizyonu ve bilgi toplumu olabilmenin rotasını çizen bilgi politikalarının oluşturulması ve hayata geçirilmesi, 'gelişmiş' olarak değerlendirilen ülkelerde 'makro' düzeyde ve tüm toplum göz önüne alınarak düşünülmekte, planlanmakta ve örgütlenmekte olup, 'devletin' ulusal bilgi politikasının oluşturulması ve uygulanmasında etkin bir rolü bulunmaktadır.

Buna karşılık, maalesef ülkemizin de içinde bulunduğu ve gelişmişlik düzeyine ulaşamamış toplumlarda göze çarpan *temel sorun*, bir ulusal bilgi politikasının olmaması değil, çoğu kez, var olan bilgi politikalarının sistemli bir yaklaşım, süreklilik ve siyasal kararlılık içinde ve tam bir bütün halinde hayata geçirilememesidir.

Tablo:4.Güney Kore ve Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Göstergeleri Karşılaştırması

	G.KORE	**TÜRKİYE**
Toplam Ar-Ge harcamaları (milyon $; G.Kore 2001; Türkiye 2000)	12,489	1,283
Toplam Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı (G.Kore 2001; Türkiye 2000)	% 2,921	% 0,64
Ticari kesimin Ar-Ge harcamaları (milyon $; G.Kore 2001; Türkiye 2000)	9,243	391
Ticari kesimin Ar-Ge harcamalarının toplam Ar-Ge harcamaları içindeki payı (G.Kore 2001; Türkiye 2000)	% 74	% 30,5
Toplam araştırmacı sayısı (Tam zaman eşdeğeri; 2000)	108,370	23,083
10.000 Nüfus başına düşen tam zaman eşdeğeri araştırmacı sayısı (2000)	49	11,2
10.000 Çalışan nüfus başına düşen Tam zaman eşdeğeri Ar-Ge personeli sayısı (2000)	66	13,1
G.Kore'de yerleşik kişi ve kuruluşların aldığı patent sayısı (1998–2000 yıllık ortalaması)	34,052	28,5 (2001-%44)
Bilimsel Yayın Sayısı (SCI 2001)	17,339	7,381
Bilimsel Yayınlarda Dünya Sıralamasındaki Yeri (SCI 2001)	15	25

Kaynak: Göker, 2004: 27

Tablo 5:Ulusal Enformasyon Politikasının Saptanmasında Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Arasındaki Farklılıklar

Gelişmiş ülkeler	**Gelişmekte olan ülkeler**
*Devlet/hükümet enformasyon politikasının saptanması ve uygulamasında etkin rol oynamaktadır.	*Devlet/hükümetin enformasyon politikasının saptanması ve uygulaması sürecindeki rolü yetersizdir
*Toplumun üretim , eğitim,kültür,vb Tüm sektörleri tabanlıdır.	*Toplumun üretim,yönetim,eğitim,kültür,vb tüm sektörleri geleneksel davranış biçimlerini aşamadığından bilgi talebi yeterince yaratılamamıştır.
*Bilimsel araştırma için gerekli olan her türlü olanak sağlandığından bilim sistemi aktiftir.	*Enformasyonun önemi ve toplumsal kalkınmada ki rolü yeterince anlaşılamamıştır.
*Enformasyon gereksinimlerini büyük ölçüde kendi kaynaklarından sağlayabilmektedir.	*Enformasyon gereksinimlerini karşılamada büyük Ölçüde dışa bağımlıdır.
*Bilgi üretimini ulusal ve uluslar arası düzeyde kullanıma sunabilmektedir.	*Bilgi üretimini ulusal ve uluslar arası kullanıma Sunmada eterli aktiviteye sahip değildir.
*Enformasyon ,ülke kalkınması için önemli bir sektör olmuştur ve ulusal gelire önemli katkısı vardır.	*Enformasyonu satın almaktadır ve bunun için büyük harcamalar yapmaktadır.
*Enformasyon akışını sağlayacak enformasyon merkezleri,sistemleri, ve ağları-altyapıyı oluşturabilmişler ve bunları kendileri yönlendirebilmektedirler.	*Enformasyon akışını sağlayacak enformasyon merkezleri,sistemleri ve ağları yeterince güçlü değildir ve kendi rotalarını uluslar arası gelişmelere göre çizebilmektedirler.
*Enformasyon teknolojilerinin enformasyon hizmetlerinde kullanılmasında etkili rol oynamakta Ve diğer ülkeleri yönlendirebilmektedirler.	*Enformasyon teknolojilerinin enformasyon hizmetlerinde kullanılmasında kendi ulusal yapısını ye Yeterince oluşturamamıştır,ancak uluslar arası gelişmelerden yararlanabilmektedirler.
*Enformasyon teknolojileri büyük ölçüde ulusal üretimden karşılayabilmekte ve bunları pazarlayabilmektedirler.	*Enformasyon teknolojilerini ülke dışı kaynaklardan sağlamakta ve önemli ekonomik harcamalar yapmak zorundadır.
*Etkendir.	*Edilgendir.

Kaynak: (Toplu:1999:345)

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARI ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE İLGİLİ BELGELERDE BİLGİ MERKEZLERİ

Ülkemizde, günümüze kadar, çağdaş anlamda bir '*bilgi politikası*'nın oluşturulduğundan söz etmek imkânsızdır. Ancak burada temel sorun; daha önce de değindiğimiz üzere, bir bilgi politikasının oluşturulamaması değil bu güne kadar yapılagelen ve gerçek anlamıyla bir '*bilgi politikası*'nın alt yapısını oluşturabilecek nitelikteki kimi çalışmaların, sistemli bir yaklaşımla, süreklilik ve üst düzeyde siyasal kararlılıkla ve tam bir bütünlük içerisinde desteklenip, uygulamaya geçirilememesinde; bunun doğal sonucu olarak da *toplumsallaşamamasında* yatmaktadır.

IV.1 BİLGİ POLİTİKASI NİTELİĞİNDEKİ İLK ÇALIŞMALAR

Bu anlamda ülkemizde 'bilgi politikası' *niteliğindeki* ilk çalışmaları Cumhuriyet'in ilk yıllarında görmekteyiz.

Hamit Zübeyr Koşay 1925 tarihli, halk kütüphaneleri konusunda ilk çeviri kitap olan '***Halk Kütüb-hanelerinin Suret-i Te'sis ve Usul-i İdaresi'*** adlı kitaba yazdığı önsözde, halk kütüphanelerinin önemine değinmiş ve gezici kütüphanelerinin oluşturulmasına yönelik bir yönetmeliği kitabın sonuna eklemiştir. Aynı zamanda Hars dairesi müdürü olan Koşay, maarif vekâletine bağlı Hars dairesinin görevlilerinden birinin, 'Evkaf Nezareti'nden 'Maarif Vekâleti'ne geçen kitapların düzenlenmesi, diğer görevinin ise, çağın gereklerine cevap veren ve eğitim için bir araç olacak halk kütüphanelerinin kurulup, geliştirilmesini sağlamak olarak belirtmiştir.(Sağlamtunç,1995; Onat Öz,1957:108)

Hamit Zübeyr Koşay'ın 1926 tarihli ***'Kütüb-hanelerde Yapılacak Tedrici Islahat'*** adlı raporu, ülkenin ihtiyaç duyduğu kütüphane hizmeti ve buna yönelik bir örgütlenme üzerinde durmuştur. Var olan kütüphanelerin nitelik olarak oldukça yetersiz olduğu belirtilen raporda toplumun bilgi düzeyine göre kütüphane türleri oluşturulması, bunların 'bilimsel kütüphaneler' ve 'halk kütüphaneleri' olarak yapılandırılması önerilmektedir. (Onat Öz,1997:100)

Yine Hamit Zübeyr Koşay'ın Hars Dairesi müdürüyken hazırladığı ***'Kütüphanelere Dair'*** adlı raporu; ülkedeki halk kütüphanelerinin dengesiz dağılımı ve kütüphanelerin dermelerinin niteliği üstünde durmuş, Darülfünunda, kütüphaneciliğin ders olarak verilmesini, kütüphanecilik kurslarıyla uzman kadroların oluşturulmasını, yazma eserler için bir toplu katalog ve basılı eserler için bir bibliyografya hazırlanması gerektiğini, batıya çok değerli eserler kaçırıldığını bunun önlenmesini ,kişilerde bulunan yazma eserlerin devletçe satın alınması gerektiğini belirtmiştir. (Koşay,1960)

Hamit Zübeyr Koşay'ın 1925-1926'lı yıllarda hazırladığı bu 3 çalışması, bir arada düşünüldüğünde ülkemizdeki ilk bilgi politikası örneği niteliği taşımakta olduğu göze çarpmaktadır. (Çapar,1998:86)

Bilgi politikası niteliğindeki diğer bir çalışma yine aynı yıllarda görülmektedir.

Tanınmış ABD'li eğitimci Jhon Dewey'in davet üzerine hazırladığı 1924 tarihli ***'Türkiye Maarifi Hakkında Rapor'*** adını taşıyan bu çalışmada Dewey;

- Ülkedeki eğitim durumunu incelemiş.
- Ve neler yapılması gerektiğini (kurumsal, çevresel, nitelik) çerçevesinde ele almıştır.

Ayrıca eğitimin en önemli unsuru olan kütüphanelerin (özellikle okul kütüphaneleri) altını çizmiş ve bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlar arasında;

- Her okulda mutlaka bir kütüphane kurulması
- Kütüphaneye alınacak kitapların sadece öğrencilere değil, o çevredeki halka da hitap etmesi
- Kitap ile tanıştırmak için onun halka götürülmesi, tanıtılması
- Nitelikli eleman için kütüphanecilik okulunun açılması(Dewey,1924) sayılabilir.

Üçüncü sırada sayabileceğimiz bir diğer politika çalışması, Dr. Lawrence S. Thompson'un 1952 tarihli Maarif Vekâleti'ne sunulan ***'Türkiye'de Kütüphaneleri Geliştirme Programı'*** adlı raporudur.

Sırasıyla; milli kütüphane, üniversite, okul ve halk kütüphanelerinin irdelendiği bu raporda, kütüphanelerin durumu tahlil edilmiş, ülkedeki kütüphanelere bakış vurgulanmış, ABD kütüphaneleriyle karşılaştırmalar yapılmış ve görülen sorunlar karşısında kimi tavsiyelerde bulunulmuştur. Bunlar;

- Ankara'da Milli kütüphane ve İstanbul'da yazma ve nadir eserler kütüphaneleri için bir bina yapılması,

- İki büyük Türk üniversitesinden birinde veya her ikisinde bir 'kütüphane okulu' kurulması,

- Gerekiyorsa bu konuda kütüphaneler arasında işbirliğinin sağlaması,

- Üniversite kütüphanelerinin idaresinin yeniden düzenlenmesi

- Yazmalar için toplu katalog çalışmalarının hızlandırılması, basılı eserler toplu katalogunun yapılması,

- Yazmalar için mikrofilm programının oluşturulması

- Halk, okul, çocuk kütüphanelerinin geliştirilmesi için çalışılması,

- Seyyar kütüphane olarak kullanılmak üzere 3–4 adet 'bookmobile' alınması,

- Halk kütüphaneleri hizmeti için kuvvetli bir programın oluşturulması,'kütüphaneler müdürlüğü' makamının geliştirilmesi

- Kütüphanecilik profesörlüğü eğitimi için ehliyetli ve genç, iki veya daha çok kişinin ABD'ye gönderilmesi,

- Ehliyetli ve genç bir paleografın Instituto di Patalogia del Libro'ya yollanması

- Ankara ve İstanbul Kütüphaneleri Müdürlükleri için bir veya iki genç profesörün ABD'ye yollanması

- Beş yetenekli lise öğretmeninin, Türkiye'ye döndükten sonra örnek okul kütüphanelerini geliştirmek üzere ABD'de okul kütüphanesi eğitimi veren bir kütüphane okuluna, bir sene için gönderilmesi(Thompson,1952) şeklinde sıralanabilir.

Ülkemiz bilgi politikaları arasında sayabileceğimiz bir diğer çalışma, Prof. Yaşar Karayalçın'ın 1952 tarihli ***'Kütüphanelerimize Umumi Bir Bakış'*** adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada; Türk kütüphanecilik politikasının oluşturulması ve bu politikanın anlaşılır olmasının kütüphane türleri ve işlevlerinin belirginleştirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş, planlı çalışma, koordinasyon, yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerle işbirliğinin geliştirilmesine önem verilmesi, yetişmiş nitelikli kütüphaneci sıkıntısı için önlem alınması ve kütüphanecilerin statüsünü belirleyen bir kanun çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. (Karayalçın,1952)

Bilgi politikalarımız arasında sayılabilecek bir diğer çalışma ise, Cumhuriyet tarihinin ilk kütüphane tasarısı olarak da değerlendirebileceğimiz 31 Ocak–17 Mart 1961 tarihli ***'Kütüphaneler Komitesi Raporu'***dur.

Başkanlığını Kütüphaneler Genel Müdürü Aziz Berker'in yaptığı ve aralarında, Osman Ersoy, Adnan Ötüken gibi değerli ve saygın kütüphanecilerin de bulunduğu komite, Türkiye kütüphanelerinin 10 yıllık plan ve programını hazırlamayı amaçlamıştır. Bu amaçla komite;

- Milli Kütüphane Kanunu Tadil Tasarısı
- Kütüphaneler Kanunu Tasarısı
- Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği Tadil Tasarısı
- Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı
- Milli Kütüphane Geliştirme Programı
- Halk Kütüphanelerini Kurma, Geliştirme ve Umumi Kütüphaneleri Yeni İlkelere Göre Düzenleme Programı
- Okul Kütüphanelerini Kurma ve Geliştirme Programı
- Kütüphane Personelini Yetiştirme ilkeleri
- Kütüphaneler arası işbirliği ilkeleri

gibi konularda çalışmalar yapmış ve ;

Milli Kütüphane için;

- Ek bina inşaatına başlanması,
- Koleksiyonun artırılması,
- Kalifiye personel alımı

Umumi Kütüphaneler için;

- Halk kütüphanelerinin Bölge Halk ve İl Halk Kütüphaneleri olmak üzere ikiye ayrılması
- 15 adet Bölge Halk Kütüphanelerinin Oluşturulması
- Süleymaniye Kütüphanesinin 'yazma eserler merkezi'ne dönüştürülmesi
- Bayezid Kütüphanesinin 'İstanbul Devlet Kütüphanesi' olması gerektiği

Okul Kütüphaneleri İçin;

- Kütüphanecisinin olması ve okul müdürüne karşı sorumlu olması
- Binasının uygun olması
- Halka açık olması

Yüksek Okul Kütüphaneleri İçin;

- Ayrı binada kütüphanenin olması
- Okuma çalışma salonlarının uygun olması
- Açık raf sisteminin uygulanması
- Yeterli ve meslekten kütüphanecinin bulunması

Personel Yetiştirme bölümünde;

- M.E.B.'in milli kütüphane ve halk kütüphanesi personeli için 30 öğrenciye burs vermesi
- En iyi 3 öğrenciye yurt dışında staj olanağı sağlanması
- Müfredatın geliştirilmesi
- Kütüphaneciliğin (dolayısıyla kütüphanecilerin *EU*) 'onore' edilmesi

Kütüphaneler arası işbirliği anlamında;

- Bütün kütüphanelerin örgütlenmesi
- Her kütüphanenin amacına uygun kitap alması
- Müşterek satın alma komisyonlarının oluşturulması
- Bağış ve değişim ile
- Kataloglama ve sınıflandırmada standardın sağlanması,
- Ortak depo kullanımı,
- Ciltleme ve restorasyonda işbirliği
- Uluslararası değişim için İstanbul'da Derleme Müdürlüğü'ne bağlı bir servisin kurulması ve gerekli elemanların sağlanması
- Konu katalogu ve bibliyografyaların işbirliği ile hazırlanması
- Yazmaların tasnifi için Süleymaniye bünyesinde bir komisyon kurulması ve kalifiye eleman sağlanması

gibi, kimileri güncelliğini hala koruyan konularda önerilerde bulunmuştur. (Kütüphaneler Komitesi Raporu,1961)

IV.2 KALKINMA PLANLARI

1960'ların ilk yarısıyla birlikte Türkiye'de planlı kalkınma dönemine geçilmiştir. 1960 yılında *Devlet Planlama Teşkilatı* kurulmuş, 1963'ten başlayarak 5'er yıllık dönemleri kapsayan ***'Kalkınma planları'*** hazırlanmıştır. Toplumun tümüyle kalkınmasına yönelik ihtiyaçların ve alınacak önlemlerin belirlendiği planlarda, ülkenin her alana yönelik hedefleri yer almaktadır. İçinde bulunduğu toplumun, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısından etkilenen ve kalkınma hedeflerine doğrudan veya dolaylı katkıda bulunan 'bilgi merkezleri' de bu planlarda yer almışlardır.

IV.2.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:

1963–1967 yıllarına yönelik öncelik ve hedeflerin ortaya konduğu bu planda, bilhassa eğitim'in üzerinde durulmuş, kütüphanelerin eğitim hedef ve ihtiyaçlarına uygun olarak kurulup geliştirileceği ve gerekli tedbirlerin alınacağı ayrıca kütüphane harcamalarının eğitim harcamaları ile birlikte değerlendirileceği belirtilmiştir.(T.C Başbakanlık DPT,1963)

IV.2.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:

1968–1972 yıllarını kapsayan bu planda, kütüphanelerin, nitelik ve nicelik açısından yetersiz olduğundan söz edilmekte, yeni bir Milli Kütüphane binasına gerek olduğu, şehirleşmenin yoğun olduğu yerlerde ek kapasite yaratılması gerektiği vurgulanmaktadır. Yine halk eğitimi ile kütüphanecilik faaliyetleri arasında bir bağ kurulamadığına dikkat çekilen planda genel kütüphaneler yanında çeşitli kuruluşların kütüphaneleri ve üniversite kütüphanelerinin araştırma faaliyetlerini destekleyici özellikleri de vurgulanmıştır. Öte yandan kütüphanecilik alanında yetişmiş insan gücü ihtiyacından bahsedilmekte ve bu ihtiyacın giderilmesine yönelik çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir. (T.C. Başbakanlık DPT, 1968)

IV.2.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:

1973–1977 yıllarını kapsayan üçüncü beş yıllık planda, birçok ilçede halk ve çocuk kütüphanelerinin bulunmadığına dikkat çekilmiş, Devlet Arşivlerinin yeniden yapılandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Milli Kütüphane'nin modern kütüphaneciliğin gereklerine uygun bir statüye kavuşması için imkân sağlanacağı, Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi'nin Milli Kütüphane bünyesinde geliştirileceği belirtilmiş, Kütüphane bulunmayan yerlerin ihtiyacını karşılamak amacıyla bir program düzenleneceğinden bahsedilmiştir.(T.C. Başbakanlık DPT,1973)

IV.2.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:

Dördüncü beş yıllık plan olan 1979–1983 yıllarını kapsamaktadır. Üçüncü planda ortaya konan Milli Kütüphanenin çağdaş kütüphaneciliğe uygun şartlara kavuşturulması hedefinin yerine getirilemediği, halk ve çocuk kütüphanelerinin niceliksel artışının sağlanmasına karşın, dengeli dağılımların sağlanamadığı belirtilmiştir. Ayrıca kütüphanecilik hizmetinin, sadece kitap koruma ve isteyene verme biçimindeki hizmet anlayışından kurtarılarak, okumayı özendirici ve yaygınlaştırıcı bir hizmet biçimine dönüştürüleceği vurgulanmıştır.(T.C. Başbakanlık DPT,1979)

IV.2.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:

1985–1989 yıllarını kapsayan beşinci beş yıllık planda, kütüphanelerin yurt genelinde ihtiyaç duyulan yerlerden başlanarak, okuyucu talebine göre planlı ve dengeli bir biçimde yaygınlaştırılması, ucuz kitap üretimi, yayım ve dağıtımı konusunda teşvik edici tedbirlerin alınması, devlet arşiv malzemelerine yönelik gerekli idari, mali, hukuki önlemlerin alınması üzerinde durulmuştur. (T.C. Başbakanlık DPT, 1985)

IV.2.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı:

1990–1994 yıllarını kapsayan altıncı beş yıllık planda, Türkiye'nin *'bilgi toplumu'* olma hedefine değinilmekte, bilgilerin bilgisayar ağları aracılığıyla ve uluslararası standartlara uygun bir biçimde derleneceği belirtilmektedir. Ayrıca Kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve ülke çapında dengeli bir biçimde yaygınlaştırılması için yeni tedbirlerin alınacağı, mahalle ve kasaba kütüphanelerinin yaygınlaştırılmasının destekleneceği, arşiv belgelerinin korunması, tasnifi ve hizmete sunulması çalışmalarının hızlandırılacağı belirtilmektedir. (T.c: Başbakanlık DPT, 1990)

IV.2.7 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:

1996–2000 yıllarını kapsayan yedinci beş yıllık plan Türkiye'nin bilgi alt yapısının yetersiz olduğuna, ulusal veri tabanlarına yönelik standartların, ulusal bilgi sistemi ve istatistik alt yapısının, veri iletişimi ile ilgili yöntemlerin geliştirilmesi, kullanımı ve yasal düzenlemelerin oluşturulması alanında sorunların yaşandığına dikkat çekmiş, bilgi toplama, işleme, saklama ve kullanıma sunma konularında kamu ve özel kuruluşlar arasında yeterli koordinasyon olmadığı ve bunun sonucunda bilgilerin kullanıcılara ulaştırılmasında gecikmeler yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca bilgi toplumu olma yolunda bilimsel ve teknolojik çalışmaların, desteklenerek geliştirileceği, yetişmiş insan gücünün nitelik ve nicelik olarak arttırılması ve Ar-Ge faaliyetlerine gerekli desteğin ayrılacağı da belirtilmiştir. Buna karşılık yedinci beş yıllık planda bilgi merkezleri ile ilgili herhangi bir madde bulunmamaktadır. (T.C. Başbakanlık DPT;1996)

IV.2.8 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:

2001–2005 yıllarını kapsayan bu planda bilişim teknolojilerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Ulusal bilgi politikalarını oluşturacak, bu yöndeki ulusal eylem planına yol gösterecek, farklı birimler arasında eşgüdümü sağlayacak ve birbirini bütünleyecek kurumsal yapılanmalara gidilmesi gerektiği üzerinde duran sekizinci beş yıllık kalkınma planı, ulusal eylem planının, okullar, KOBİ'ler, bilgi merkezleri, merkezi ve yerel yönetimler için somut hedefler taşıması ve Türkiye'yi internete taşıyacak bir yol haritası içermesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ve söz konusu yol haritasının; bilgiye erişimde fırsat eşitliği sağlamaya, sayısal uçurumu ortadan kaldırmaya toplumu bilinçlendirmeye yönelik etkinlikleri kapsaması gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca, ülkemizde bilginin ekonomik kalkınma ve toplumsal gelişmedeki önemimin devletçe yeterince algılanmadığı, halen bilgi hizmetleri teknolojileri, kaynakları ve bunların etkin ve verimli kullanımı ile ilgili stratejileri içeren bir ulusal bilgi politikasının olmadığı vurgulanarak;

- Bütün kütüphanelere internet bağlantısının sağlanması
- Halka açık bilgi ve etüt merkezlerinin açılması
- Halk kütüphanelerinin KOBİ'lerle işbirliği yapması
- Halk ve okul kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığını destekler şekilde yapılandırılması
- Halk kütüphanelerinin yaşam boyu eğitim merkezleri haline dönüştürülmesi
- Bilgi hizmetleri alanında yetişmiş insan gücü açığının kapatılması için gerekli önlemlerin alınması ve yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi
- Bilgi birikiminin denetim altına alınarak, sık kullanılan bilgilerin elektronik ortama aktarılması

- Ulusal düzeyde bilgi hizmetlerinin örgütlenmesi
- Sayısal kütüphanecilik ile ilgili projelere özel önem verilmesi
- Ulusal çapta bibliyografik denetimin gerçekleştirilmesi
- Kamu kurumlarında bilgi merkezlerinin oluşturulması
- Ulusal veri tabanlarının oluşturulması ….vb

gerektiği ifade edilmekte, kütüphanelerin çağdaş gelişmelere uygun olarak, ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap verecek bir yapıya kavuşturulması zorunluluğunun devam ettiğine vurgu yapılmaktadır. (T.C.Başbakanlık DPT, 2001)

IV.2.9 Dokuzuncu Kalkınma Planı:

2007–2013 dönemini kapsayan dokuzuncu kalkınma planı; istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu ve uzun vadeli strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır.

AB'ye üyelik süresince katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanan dokuzuncu kalkınma planı daha çok, bilişim teknolojileri, e-devlet uygulamaları, elektronik haberleşme imkânlarıyla bilgiye erişim ve bu imkânların geliştirilmesi ile ilgilenmiş, bilgi merkezi veya kütüphaneler ile ilgili herhangi bir maddeye yer vermemiştir. (Dokuzuncu kalkınma planı…, 2006)

Ulusal düzeyde kararların alındığı ve bunların yaşama geçirilebileceği en önemli belgeler olan *Kalkınma planları*nda ; "Genel meseleler", "Kültür", "Milli Kültür", "Bilim ve Teknoloji", "Araştırma-Geliştirme" gibi birçok farklı başlık altında ele alınan bilgi merkezleri için, genel hedefler olmasına ve nitelikten çok nicel gelişmişliğe öncelik verilmesine rağmen, ortaya konulan hedeflerin birçoğuna ulaşılamadığı görülmektedir. Bununla birlikte, bilhassa 90'lı yıllardan itibaren yaşamın her alanını etkileyen teknolojik gelişim, bilgi

merkezleri bağlamında kalkınma planlarında da kendisine yer bulmuş ancak ne yazık ki bu hedeflerin de çok azına ve niceliksel olarak ulaşılabilmiştir.

IV.3 Türk Bilim Politikası: 1983–2003

Türkiye'de kalkınma planları dışında, 1980'lerden sonra *bilim politikaları*nın oluşturulması yönünde ciddi adımların atıldığı gözlenmektedir.

Ana hatları; TAEK, DPT, YÖK, üniversiteler ve ilgili bakanlıklara bağlı 300 kadar bilim adamı ve uzmanın katılımıyla hazırlanan *'Türk Bilim Politikası 1983–2003'* dokümanıyla, *ilk kez* ayrıntılı bir bilim ve teknoloji politikası ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu politikanın ana hedefleri şunlardır:

- Türkiye'nin bilimsel düzeyinin yükseltilmesi, kültürel zenginleşmesi,
- Ülkenin ekonomik ve sosyal alanlarının geliştirilmesinde bilim ve teknolojinin etkinliğinin arttırılması
- Savunma gücünün arttırılması yolunda bilim ve teknolojinin etkinliğinin arttırılması
- Bilim ve araştırmanın alt yapı ve hizmet sektörlerinde gelişmeye katkısının sağlanması
- Türk toplumunun sağlık ve refah düzeyinin yükseltilmesi, çevrenin korunması (TC Devlet Bakanlığı 1983)

Bu çalışmayla Türkiye'nin mevcut Ar-Ge kapasitesi, harcamaları ve insan gücü tespit edilmiş, bilimsel alanda uzun vadeli hedefler belirlenmiş,

öncelikler ortaya konmuş ve 'Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. (T.C. Devlet Bakanlığı, 1983)

Bilişim'in ana eksen olarak belirlediği bu dokümanda teknoloji ön plana çıkmış, sosyal bilimler göz ardı edilmiştir.

Bilgi merkezleri, kütüphaneler konusuna ise yalnızca yeni kurulan üniversitelerin, kütüphane yönünden yetersiz olduğu belirtilerek değinilmiştir

Ne var ki Türk Bilim Politikası:1983–2003 çalışmasının ortaya koyduğu ilkeler, ilgili kurumlarca *dikkate* alınmamış ve hayata geçirilememiştir.(Göker,2004:41)

IV.4 Türk Bilim Politikası:1993–2003

1983'te kurulan ancak ilk toplantısını 9 Ekim 1989'da yapabilen, Türkiye'nin bilim ve teknolojide en üst düzeyde politika belirleme organı olan, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu; 3 Şubat 1993 tarihli toplantısıyla *'Türk Bilim politikası:1993–2003'* başlıklı dokümanı kabul etmiştir.

1983–2003 politika belgesinin revize edilmiş bir versiyonu olan bu politikanın başlıca hedefleri:

- İktisaden faal olan nüfus başına 7 olan araştırıcı sayısını 15'e çıkarmak
- AR-GE harcamalarına ayrılan payın %1'e çıkarılması
- Ülkenin evrensel bilime katkı açısından dünyada 40. olan sırasının 30. sıraya yükseltilmesi
- Özel sektörün AR-GE harcamalarındaki payının %18'den %30'a çıkartılmasıdır. (Türk…1993)

Bu dokümanda ifadesini bulan politika, Yüksek Planlama Kurulu'nca, yedinci beş yıllık plan döneminde öncelikle ele alınması öngörülen, Temel Yapısal Değişim Projeleri kapsamındaki *'Bilim ve Teknoloji'de Atılım Projesi'* ile geliştirilerek daha somut bir zemine oturtulmuştur.

Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi, Türkiye'yi bilim ve teknoloji üretebilen ve ürettiği bilim ve teknolojiyi, ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürebilme becerisi kazanmış bir ülke haline getirebilmenin yollarını göstermektedir. Bilim ve teknolojide Atılım Projesi ile gerçekleştirileceği vurgulanan çalışmalardan bazıları şunlardır;

- Türkiye'yi geleceğin enformatik toplumuna taşıyacak olan ulusal enformasyon şebekesi ile bu şebeke üzerinden sunulabilecek Telematik Hizmetler Ağı'nın kurulması

- Ülke sanayinin, uluslar arası arenada rekabet üstünlüğü kazanmanın olmazsa olmaz koşulu haline gelen Esnek Üretim ve Esnek Otomasyon teknolojilerine uyarlanması

- Bilgi toplumuna geçişi sağlamak üzere medyada bilinçlendirme programlarının belli bir oranda yoğunluk kazanması için gerekli düzenlemelerin yapılması.

- Bilgi teknolojisinde ve özellikle yazılım alanında uluslar arası düzeyde rekabet edebilir duruma gelebilmek için çalışmalar yapılması, bu konuda ihtiyaç duyulan insan gücünün eğitimi için programlar düzenlenmesi

- Üretilen yazılımların belirli standartlara ulaşmasını sağlamak üzere bir kalite belgelendirme sisteminin geliştirilmesi.

- Fikri ve sınaî mülkiyet haklarını düzenleyecek Patent Kanunu ile yeni fikir ve teknolojilerin uygulamaya geçmesini sağlayacak düzenlemeler yapılması

- Ulusal ve uluslararası bilgi ağlarının kullanımının düzenlenmesini, güvenliğin sağlanması ve bu yolla yapılan haberleşmede Ar-Ge' ye yönelik olanların teşvik kapsamına alınmasını düzenleyen mevzuatın oluşturulması(TC Başbakanlık DPT,2000)

Bilim ve teknolojiyi ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürebilme becerisine sahip olmayı amaçlayan 1993–2003 dokümanı da sosyal bilimleri göz ardı etmiş, bilgiye erişimin sadece teknolojik boyutunu ön plana çıkarmıştır.

IV.5.Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı Projesi (TUENA)

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ve TÜBİTAK'ın katılımıyla oluşturulmuş bulunan 'Bilim-Teknoloji-Sanayi Politikaları Platformu' tarafından kurulmuş 'Enformatik Çalışma Grubu'nun 1995 tarihli raporunda Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu tehditlere dikkat çekilerek ve enformatik sektörünün kazandığı stratejik önem vurgulanarak, enformasyon altyapısının oluşturulmasına yönelik bir ana plan çalışmasının yapılması gereği üzerinde durulmuştur.

Bu aşamadan sonra Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği konunun önemi nedeniyle 23 Ocak 1996'da konuyla ilgili çeşitli kamu kuruluşlarını toplantıya çağırmıştır. Bu toplantı sonrasında, Başbakanlık, enformasyon teknolojilerinin geliştirilmesi ve bilgi toplumuna geçişin sağlanması amacıyla enformasyon alanında kamu güvenliği ve menfaatleri, sosyo-ekonomik, yasal, kurumsal ve benzer hususları da kapsayan bir *'enformasyon politikası'*nın geliştirilmesine duyulan ihtiyaç nedeniyle Ulaştırma Bakanlığı,

sorumluluğu ve koordinatörlüğünde, sekretarya hizmetlerini TÜBİTAK'ın yürüteceği 'Türkiye Enformasyon Politikası ve Enformasyon Altyapısı Ana Planı'nın oluşturulmasını istemiştir.

Çok sayıda üst düzey idari, teknik, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla yürütülen çalışmalar sonucu, Ulaştırma Bakanlığına sunulan TUENA raporu 1999 Temmuz ayında kabul edilmiştir. TUENA projesi hedefini / vizyonunu:

- Sürdürülebilir gelişme için genel sosyo-ekonomik yararın en çoğa çıkarılması
- Enformatik sektörünün donanım, iletişim hizmetleri, yazılım ve içerik sanayi alt dallarında ulusal katkı payını yukarı doğru sıçratması
- Küresel enformatik pazarından pay alabilmek için bölgesinde öncülük yapması ve
- Bu noktaları gerçekleştirecek politikalar ve yapılanmalar üretilmesi olarak ortaya konmuştur.

Tuena kapsamında oluşturulmuş *'Bilgi Toplumu 2010 Çalışma Toplantısı'* sonucu sektörel çalışma gruplarının TUENA'dan beklentilerini ortaya koyduğu vizyonlar ise şunlardır;

- *Eğitim Sektörünün Vizyonu:* Bilgiye kolayca ulaşan bilgiyi kullanarak ürün ve (yeni) bilgi üretebilen, girişimci ve yaratıcı bireylerin yetiştirilmesine olanak sağlayacak öğrenme alt yapısının, ulusal enformasyon alt yapısının tümleşik bir parçasını oluşturması

- *Sağlık Sektörünün Vizyonu:* İşlevsel bir sağlık veri tabanının oluşturulması ve tele-tıp uygulamalarına varan teknolojilerin mesleki pratikte kullanılması

- *Kamusal Elektronik Hizmet Sektörünün Vizyonu:* Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi, elektronik kütüphanecilik uygulamaları
- *Kamusal Yönetim Bilgi Sektörünün Vizyonu:* Kamu yönetimi bilgi sistemlerinin en kısa sürede kurulması ve kullanılması,

- *Elektronik Ticaret Sektörünün Vizyonu:* Elektronik ticaret uygulamalarının geliştirilmesi

- *Teknoloji Çalışma Grubunun Vizyonu:* Türkiye, üniversiteleri, sanayi, yetişmiş insan gücü ve Ar-Ge'ye verdiği önem ile enformasyon teknolojileri alanında küresel ölçekte bir teknoloji geliştirme ve üretim ağı olmalıdır. Ülkemiz kurumları ve bireylerince etkin bir şekilde kullanılan bir enformasyon alt yapısı kurulmalıdır.(TUENA,1999; Bilgi Toplumu Politikaları….,2002:13-15)

Görüldüğü üzere TUENA çalışması da büyük ölçüde bilgi teknik alt yapısı ile ilgili saptamalar ortaya konan ileriye dönük 10 yıllık perspektif içindeki ihtiyaçları belirlemeye yönelik bir yapıdadır.

Bilgi politikasının sosyal yapıya olan etkileri bu anlamda toplumsal bir kurum olan bilgi merkezleri raporun konuları arasında değildir.

IV.6 Vizyon 2023

Türkiye'nin bilim ve teknoloji politikalarına yeni, kapsamlı ve sistematik bir şekil vermeyi amaçlayan, Vizyon 2023 projesinin ana teması; Cumhuriyet'in 100. yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün işaret ettiği muasır medeniyet seviyesine ulaşma hedefi doğrultusunda, bilim ve teknolojiye hâkim, teknolojiyi bilinçli kullanan ve yeni teknolojiler üretebilen, teknolojik gelişmeleri toplumsal ve ekonomik fayda dönüştürme yeteneği kazanmış bir toplum yaratmak, olarak belirlenmiştir.

Projenin şu çalışmaları kapsaması planlanmıştır:

- Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanında mevcut konumunun saptanması
- Dünyada bilim ve teknoloji alanındaki uzun dönemli gelişmelerin saptanması
- Türkiye'nin 2023 hedefleri bağlamında, bilim ve teknoloji taleplerinin belirlenmesi
- Bu hedeflere ulaşılabilmesi için gerekli stratejik teknolojilerin saptanması
- Bu teknolojilerin geliştirilmesine / edinilmesine yönelik politikaların önerilmesi

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun kararı uyarınca ilgili kurum ve kuruluşlarla eşgüdüm içinde yürütülmesi görevi TÜBİTAK'a verilen Vizyon 2023 projesi, *dört* alt projeden oluşmaktadır.

a) Vizyon 2023 Teknoloji Öngörü Projesi:

Bu proje ile, ilgili bütün kesimlerin geniş katılımıyla ve sistematik bir yöntemle, hedeflenen geleceğe ulaşmak için bilim ve teknoloji alanında neler yapılması gerektiği konusunda görüş toplanması ve bu görüşlerin derlenmesi amaçlanmakta ve bu yolla oluşturulacak bilim ve teknoloji politikalarının, toplumun ilgili bütün kesimlerince sahiplenilmesi sonucunda daha fazla uygulama olanağı bulması beklenmektedir. Bu bağlamda, Teknoloji Öngörü Projesi'nin başlatılmasının temel nedenleri; elde edilen bilgilerin Bilim ve Teknoloji Politikalarının oluşturulmasında bir araç olarak kullanılması ve bu süreç içinde sağlanacak faydalar olarak belirlenmiştir. Proje sonucunda elde edilmesi beklenen bulgu ve kazanımlar ise;

- Türkiye için stratejik teknolojiler ile öncelikli Ar-Ge alanlarının belirlenmesi

- Bilgi Teknolojilerinin ülke gündemine girmesi ile farkındalığın arttırılması

- Sürece geniş ve etkin katılım

Teknoloji Öngörü Projesi 'Vizyon 2023'ün *ana eksen*i oluşturmaktadır. Yapılacak tespit, tahmin ve araştırmalar, Türkiye'nin etkin ve verimli bir bilim ve teknoloji politikası izlemesini sağlayacaktır.

b) Vizyon 2023 Ulusal Teknoloji Envanteri Projesi:

Bu proje Türkiye'de ilk kez uluslararası normlarda kapsamlı bir teknolojik yetenek düzeyi saptanmasını hedeflemiştir.

c) Vizyon 2023 Türk Araştırıcılar Envanteri Projesi:

Bu proje ile yurt içi ve yurt dışındaki araştırıcıların bilimsel faaliyet alanları, yürüttükleri Ar-Ge çalışmalarının uygulanabileceği endüstriyel iş kolları ve bu çalışmalar sonucu geliştirilen ürün ve teknolojiler hakkında bilgi derlemesi, ulusal bilim insanları katalogu hazırlanması ve bibliyometrik analiz yapılması planlanmıştır.

Bu amaçla, üniversite, kamu ve özel sektör kuruluşlarında çalışan araştırıcı personel ve yurtdışında çalışan Türk araştırıcılara yönelik *ARABİS* adlı bir sistem oluşturulmuştur. ARABİS, araştırıcı bilgilerinin toplanması, toplanan verilerin güncellenmesi ve bu verilerin ilgili kuruluşlarca kullanılmak üzere değerlendirilmesine imkân sağlayacak bir sistem olarak tasarlanmıştır.

d) Vizyon 2023 Ulusal Ar-Ge Altyapısı Projesi:

Vizyon 2023 kapsamındaki dördüncü ve son alt proje olan ulusal Ar-Ge altyapısı projesi ile; TUBİTAK Ulusal Araştırma Altyapısı Bilgi Sistemi (TARABİS) oluşturulmuş ve böylece, Türkiye'de bulunan araştırma, deneysel geliştirme, test/analiz ve tanı çalışmalarına yönelik makine/sistem/cihazların nitelik, yer ve kapasitesi, bunların kullanılabileceği iş kolları ve yapılan çalışmalar sonucu geliştirilen ürün ve teknolojiler hakkında gerekli bilgilerin derlemesi amaçlanmıştır.

Vizyon 2023 projesi söz konusu dört alt proje çerçevesinde öncelikli olarak sekiz 'stratejik teknoloji alanı' belirlemiştir. Bunlar;

- Bilgi ve İletişim Teknolojileri
- Biyoteknoloji ve Gen teknolojileri
- Nanoteknoloji
- Mekatronik
- Üretim süreç ve teknolojileri

- Malzeme teknolojileri
- Enerji ve çevre teknolojileri
- Tasarım teknolojileri

(Ulusal Bilim…..,2004; Bilgi toplumu politikaları….,2002; Yalçın ve Yalova, 2005 :166-184)

Görüldüğü üzere, Türkiye'nin 21. yüzyılda izleyeceği bilim ve teknoloji politikasının eksenini belirlediği iddiasındaki 'Vizyon 2023' politika belgesi de tamamen teknoloji ve teknolojik alt yapının oluşturulması üzerine kurulmuş olup, değil kütüphane / bilgi merkezi, sosyal bilimlerle ilgili herhangi bir bölüme dahi yer vermemiştir.

IV.7 Bilgi Toplumu Stratejisi (2006–2010)

Avrupa Birliği'nin 2010 yılında dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi haline dönüşümünü amaçlayan *'Lizbon stratejisi'* uyarınca hazırlanan *eAvrupa 2002 Eylem Planı*, yeni ve daha rafine hedefler içeren *eAvrupa 2005 Eylem Planı* ile devam etmiştir. 2005 yılında *i2010* olarak güncellenen Lizbon stratejisi; bilgi, yenilikçilik ve sosyal içerme başlıkları ile yeni hedeflere yönelmiştir.

Bilgi toplumuna dönüşüm için, ülkemizde yürütülen çalışmalar da 2003 yılında *'e-Dönüşüm Türkiye Projesi'* ile tek çatı altına toplanmıştır.

Projenin genel koordinasyon görevi Devlet Planlama Teşkilatı'na verilmiş, Devlet Bakanı ve Başbakan yardımcısı, Ulaştırma Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı ve üst düzey bürokratlar ile sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla 'e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu'; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla da 'Danışman Kurulu' oluşturulmuştur.

Bu süreçte, ilgili tüm tarafların katılımıyla hazırlanan ***'Türkiye'nin Bilgi Toplumuna Dönüşüm Politikası'*** e-Dönüşüm Türkiye icra kurulu tarafından kabul edilmiştir. Politika belgesinde Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşüm vizyonu; Bilim ve teknoloji üretiminde odak noktası haline gelmiş, bilgi ve teknolojiyi etkin bir araç olarak kullanan, bilgiye dayalı karar alma süreçleriyle daha fazla değer üreten, küresel rekabette başarılı ve refah düzeyi yüksek bir ülke olmak, şeklinde belirlenmiştir. (Bilgi toplumu stratejisi DPT, 2006)

Bu amaçla ilgili 'eylem planında' eğitim ve kültür hizmetleri kapsamında, *entegre e- kütüphane sistemi* ile;

- Ülkedeki tüm kütüphanelerde yer alan kaynakların tek noktadan sorgulanabilmesi, kitap ayırtma, talep, uzatma, ceza ödeme gibi işlemlerin çevrimiçi olarak gerçekleştirilebilmesi, elektronik kanallardan kullanıcılara çeşitli bilgilendirme mesajlarının yollanabilmesini sağlayacak sistemlerin kurulacağı,

- Seçili kütüphane materyallerine (kitap, tez, saydam… vb) ve devlet arşivlerinde yer alan sık kullanılan belgelere çevrimiçi erişim imkânının sağlanacağı,

- Farklı kurumlar tarafından yürütülen e-kütüphane çalışmalarının birleştirileceği

Ve bu projelerin,

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğunda Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, MEB, YÖK, TÜBİTAK-ULAKBİM ve Üniversitelerin koordinasyonunda gerçekleştirileceği belirtilmiştir. (Bilgi Toplumu Stratejisi; Eylem Planı DPT, 2006)

Görüldüğü üzere bu politika bölgesinde de bilgi ve iletişim teknolojilerine ve bunların uygulamasına önem verilmiş, kütüphane / bilgi merkezleri'ne yönelik tedbirler; *'Kütüphane hizmetleri, katalog tarama ve içeriğe erişim hizmetleri elektronik ortamda sunulur hale getirilecektir. '* şeklinde adeta geçiştirilmiştir.

V.BÖLÜM

TÜRK ULUSAL BİLGİ POLİTİKALARINDA BİLGİ MERKEZLERİNE BAKIŞ

William Mc Keefery, bir teknolojinin etkisinin, söz konusu teknolojinin belirli bir işi yapmak için gereken insan yeteneklerini kaç kat arttırdığıyla ölçülebileceği öne sürmüştür. Ona göre otomobil insanın yürüme yeteneğini yaklaşık olarak 15 kat artırmıştır. Pulluk ise tarımsal yetenekte 10 kat, kimyasal gübre tarımsal verimlilikte yine yaklaşık olarak 10 katlık bir artış artış sağlamıştır. Pulluk ve gübrenin birlikte kullanılması tarım devrine yol açmıştır.

Buharlı makinenin buluşu insan yeteneklerinin 1000 kat artırmış ve sanayi devriminin habercilerinden olmuştur. Mc Keefery 'e göre, insanlık tarihinde çok az sayıdaki teknolojik buluş insan yeteneklerini milyon kat artırmıştır. Bunların birisi, mesajların aktarımını, daha önce bilinen tekniklerden milyon kat daha hızlı sağlayan "iletişim teknolojisi" ,diğeri "Bilgisayar Teknolojisi" dir. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin birleşmesi, insan yeteneklerini ilk kez milyon kere milyon (trilyon) kat artırmıştır.

İnsan yeteneklerindeki 100 katlık bir artış 'tarım devrimi' ne, 1000 katlık artış "sanayi devrimi" ne yol açıyorsa, trilyon katlık bir artışın getirisini tahmin etmek son derece güç gözükmektedir. (Tonta, 1997:218)

Chachra (1992) ise, bu trilyon katlık artışın ancak bilgi merkezleri / kütüphanelerin, bilgisayarların ve iletişim ağlarının sahip oldukları yeteneklerin birleşmesiyle gerçekleşebileceğini belirtir. (Aktaran: Tonta,1997:218)

Başlangıçtan bugüne, toplumsal ya da bireysel düzeyde olsun, insan yaşamındaki önem ve değerini asla yitirmeyen "Bilgi", içinde yaşadığımız çağa damgasını vurmuştur.

Platon'un çağlar öncesinde belirttiği "Bilgi erktir" (Platon,1999) prensibi bugün de geçerliliğini korumaktadır. Platon'un bu prensibi bize tarihi bir perspektifi göstermesi açısından belirleyicidir. Zira gelmiş geçmiş bütün imparatorluklar / devletler *bilgi*'yi; imparatorluklarının / devletlerinin devamı ve gelişmesi veya yeni sömürgeler elde etmek ya da daha iyi sömürmek için kullanmışlardır. Başka bir ifadeyle, aslında gelmiş geçmiş bütün devletler "Bilgi Toplumu" olmuşlardır. (Burke,2001)

Bugünkü değişimin kökeni ise bilginin toplumsallaşmasının daha kolay oluşudur. Yani eskiden olduğu gibi günümüzde de bilgi servet kazandırmaktadır. Ancak bu sefer emeğin, toprağın, sermayenin getirisi azalmakta ,**"Bilgi"** nin getirisi artmaktadır.

Bilginin bu denli değer kazandığı günümüzde, temel amacı, her türden bilgi ve belgeyi sağlamak, organize etmek ve gerektiğinde kullanılmak üzere depolamak olan **"Bilgi Merkezleri"**nin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Tam da bu noktada, bilgi çağı kavramından asla ayrı düşünemeyeceğimiz bir başka kavram **"bilgi politikası"** kavramı ortaya çıkmaktadır.

Gelişmiş batılı ülkeler, bilgi akışını sağlayan her türlü kaynağı, bilgi hizmetleri ve bilgi sistemleri ile desteklemekte, uygulamakta ve üretilen "Bilgi Politikaları " ile hayata geçirmekte, bu noktada "Bilgi Merkezleri" ne büyük değer vermektedirler.

Ülkemizde ise "Bilgi Politikası" olarak belirlenmiş bir politika maalesef bulunmamaktadır. Aslında, maalesef ülkemizin de içinde bulunduğu ve (elbette çok boyutlu ve evrensel sebepler taşıyan) "Gelişmişlik" düzeyine erişemeyen toplumların temel sorunu bir bilgi politikalarının olmamasından

ziyade, çoğu kez, var olan kimi politika çalışmalarının hayata geçilmemesi olarak göze çarpmaktadır.

Cumhuriyet ilk yılları ile beraber; ilk bilgi politikası çalışması olarak niteleyebileceğimiz, Hamit Zübeyr Koşay 'ın "Halk Kütüb-hanelerinin Suret-i Tesis ve Usul-i idaresi" adlı kitaba yazdığı 1925 tarihli önsözü , "Kütüb-hanelerde Yapılacak Tedrici Islahat" adlı 1926 tarihli raporu ve "Kütüphanelere Dair" isimli çalışmaları,

John Dewey'nin 1924 tarihli "Türkiye Maarifi Hakkında Rapor" ve Lawrence S.Thompson'un 1952 tarihli" Türkiye'de Kütüphaneleri Geliştirme Programı" adlı raporları yine, Yaşar Karayalçın'ın 1952 tarihli "Kütüphanelerimize Umumi Bir Bakış" adlı çalışması ile 1961 tarihli "Kütüphaneler Komitesi Raporu" isimli; ayrıntılarını bir önceki bölümde irdelediğimiz çalışmalar ile ülkemizde **"Ulusal Bilgi Politikası"** perspektifi yerleştirilmeye çalışılmış ancak öne sürülen görüşler tavsiye den öteye geçmemiş, bu görüşlerin çok az bir kısmı Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki uyanış ile hayata geçirilebilmiştir.

1960'lı yıllarla başlayan Planlı Dönem ile birlikte beşer yıllık kalkınma planları hazırlanmaya başlanmıştır. Önceki bölümde detaylı olarak incelediğimizde üzere, 1963 tarihli ilk kalkınma planında ve daha sonrakilerde de "Bilgi Merkez i/ Kütüphaneler" ve sorunlarına yer verilmesini rağmen, daha çok birer paragrafı geçmeyen bu bilgiler nerdeyse her planda tekrarlanarak yer almış, ne var ki, niceliksel artışı, niteliksel gelişmelerin önünde tutan bu görüşler dahi, değişen hükümetlerle beraber, siyasi çekişmeler içinde kaybolmuş ve hayata verimli bir şekilde geçirilememiştir. Aynı durum "Hükümet Programlarında" da geçerlidir.

1990'lardan sonra, özellikle teknolojideki önemli gelişmeler ve bunların, bilgi ve iletişim teknolojilerine yansımaları, göz ardı edilmeyecek derecede önem kazanmış, Bu konuda ulusal bir perspektif geliştirmek amacıyla TÜBİTAK önderliğinde bir takım çalışmalara girişilmiştir.

1983'de Türkiye Cumhuriyet'in ilk resmi "Bilim Politikası Belgesi" olarak kabul edilen "Türk Bilim Politikası: 1983-2003"adlı Doküman hazırlanmış, ancak bu politika hayata geçirilememiştir.

1993 yılında, 1983–2003 belgesi revize edilerek TÜBİTAK önderliğinde,"Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003"adlı doküman hazırlanmıştır.

Ülkedeki araştırmacı sayısının on binde 7 olduğu ve bunun arttırılması gerektiğini, Türkiye'nin evrensel bilgi üretimine katkı itibariyle 40. sıradan kurtulması gerektiğini ileri süren bu doküman, araştırmacı, bilim adamı yetiştirmek için gerekli ve en önemli öğe olan "Bilgi Merkezleri"ni göz ardı etmiştir.

Detaylı olarak önceki bölümde incelediğimiz "Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı Projesi" TUENA da sadece bilgi teknolojisi alt yapısı ile ilgili saptamalar ortaya koymuş, bilgi politikasının toplumsal yapıya olan etkileri ile ilgilenmemiştir. Dolayısıyla "Bilgi Merkezleri" ne de değinilmemiştir.

Cumhuriyet'in 100. yılındaki hedefini şekillendiren "Vizyon 2023" Projesi de diğerleri gibi teknolojik gelişmeleri ve yeni teknolojilere uyum konularını kapsamına alınmıştır.

Bütün bunların yanında, sözü geçen bu belgelerin etkin bir biçimde uygulamaya geçtiğini söylemek mümkün değildir.

Kısaca özetlemek gerekirse Türkiye de" Ulusal Bilgi Politikası" belgeleri olarak incelediğimiz belgelerde "Bilgi Merkezi" kavramına gereken değerin ve önemin verilmediği hatta "Bilim ve Teknoloji Politikaları" olarak adlandırılan belgelerde değil "Bilgi Merkezleri" sosyal bilimlerin *"politika"* kapsamına alınmadığı görülmektedir.

Hâlbuki esas amacın, bilgi politikası oluşturmak değil, topluma bilgi yaymak, bir başka ifadeyle ***bilginin toplumsallaşması***nı sağlamak olduğu ve ulusal bilgi politikası' nın bunun en ***akılcı*** aracı olduğu düşünülürse, en temel görevi *bilginin toplumsallaşmasını* sağlamak olan "Bilgi Merkezleri" nin bu denli ihmal ediliyor olması, Türkiye de tam anlamıyla etkin ve verimli bir ***ulusal bilgi politikası***nın oluşturulamaması ve hayata geçirilememesinin sebebinin kendiliğinden ortaya koymaktadır.

VI. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Başlangıçtan günümüze insan ve toplum yaşamının her safhasını yönlendiren **"Bilgi"** bugün artık *ekonomik bir değer* haline dönüşmüş, insanoğlunun elindeki en önemli güç olmuştur.

Yaşadığımız çağa damgasını vuran bilgi; toplumun tüm bireylerince benimsendiği, bilinçli bir şekilde üretilip kullanıldığında, o toplumu tamamen değiştirecek ve dönüştürecek kuvvete sahiptir. Bu ise ancak *bilginin toplumsallaşması* ile sağlanabilir. Toplumda bilgi bilinci uyandırmanın, bilgiyi yaşamına değer olarak katabilen bireyler yetiştirebilmenin en akılcı yöntemi *"Ulusal Bilgi Politikaları"*na sahip olabilmektir.

Öte yandan, bilginin bu denli önem kazandığı günümüzde, temel amacı her türden bilgi ve belgeyi sağlamak, düzenlemek ve gerektiğinde kullanıma sunabilmek için depolamak olan, yani üretilen bilgiyi *tüm topluma yayan* bir başka ifadeyle *"Bilgiyi Toplumsallaştıracak"* yegâne kurum olan ***"Bilgi Merkezleri***"nin değeri ve gerekliliği de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Sanayi devrimini ıskalamış bir imparatorluğun mirasçısı olan, Genç Türkiye Cumhuriyeti devraldığı bu toplumsal açığı kapatmak için kararlı adımlar atmış ancak bu adımlar sonraki dönemlerde sürdürülememiştir.

Cumhuriyetin ilk dönemleri hariç, siyasi iktidar sahipleri gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmek için bilgi-bilim ve teknolojide yetkinleşmek gerektiğini, bunun için de devletin belirli rolleri üstlenmek zorunda olduğunu görememişler. Kısacası bilgiye dayalı politikaların önemini kavrayamamışlardır.

Ancak yine de bu gerçeği gören kimi kadroların öne sürdükleri, daha önce değindiğimiz ve hazırlandıkları dönem göz önüne alındığında dünya

konjonktürüne de uygun düşen kimi politika belgeleri de malum çevrelerin ilgisizliği yüzünden raflarda çürümeye terkedilmiştir.

Yine örneklerini önceki bölümlerde verdiğimiz kimi dünyalı ülkeler ulusal bilgi politikalarının önemini kavramış ve hiçbir gerek siyasi, gerekse ekonomik krizlerden etkilenmeden, kararlılıkla arkasında durmuşlardır.

Türkiye'de halen uzun erimli olarak planlanmış ve belirlenmiş ,'ulusal bilgi politikası' olarak saptanmış bir politika yoktur. Bunun sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Belki de en temel sebep, toplumumuzda halen bir ***"Bilgi Bilincinin"*** yerleştirilememiş, bilginin sosyal, kültürel, ekonomik hayatın kısaca tüm yaşamım temeli olduğu ayırımına varılmamış olması,

- Bilgi çağının olmazsa olmazı olan "Ulusal Bilgi Politikası" oluşturma işini yürütecek, yetkili ve yaptırım gücüne sahip *merkezi* bir kurum ya da kuruluşların belirlenememiş bulunması

- Bütün bu düşünüş eksikliğinin sonucu olarak, her ne kadar gerçek anlamda olmasa da *"Bilgi Politikası"* çalışmaları kapsamında sayılabilecek ve bu çalışmamızın kapsamında da değerlendirdiğimiz *"Kalkınma Planları ve Politika Belgeleri*"nde; en temel görevi bilginin toplumsallaştırılması olan bir başka ifadeyle *"Bilgi Politikası"* programlarının temel ***"yürütücü"*** kurumu olması gereken "Bilgi Merkezleri" ne ya bir "Depo" zihniyeti ile bakılması (Bkz. Kalkınma Planları) ya da bu kurumların tamamen ihmal edilmesi

Çok rahatlıkla söylenebilir ki, saydığımız bu temel sebepler; Ülkemizde neden bir "Bilgi Politikası"nın oluşturulmadığının ya da yapılagelen kimi çalışmaların neden toplumsal yaşamda karşılık göremediğinin (elbette ekonomik, politik ve Sosyo-Kültürel nedenlerin yanında) öncelikli sebepleridir.

O halde yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir.

- Ulusal bilgi politikası toplum hayatının tüm alanlarına ilişkin politikaları da kapsayan ***"Temel / Ana politika"*** dır. Öncelikle bu bilinç ve ciddiyetin özellikle yasama ve yürütme erkince paylaşılması gerekmektedir,

- Bu bilinç sağlandıktan sonra "Ulusal Bilgi Politikası" nı belirleyecek *merkezi* bir örgüt oluşturulmalıdır. Bu örgüt; siyasi hesaplardan uzak, gerekli yasal desteğe sahip, bilgi hizmetleri ve bilim dallarında uzman kişilerden oluşmuş, gerekli politikaları belirleme, gerektiğinde yaptırım uygulayabilme yetkisine sahip olmalıdır.

- Sözü edilen ,"Ulusal Bilgi Politikası" nı belirleyici örgüt, örneklerini kimi gelişmiş ülkelerde de görebileceğimiz üzere, *Devlet Bakanlığı* niteliğinde veya bakanlığa bağlı, yukarıda değinilen yetki ve yeterliliklere sahip bir kurum olarak oluşturulmalıdır.

- Daha önce defalarca değinildiği üzere "Bilgi Politikası" oluşturulmasında temel amaç "Bilgiyi ve Bilgi Bilincini" tüm topluma yaymak, bilgiyi toplumsallaştırmaktır. Bu işlev ise "Bilgi Merkezleri "nin temel var oluş sebebidir. O halde ' Bilgi Merkezi', oluşturulacak bilgi politikalarında işlevsel ve merkezi pozisyonda bulunmalıdır.

- Bilgi politikasının en temel unsuru toplumdur. Bu sebeple bilgi politikası oluşturulurken, kendisine bilgiyi götürmek amaçlanan ve bilgi bilinci uyandırmak istenen toplumun niteliksel ve niceliksel açıdan analizi yapılmalıdır.

- Bu analiz "Bilgi Uzmanları"nın koordinasyonunda yapılmalı ve sonuçta oluşturulacak ulusal bilgi politikası kapsamında yer alacak olan; bilgi merkezleri türleri, bilgi kaynaklarının niteliği, bilgi erişim noktaları ve yapısı, bilgi uzmanlarının niteliği ve toplumun "Bilgi" ile olan ilişkisinin düzeyi, sağlıklı bir şekilde saptanacak ve olası eksiklikler tespit edilmiş olacaktır.

- Ulusal bilgi politikalarında, bilgiyi topluma sunana 'bilgi merkezleri'nin ve 'bilgi uzmanları'nın planlanması, gerçekçi ve çağcıl bir şekilde yapılmalı ve bu yöndeki mevcut sorunlar giderilmelidir.

- Bu amaçla; bilgi hizmetlerine yönelik mevzuat bir an önce çağın gereklerine cevap verecek nitelikte değiştirilmeli ve düzenlemelidir.

- Bilgi Merkezleri Kanunu, Bilgi Personeli Kanunu gibi olmazsa olmaz yasalar, çağın getirdiklerine uygun biçimde bir an önce çıkarılmalı; Derleme Yasası, Milli Kütüphane Kanunu Aynıyat Talimatnamesi modernize edilmelidir.

- Yasal zemini belirlemeye yönelik bu çalışmalar ilgili bakanlık yetkilileri, bilgi uzmanları, hukukçulardan oluşan ve çağın gereklerine cevap verecek şekilde düzenlenmelidir.

- Bilgi uzmanlarının statüleri yasal güvence altına alınmalı, nitelikli personel yetiştirme ve istihdam politikaları revize edilmelidir.

- Bütün bilgi merkezleri; teknolojik donanıma sahip olmalı, mevcut derme ilgili kullanıcıların tüm ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde geliştirilmelidir.

- Düşünce özgürlüğü, bilgiye erişim hakkı, telif hakları güvence altına alınmalıdır.

- Eğitim sistemi; bilgi merkezleri eğitim ve araştırma faaliyetlerinin merkezinde olacak şekilde tamamen modernize edilerek yeniden düzenlenmelidir.

- Bibliyografik denetim, çağcıl yasal düzenlemelerin oluşturulması, hayata geçirilmesi ve teknolojik gelişmelerin de etkin bir biçimde kullanılması ile bilinçli bir şekilde ve hızla sağlanmalıdır.

- Bilgi hizmetlerinde standartlaşma, toplu katalog, bilgi merkezleri arasında (bütün bilgi hizmetlerini kapsar biçimde) etkin işbirliği gibi daha spesifik sorunlar vakit kaybetmeden çözümlenmelidir.

- Bütün bunlar için gerekli mali kaynak devletin koordinesinde sağlanmalıdır.

Ulusal Bilgi Politikası kavramı, Bilgi çağının olmazsa olmaz aktörlerinden birisidir. Bilgi'nin, toplumun tüm bireylerince üretildiği ve kullanıldığı bir yapıya sahip bu çağın en temel özelliği, "Bilginin Toplumsallaşması"dır, Bunun en akılcı yöntemi ise "Ulusal Bilgi Politikaları"nın oluşturulması ve hayata geçirilmesidir.

Ülkemizde maalesef bugüne değin oluşturulmuş bir Bilgi Politikası'ndan söz etmek mümkün değildir. Yapılan kimi çalışmalar ise hayata geçirilememiş ya da tüm topluma yayılamamıştır. Kanımızca bunun en temel sebebi bilginin toplumsallaşmasını sağlayan yegâne kurum olan "Bilgi Merkezleri" nin bu çalışmalarda yok sayılmasıdır. Ayrıca toplum bilimlerinin tamamen göz ardı edildiği bu çalışmaların (bilim ve teknoloji politikaları) nasıl toplumun bilim ve teknoloji yeteneğini yükselteceği de ayrı bir tartışma ve araştırma konusudur.

Türkiye "Bilgi Çağı"nı yakalamak istiyorsa bir an önce; yanlışlarını giderdiği, Sosyal Bilimleri kapsamına aldığı, "Bilgi Merkezleri"nin ana ekseninde yer aldığı bir "Ulusal Bilgi Politikası"nı saptamalı ve hayata geçirmelidir.

ÖZ

20. yüzyılın belirleyici karakteristik özelliklerinden en önemlisi bilgi toplumlarının ortaya çıkışıdır. Dünyanın dört bir tarafındaki ülkeler bilgi çağının yarattığı fırsatlardan yararlanabilmek için konumlarını yenilemekte ve gözden geçirmektedir.

Bilgi toplumuna geçişin sağlanması için resmi politikalar oluşturulmaktadır.

Ulusal Bilgi Politikası, iletişim, teknoloji, bilim, eğitim, kültür gibi birçok alanı da kapsayan ana politikadır.

Bilgi Merkezleri toplumsal bilginin sağlandığı düzenlendiği ve sosyal çevreye sunulduğu, kısaca bilginin toplumsallaştığı, sosyal kurumlardır.

Bilgi merkezleri, yirminci yüzyılda tüm yönleriyle şekillenen bilgi toplumu kavramı ile bilgi toplumunun bilgiye dayalı olarak dönüşen yapısı doğrultusunda ana kurumlar olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, Türk Ulusal Bilgi Politikalarında Bilgi Merkezi Sorunsalı'nı irdeler.

ABSTRACT

The emergence of information societies is the most important of defining characteristics of the twentieth century. Countries all over the world are repositioning themselves to take advantage of the opportunities offered by the information age.

Formal frameworks of policy are being established to steer the development of information societies.

National information Policy is a main policy comprised of such as communicationi technology, science, education, culture..etc.

İnformation centers are societal institutions where public knowledge is supplied, organised and offered to social environment.

İnformation centers have come to front with principles such as creating products using information by means of information society, along with its defined parameters and dynamisms for twentieth century.

In this study it has been examined that infotmation centers problematic at the turkish National Information Policies.

KAYNAKÇA

The ALA Glossary of Library and İnformation Science(1980): American Library Association.

ALAKUŞ, Meral (1991) ***Bilgi Toplumu***. Ankara: Kültür Bakanlığı

ALKAN, Nazlı (1997) "*Üniversite Kütüphaneleri ve Ulusal Bilgi Politikası*" **Türk Kütüphaneciliği** 11(3):233–252

ANA Britannica (1987) İstanbul: Ana Yayıncılık.c4

ARMAĞAN, İbrahim (1974) ***Bilgi ve Toplum I: Bilgi Sosyolojisine Giriş***, İstanbul

Arşivcilik Terimleri Sözlüğü, (1995) haz. Bekir Kemal Ataman, İstanbul: Libraire de pera

AVCI, Nabi (1990) ***Kitle Kültürü***: **enformatik cehalet**, 2. bs. Ankara: Rehber

AYBAY, Rona (1970) ***Sosyalizmin Öncülerinden***, **Robert Owen**, İstanbul

BAYSAL, Jale (1987) ***Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar, Araçlar***, ***Yöntemler*** 2. bs, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü

BELL, Daniel (1973) ***The Coming of the post Industrial Society: A Venture in Social Forecasting.*** New York: Basic Books

***Bilgi Toplumu Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme*: Dünya ve Türkiye** (2002). TÜBİTAK

Bilgi Toplumu Stratejisi: 2006–2010 DPT.[çevrim içi]Elektronik adres: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/btstrateji/BilgiToplumuStratejisi-28072006.doc [30.07.2006]

BURKE, Peter (2000) ***Bilginin Toplumsal Tarihi***, çev. Mete Tuncay, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

CASTELLS, Manuel (1996) ***The Rise of the Network Society: The İnformation Age, Economy, Society and Culture***, London: Blackwell Publishers

CHACHRA, Vinod (1992) "*A Perspective on linking multimedia digital libraties"**, Information Technology and Libraries*** 11(1):41–43

ÇAPAR, Bengü (1990) *"Türkiye'de Bilgi Hizmetlerini Geliştirme Politikası ve Öncelikler"* **Prof. Dr. Osman Ersoy'a Armağan** içinde(43–49), Ankara: TDK

ÇAPAR, Bengü (1997) *"Bilgi Politikası"* .**IFLA 95'e Doğru Türk Kütüphaneciliği Sempozyumu ve I.Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı** içinde (16–20)Ankara: TDK

ÇAPAR, Bengü (1998) *"Türkiye'de Bilgi Politikası ve Kullanıcılar"*, **Kültür Politikaları ve… 34. Kütüphane Haftası Bildirileri** içinde (83–90) Ankara: TDK

ÇELİK, Murat (2004) ***Bilgi ve Hikmet: Enformasyon Toplumu'nun Belleği***, İstanbul: Kaknüs

ÇOBAN, Hasan (2004) ***Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş: Gelecekten Kaçılmaz; Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş İçin Stratejik Planlama ve Yönetim Bilgi Sistemi Uygulaması***: İstanbul: Inkılap Kitabevi

DAVENPORT, Thomas H. ve PRUSAK Lavrence (2001) ***İş Dünyasında Bilgi Yönetimi.*** Çev: Günhan Günay, İstanbul: Rota

DESCARTES, Rene (1974) ***Felsefenin İlkeleri*** Çev: Mehmet Karasan, İstanbul: MEB

DEWEY, Jhon (1990) ***Türkiye Maarifi hakkında Rapor 1924*** Ankara: MEB

DOĞAN, İsmail (1985) "*Bilim Politikası ve Sosyal Bilimler"*, **Eğitim ve Bilim** 10(57)

DRUCKER,Peter F. (1997) ***Kapitalist Ötesi Toplum***, Çev.. Belkıs Çorakçı, İstanbul: Inkılap

DURA, Cihan (1990) ***Bilgi Toplumu***, Ankara: Kültür Bakanlığı

DURA, Cihan ve ATİK, Hayriye (2002) **Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye**. İstanbul: Literatür

Enformasyon toplumu ve eğitime etkileri, Ankara: MEB

EREN, Erol (1990) ***İşletmelerde Stratejik Planlama ve Yönetim***, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi

ERKAN, Hüsnü (1998) ***Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme***, Ankara: Türkiye iş Bankası yayınları

FENERCİ, Tülay (2003) "*Kütüphanecilik ve Disiplinlerarası niteliği"* **Türk Kütüphaneciliği** 17(3):283–293

FOUCAULT, Michell(1999) ***Bilginin Arkeolojisi***, çev: Veli Urhan İstanbul: Birey Yayıncılık

GERAY, H. (1994) ***Yeni İletişim Teknolojileri, Toplumsal Bir Yaklaşım***, Ankara

GÖKER, Aykut (2001) *"Bilim ve Teknoloji Politikalarına Giriş İçin 'Enformasyon Toplumu 'Üzerine Kavramsal Bir Yaklaşım Denemesi* **"AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** 25(230)

GÖKER, Aykut (2004) "Pazar Ekonomilerinde Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Türkiye" .[Çevrimiçi] Elektronik Adres: http://www.inovasyon.org/yazardetay.asp?YazarID=1 [27.11.2006]

GÜLTAN, S. (2003) ***Bilgi Toplumu Süresince Avrupa Birliği Ve Türkiye,*** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

GÜRDAĞ, Ayten(1989) *"Türkiye'de Kütüphane Ve Bilgi Merkezlerinde Uygulamada Karşılaşılan Aksaklıklar"* **Türkiye'de kütüphane Alanında teori ve uygulamalar sempozyumu**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü

GÜRDAL, Oya (1991) *"Enformasyon: Terminolojik Yaklaşım"* **Türk Kütüphaneciliği** 5(3):116–121

GÜRDAL, Oya (1993) *"Bilimin İçeriği ve Bir Bilim Dalı Olarak Kütüphanecilik ve Enformasyon Bilimi* " **Türk Kütüphaneciliği** 7(3): 181-191

GÜRDAL, Oya (2000) ***Tekstil Endüstrisinde Enformasyon Olgusu***, Ankara: TKD.

GÜRDAL, Oya (2004) *"Bilgi Toplumu Geçiti'nde Bilgi ve/veya Bilgilenim Kültürü"* , **Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi Ve belge Yönetimi Bölümü'nün Kuruluşunun 50. yılına Armağan** içinde (51–64) Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge yönetimi Bölümü

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1970*)* ***Felsefe Sözlüğü***, İstanbul: Remzi Kitabevi

HANÇERLİOĞLU, Orhan (1987) ***Düşünce Tarihi***, İstanbul: Remzi Kitabevi

HARROD, Leonard Montague (1987*)* ***Harrod's Librarians' Glossary: of Terms used in librarianship, documentation and bookcrafts*** 6th ed. Complied by Ray Pryterch , Aldershot: Gower

HARVEY, David (1999*)* ***Postmodernliğin Durumu*** çev: Sungur Savran 2. bs, İstanbul

HILL, Michael W. (1989*)* ***National İnformation Policies***, Hague: FID

KANT, Immanuel (1983) ***Bilim olarak ortaya çıkabilecek Her Metafiziğe Prolegomena,*** Çev: I Kuçuradi ve Y. Örnek Ankara: Hacettepe Üniversitesi

KARAKAŞ; Sakine (1991) "*Bilim Dalı Olarak Enformasyon"* **Türk Kütüphaneciliği** 5(1):3–8

KARAKAŞ, Sekine (1996) *"Enformasyon Devrimi Sürecinde Kütüphanecinin Rolü"***, Türk Kütüphaneciliği** 10(4): 339–349

KARASAR, Niyazi (1998) ***Araştırmalarda Rapor Hazırlama***, Ankara: Nobel

KARAYALÇIN, Yaşar (1952) ***Kütüphanelerimize Umumi Bir Bakış*** Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi yayınları

KIAULEHN, Walter (1971) ***Teknoloji Tarihi: Demir melekler***, çev: Hayrullah Örs, İstanbul: Remzi Kitabevi

KOŞAY, Hamit Zübeyr (1960) *"Kütüphanelere Dair*".**Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni** 9(1–2):36–40

KÖKSAL, Aydın (1981) ***Bilgi İşlem Terimleri Sözlüğü***, Ankara: TDK

KÖKSAL, Aydın (1987) ***'21. Yüzyıla doğru bilişim toplumu' Hızlı Teknolojik Değişim Karşısında Türkiye: Analiz Ve Yapılması Gerekenler***, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi

KUBAN, Baha (2006) "Brezilya Dersleri; Siyasetten Sonra Teknoloji Politikasında da Latin Rüzgârı mı?" [Çevrimiçi] Elektronik adres: http://www.inovasyon.org/yazardetay.asp?YazarID=16 [29.11.2006]

KÜLCÜ, Özgür.(2000*)."Kuramsal Bilginin Oluşumu ve Toplumsal Bilgiye Dönüşümünde Epistemoloji Bilgi Hizmetleri İlişkisi I*".**Türk Kütüphaneciliği** 14(4):386–411

Kütüphaneler Komitesi Raporu (1961) Ankara: MEB

LEIBNIZ, G.W (1967) ***Monoloji*** Çev. Suat Kemal Yetkin İstanbul: MEB

MACHLUP, Fritz (1962) ***The Production and Distribution of Knowledge in the USA*** New Jersey: Princeton University Pres

MASUDA, Yoneji(1990) ***Managing in the İnformation Society***, Oxford: Blavkwell

MATTELART, Armand ve MATTELART, M (1998) ***İletişim Kuramları Tarihi***, İstanbul: İletişim Yayınları

McCARTHY, E. Doyle(2002) ***Bilgi Kültürü: Yeni Bilgi Sosyolojisi***, İstanbul: Çiviyazıları.

McCLURE, Charles and DUGAN, Robert (1996) *"Libraries and Federal İnformation Policy*" **Journal of Academic Librarianship** 12(3):214–219

MENDU, Michel J (1991) "*National İnformation Policy in the Less Developed Countries: an Educational Perspective"* **İnternational Library Review** 23(1)

Mc GARRY, Kevin (1987)*"Belge bilim Alanında Gelişmeler: Kütüphanecilik ve Belge bilim Öğretimi, Geçmişe Bakış ve Yeniden Değerlendirme"*çev: Nur Ünal, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Dergisi: Belge, bilgi, kütüphane araştırmaları**. s1: 109–155

Mc LUHAN, M (1964) ***Understanding Media: The Extensions of Man***, Londra: Roultledge and Kegan Paul.

Meydan Larousse (1990) İstanbul: Meydan yayınevi. c2

MOORE, Nick (2000) ***"***Enformasyon Politikalarına Küresel Bir Bakış*"* çev: Selma (Alpay)Aslan, **Türk Kütüphaneciliği** 14(1):60–81

OĞUZ, Esin Sultan(2005).*"Avrupa Enformasyon Toplumu"*, **Prof Dr Nilüfer Tuncer e Armağan** içinde (208–217).Ankara: TKD.

ONAT ÖZ, Zeynep (1997)' ***Toplumsal Değişme Sürecinde Halk Kütüphanelerinin Yeri ve Yeniden Organizasyonu için Bir Model Önerisi'*** (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi

ÖZDAŞ, Nimet (2000) ”Bilim ve Teknoloji Politikası ve Türkiye” [çevrim içi] Elektronik adres: http://www.inovasyon.org/yazardetay.asp?YazarID=5 [27.11.2006]

ÖZDEMİROĞLU, Sinan (1987*)”Bilgi Toplumu Üzerine Çalışmalar”*.**Bilgisayar** 10(79) 130

ÖZDEMİROĞLU, Sinan (1989) .*“Bilişim Çağı / Bilgi Toplumu”.***Gelecek** s1: 6

PLATON (1999) ***Mektuplar*** çev: İrfan Şahinbaş İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: (1995*).* ***Türkçe Sözlük*** İstanbul: YKY

REİNECKE, Ian (1992) ***Elektroniğin Büyüsü*** çev. Fatih Elmalı İstanbul: İnsan

RUSSEL, Bertrand (1972) ***Batı Felsefesi Tarihi I: Antik Çağ*** çev. Muammer Sencer 2.bs. Ankara: Bilgi Yayınevi

RUSSEL, Bertrand (1973) ***Batı Felsefesi Tarihi III: Modern, Yeniçağ*** çev: Muammer Sencer 2.bs. Ankara: Bilgi Yayınevi

SAĞLAMTUNÇ, Tulin (1995).”*Cumhuriyetimizin 70. yılında Halk Kütüphaneciliğimiz”.* **Türk kütüphaneciliği** 9(2) :135–143

SAĞSAN, Mustafa (2001) ***‘Ulusal Bilgi Politikası ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Uygulaması’*** (Yayımlanmamış Yüksek Lisanı Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi

STUEART, Robert and MORAN, Barbara (1987) ***Library Manegement*** Colarado: Libraries Unlimited

SUBAŞIOĞLU, Fatoş (2001) "*Dijital Kütüphaneler: Tanımlama Sorunu*" **Türk Kütüphaneciliği** 15(1):45–54

TANİLLİ, Server (2003) ***Uygarlık Tarihi***, İstanbul: Adam

TC. Başbakanlık DTP. Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl (1963–1967) Ankara: TC Başbakanlık DTP. 1963

TC. Başbakanlık DTP. Kalkınma Planı ikinci Beş Yıl (1968–1972) Ankara: TC Başbakanlık DTP. 1968

TC. Başbakanlık DTP. Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl (1973–1977) Ankara: TC Başbakanlık DTP. 1973

TC. Başbakanlık DTP. Kalkınma Planı Dördüncü Beş Yıl (1979–1983) Ankara: TC Başbakanlık DTP. 1979

TC. Başbakanlık DTP. Kalkınma Planı Beşinci Beş Yıl (1985–1989) Ankara: TC Başbakanlık DTP. 1985

TC. Başbakanlık DPT. Altıncı Beş yıllık Kalkınma Planı (1990–1994) Ankara: TC Başbakanlık DPT. 1990

TC. Başbakanlık DPT. Yedinci Beş yıllık Kalkınma Planı (1996–2000) Ankara: TC Başbakanlık DPT,1996

TC. Başbakanlık DPT. Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) Ankara: TC Başbakanlık DPT. 2001

TC. Başbakanlık DPT. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) [çevrim içi]
Elektronik adres:
http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/ıx/9kalkınmaplani, pdf [10.07.2006]

TC Devlet Bakanlığı (1983) ***Türk Bilim Politikası***: 1983–2003. Ankara: Devlet Bakanlığı

TEKELİ, İlhan ve İlkin, Selim (2000) "*Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye ilişkilerinin Yorumlanması"* **Doğu-Batı** s10 Ankara

TEKELİ, Hasan (1994) ***Bilgi Çağı: Bilgi çağının sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri, İstanbul***: Simavi Yayınları

THOMPSON, Lawrence S.(1952).*"Türkiye'de Kütüphaneleri Geliştirme Programı*". **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 1(2) 85–100

TOFFLER, Alvin (1981) ***Üçüncü Dalga*** İstanbul: Altın Kitaplar

TONTA, Yaşar (1997) "*Türkiye'de Bilgi Hizmetleri ve İnternet*: *Temel Sorunlar ve Politika Geliştirme*" **Türk Kütüphaneciliği.**11(3):217:232

TOPLU, Mehmet (1999) *"Türkiye' de Ulusal Enformasyon ve Bilim Politikaları Alanındaki Yaklaşımlar*" **Türk Kütüphaneciliği** 13(4) :335–362

TÖRENLİ, Nurcan (2004*)* ***Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye.*** Ankara: Bilim ve Sanat

TUENA(1998) .***Bilgi Toplumu 2010: Çalışma Raporu***. Ankara: Ulaştırma Bakanlığı.[Çevrimiçi] Elektronik Adres: http://www.tuena.tübitak.gov.tr/pdf/bt2010ws.pdf [10.04.2005]

TUENA (1999) ***Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı***: ***Sonuç Raporu*** Ankara: Ulaştırma Bakanlığı

TUNA, Korkut (1992) ***Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine İstanbul***. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

TÜBİTAK (1993) ***Türk Bilim ve Teknolojisi Politikası***: 1993–2003 Ankara: TÜBİTAK

TÜBİTAK (2004) ***Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları*****: 2003–2023 Strateji Belgesi: versiyon 19**. Ankara: TÜBİTAK

Türkçe Sözlük (1983), Ankara: TDK

UÇAK, Nazan Özenç (2000)"*Bilgi Üzerine Kurumsal Bir Yaklaşım"* **Bilgi Dünyası** 1(1):143–159

UÇKAN, Özgür (2006)" *Bilgi Politikası ve Bilgi Ekonomisi: Verimlilik,İstihdam, Büyüme ve Kalkınma*" **Bilgi Dünyası** 7(1):23–48

ÜLGEN, Hayri (1980) ***İşletme Yönetiminde Bilgisayarlar***, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi

YALÇIN, Cengiz ve YALOVA, Yüksel (2005*)* ***Bilim ve Teknoloji Politikaları Işığında Türkiye***. Ankara: Nobel

YENİŞEHİRLİOĞLU, Şahin (1992) ***Bilgi Kuramı (epistemoloji***).Ankara: Alkım Yayınları

YILMAZ, Bülent (1997).”*Ulusal Bilgi Politikası: Kurumsal Bir Yaklaşım”.* **33. Kütüphane Haftası Bildirileri** içinde (22–30) Ankara: TKD

YURDADOĞ, Berrin U.(1997*).”Enformasyon Çağında Halk Kütüphanelerinin Rolü “.***IFLA 95'e Doğru Türk Kütüphaneciliği Sempozyumu ve I.Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı Bildirileri** içinde (112).Ankara: TKD

YURDADOĞ, Berrin U. (1999). *“Kütüphanecilikte Yeni Boyutlar ve Pusuda Bekleyen Tehlike “****Bilgi Çağı*****, Bilgi Merkezleri ve Bilgi Teknolojileri Sempozyumu Bildirileri** içinde (131–138) Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü